

MENŠINOVÉ PRÁVA A ICH LEGISLATÍVNA ÚPRAVA

Príspevky z konferencie
Úradu splnomocnenca vlády Slovenskej republiky
pre národnostné menšiny

Bratislava 2023

Názov: Menšinové práva a ich legislatívna úprava

Editor: László Bukovszky

Vydal: Úrad vlády SR – Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny

Grafická úprava a tlač: Centrum polygrafických služieb, p. o. MV SR

Za obsah a jazykovú úpravu zodpovedajú autori.

Text neprešiel jazykovou úpravou.

Informácie obsiahnuté v tejto publikácii nemusia odrážať stanovisko alebo názor Európskej komisie a Úradu vlády SR.

Elektronická verzia zborníka je dostupná na: www.narodnostnemensiny.gov.sk

ISBN 978-80-8259-006-0

EAN 9788082590060

OBSAH

PREDSLOV	5
ÚVODNÝ PRÍHOVOR - László Bukovszky, splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny	9
JÁNOS FIALA-BUTORA: Efektívna participácia menšín na rozhodovaní ako právny a spoločenský problém	12
LÁSZLÓ BUKOVSZKY: Očakávania a proces formovania menšinového zákona	17
JÁN HERO: Postavenie rómskej národnostnej menšiny v kontexte jej vlastnej štruktúry..	22
KLÁRA ORGOVÁNOVÁ: O potrebe národnostného zákona vo vzťahu k rómskej menšine	25
ŠTEFAN ŠUTAJ: Národnostné menšiny na Slovensku v reformách 1968-1969 (Úvahy-koncepcie-zlyhania)	28
LÁSZLÓ SZARKA: Ponovembrové politické návrhy legislatívneho riešenia práv národnostných menšín na Slovensku	50
MARTIN DUFALA: Legislatívne modely a vízie rusínskej národnostnej menšiny v oblasti menšinových práv za posledné desaťročie	58
BERND FABRITIUS: Práva národnostných menšín a ich legislatíva z perspektívy Nemecka	68
ALŽBETA HOLLEROVÁ RAČKOVÁ: Vznik, činnosť a problémy fungovania národnostných samospráv v Maďarsku	72
SVETLUŠA SUROVÁ: Model ústavnoprávnej ochrany práv národnostných menšín v Srbsku – súčasné výzvy	77
PRÍLOHY	84

PREDSLOV

Každá knižná publikácia má svoju históriu vzniku. Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny 27.1.2022 organizoval konferenciu s medzinárodnou účasťou pod názvom „*Menšinové práva a ich legislatívna úprava*“. Cieľom konferencie bolo, aby sa v širšom spoločenskom kontexte otvorene a hlavne vecne diskutovalo o návrhu zákona o postavení národnostných menšín.

Tento dialóg vychádzal zo skutočnosti, že po 30. rokoch existencie Slovenskej republiky nám absentuje komplexný menšinový zákon, hoci v minulosti o vytvorení takejto právnej normy boli konkrétne snahy. Z dielne maďarských politických strán ako aj aktivistov rusínskej národnostnej menšiny vznikli konkrétne návrhy, avšak na ich prijatie chýbala skutočná politická vôľa a odvaha zo strany aktuálnych vlád. A v neposlednom rade po februárových parlamentných voľbách 2020, koalíčná vláda Igora Matoviča historicky prvý krát politicky deklarovala vo svojom programovom vyhlásení, že v priebehu volebného obdobia takýto zákon pripraví a prijme. Eufória bola obrovská, ale taktiež aj očakávania. Dnes už vieme, že nakoniec kvôli rôznym nezhodám v rámci koalície začiatkom roka 2022 návrh zákona nebol zaradený do riadneho legislatívneho procesu (MPK) a následne nemohol byť prijatý vládou v máji 2022.

Publikácia obsahuje všetky, celkom desať príspevkov konferencie. Niektoré však na základe požiadavky autorov boli upravené a obsahovo rozšírené. Myslím si, že pôvodné vecné rozdelenie jednotlivých panelov konferencie, ako i príspevkov (súčasnosť – nedávna minulosť – zahraničné skúsenosti) dáva takmer komplexný návod čitateľovi k téme. Ako pridanú hodnotu táto publikácia prináša v časti Prílohy tri zásadné dokumenty, ktoré vznikli za posledné obdobia v procese vylepšenia právneho postavenia národnostných menšín. Skutočne verím, že okrem svojej histórie každá publikácia má i svoj osud. Prajem, aby táto publikácia mohla slúžiť v blízkej budúcnosti ako inšpirácia, východisko dokončenia tej úlohy, na ktorej za posledné roky pracovalo viac ako tucet odborníkov.

PROGRAM KONFERENCIE

27. január 2022

OTVORENIE PODUJATIA, PRÍHOVOR

László Bukovszky, splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny

OČAKÁVANIA SPÁJAJÚCE SA PRIJATÍM KOMPLEXNÉHO MENŠINOVÉHO ZÁKONA

Moderátorka: Nina Galanská, štatutárna zástupkyňa Nadácie Milana Šimečku

János Fiala-Butora, Okrúhly stôl Maďarov na Slovensku

„Efektívna participácia menšín na rozhodovaní ako právny a spoločenský problém“

László Bukovszky, splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny

„Očakávania a proces formovania menšinového zákona“

Ján Hero, splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity

„Postavenie rómskej národnostnej menšiny v kontexte jej vlastnej štruktúry“

Klára Orgovánová, riaditeľka Rómskeho inštitútu, expertka v oblasti rómskej problematiky

„O potrebe národnostného zákona vo vzťahu k rómskej menšine“

LEGISLATÍVNE RIEŠENIE PRÁV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN NA SLOVENSKU V KONTEXTE NEDÁVNEJ MINULOSTI

Moderátorka: Sofia Penerová Daskalová, Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny

Štefan Šutaj, historik, univerzitný pedagóg a vedecký pracovník Spoločenskovedného ústavu Slovenskej akadémie vied v Košiciach

„Národnostné menšiny na Slovensku v reformách 1968-1969 (Úvahy-koncepcie-zlyhania)“

László Szarka, historik, univerzitný pedagóg a vedecký pracovník Historicko-vedného ústavu Maďarskej akadémie vied

„Ponovembrové politické návrhy legislatívneho riešenia práv národnostných menšín na Slovensku“

Martin Dufala, odborný asistent Univerzity Komenského v Bratislave

„Legislatívne modely a vízie rusínskej národnostnej menšiny v oblasti menšinových práv za posledné desaťročie“

ZABEZPEČENIE PRÁV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN V ZAHRANIČÍ –
ZOHEADŇUJÚCE SKÚSENOSTI A UPLATNENIA

Moderátor: Zoltán Kovács, Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny

Bernd Fabritius, komisár spolkovej vlády pre záležitosti etnických nemeckých presídlencov a národnostné menšiny, Nemecká spolková republika

„Práva národnostných menšín a ich legislatíva z perspektívy Nemecka“

Alžbeta Hollerová Račková, Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

„Vznik, činnosť a problémy fungovania národnostných samospráv v Maďarsku“

Svetluša Surová, Senior Researcher, Bratislavský inštitút pre politickú analýzu (Bratislava Policy Institute)

„Model ústavnoprávnej ochrany práv národnostných menšín v Srbsku – súčasné výzvy“

ZÁVER

ÚVODNÝ PRÍHOVOR

László Bukovszky, splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny

Excelencie, milé dámy, vážení páni,

dovoľte mi, aby som Vás pozdravil na našej dnešnej konferencii *Menšinové práva a ich legislatívna úprava*. Osobitne by som chcel medzi nami privítať našich zahraničných panelistov: predsedníčku Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku pani Alžbetu Hollerovú Račkovú a pána Bernda Fabritiusa splnomocnenca spolkovej vlády Nemecka pre záležitosti presídlencov a národnostných menšín.

Tých, ktorí sa zaujímajú o menšinové práva a sledujú činnosť úradu splnomocnenca asi táto konferencia a naša ambícia viesť otvorený dialóg na tému a problematiku legislatívnej úpravy práv národnostných menšín neprekvapila. Od roku 2016 sme postupne dávali priestor a otvárali témy menšinových práv z rôznych aspektov a za účasti uznávaných zahraničných i domácich odborníkov. V septembri 2017 sme predstavili z rôznych uhlov pohľadu *Modely participatívnych mechanizmov príslušníkov národnostných menšín v Európe*. Ten istý rok sme zorganizovali aj 2-dňový *Follow-up seminár k implementácii Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín v Slovenskej republike*. V októbri 2018 sme sa venovali *Novým výzvam v oblasti ochrany jazykov národnostných menšín a vo februári 2020 Legislatívnym modelom ochrany práv národnostných menšín*. Všetky uvedené aktivity mali za cieľ rozšíriť pohľad priamych aktérov, t. j. zástupcov národnostných menšín, ako aj odborníkov, expertov a zástupcov štátnej a verejnej správy a hľadať inšpirácie a odpovede na otázky týkajúce sa zlepšenia legislatívneho zázemia menšinových práv v pomeroch Slovenskej republiky.

Keď sa pozrieme na témy uvedených konferencií, môže sa nám zdať, že sme v roku 2016 a 2017 predvídali, že o päť rokov budú národnostné menšiny na Slovensku stáť pred vysnívanou šancou dosiahnuť prijatie komplexného národnostného zákona.

Slovenská republika je vyspelá demokratická krajina, ktorá sa hlási k európskym hodnotám. Slovenská politická reprezentácia sa v minulosti viackrát prejavila ako schopná zareagovať aj na otázky práv národnostných menšín. Tento prístup sa viac-menej zakladal na politických dohodách vládnych strán, čo môžeme považovať za neštandardné, keďže chýbala určitá konzistencia a hlavne predvídavosť a istota.

Výsledky volieb do Národnej rady SR vygenerovali na jar 2020 koalíčnú vládu, ktorá sa historicky prvýkrát vo svojom programovom vyhlásení zaviazala prijať zákon o postavení národnostných menšín. A to práve vtedy, keď sa v histórii slovenského parlamentarizmu nedostala prvýkrát do národnej rady politická strana, ktorá by bola založená na etnickom princípe alebo otvorene hájila menšinové práva.

Preto si myslím, že práve z týchto dôvodov je naša konferencia z celospoločenského hľadiska veľmi dôležitá, aktuálna a citlivá. Jej aktuálnosť okrem rozbehnutého legislatívneho procesu znásobuje aj skutočnosť, že pred týždňom boli zverejnené výsledky sčítania obyvateľstva z minulého roka.

Ciele našej konferencie sme jasne zdefinovali. Týmto podujatím chceme pokračovať vo verejnej diskusii, ktorú sme pred rokmi začali a upriamiť pozornosť na historický kontext legislatívneho riešenia menšinových práv na Slovensku, ako aj na zahraničné skúsenosti a na súčasný stav procesu legislatívnej tvorby komplexného menšinového zákona.

Excelencie, milé dámy, vážení páni,

je nám veľkou ct'ou, že sa naša konferencia môže konať pod záštitou predsedu vlády Slovenskej republiky Eduarda Hegera. Pán premiér sa však z dôvodu neodkladných pracovných povinností nemôže do našej konferencie zapojiť, preto mi dovoľte, aby som Vám tlmočil aspoň jeho pozdrav a presvedčenie, že konferencia bude užitočná a bude sa niesť v konštruktívnom dialógu.

Týmto otváram našu medzinárodnú konferenciu s nádejou, že dnešné príspevky panelistov, ako aj diskutérov nám budú nápomocné a prospešné.

**OČAKÁVANIA SPÁJAJÚCE SA PRIJATÍM
KOMPLEXNÉHO MENŠINOVÉHO ZÁKONA**

János Fiala-Butora¹

Efektívna participácia menšín na rozhodovaní ako právny a spoločenský problém

Hlavná otázka mojej prednášky: ako a na základe akých kritérií máme hodnotiť návrh zákona o postavení národnostných menšín? Konkrétne ustanovenia nám neprezradia ich cieľ. Aj preto nerád hodnotím návrhy zákonov podľa samotného textu. Keď sa mi nejaké ustanovenie nezdá, neviem, či sleduje nesprávny cieľ, alebo je nesprávne zvoleným prostriedkom k dosiahnutiu správneho cieľa (alebo oboje). Dnes by som chcel hovoriť presne o ciele zákona, o tom, ako zapadá do spoločenského kontextu, a ako sa snaží svoj cieľ dosiahnuť spoločne s inými mechanizmami.

Zákon by sme mohli porovnávať s podobnými zákonmi iných krajín. K takému porovnaniu sa neskôr aj v prípade niektorých konkrétnych ustanovení dostanem. Predtým sa však musíme vysporiadať s otázkou, čomu tento zákon vlastne slúži a čo sa snaží riešiť. Len na základe toho môžeme odpovedať na otázku, prečo ju rieši nejakým konkrétnym spôsobom a nie iným spôsobom. Na tú otázku dávajú odpoveď práve takéto zákony, a síce tie problémy sú podobné, ale nie sú rovnaké v rôznych krajinách. Príklady z iných krajín sú pre nás relevantné len vtedy, keď chápeme nie len to, čo robia, ale aj to, čo sa snažia dosiahnuť. To je základom porovnávania.

Máme pred sebou zákon, ktorý sa rozhodol pre určité riešenia. Ak chceme hodnotiť, ktoré riešenia sú dobré, musíme chápať čo je cieľom jednotlivých ustanovení a samotného zákona a čo nie je ich cieľom (toto je tiež veľmi dôležité). A tiež musíme chápať, čo sú alternatívy k jednotlivým riešeniam, čiže aké sú možnosti riešenia jednotlivých problémov. Na základe toho môžeme hodnotiť, či si zákon zvolil správne prostriedky alebo nie.

Cieľ zákona: Participácia

Je to nejasný a nejednoznačný pojem, ktorý sa v práve ťažko definuje, ale v podstate ide o to, aby sa v konkrétnych rozhodnutiach prejavili záujmy tých, ktorých sa to rozhodnutie týka. Konkrétnejšie teda, v našom prípade, aby sa menšinové komunity mohli

¹ JUDr. Ing. János Fiala-Butora, LL.M. S.J.D. je právnikom Okrúhleho stola Maďarov na Slovensku, prednášajúcim na Právnickej fakulte Írskej národnej univerzity v Galway, a vedeckým pracovníkom na Ústave právnej vedy Maďarskej akadémie vied. Je absolventom Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, Právnickej fakulty Univerzity Komenského, Odboru Medzinárodných ľudských práv Stredoeurópskej univerzity v Budapešti, a Harvard Law School. V minulosti pôsobil ako riaditeľ ľudskoprávných organizácií Mental Disability Advocacy Center (MDAC), Minority Rights Group Europe (MRGE), a Stredoeurópskeho programu Harvard Law School Project on Disability (HPOD). Ako advokát zastupoval obeť porušovania ľudských práv pred medzinárodnými tribunálmi ako Európsky súd pre ľudské práva (ECHR), Európsky výbor pre sociálne práva (ECSR), Výbor OSN pre ľudské práva (HRC), Výbor OSN pre práva ľudí so zdravotným postihnutím (CRPD), a Výbor OSN na odstránenie rasovej diskriminácie (CERD). Je členom poradného panelu OBSE pre politickú participáciu osôb so zdravotným postihnutím.

spolupodieľať na rozhodnutiach, aby neboli vylučovaní z rozhodovaní, a aby neboli ani marginalizovaní (to je situácia, keď sa síce zúčastnia rozhodovacieho procesu, ale sú vždy prehlasovaní – tomu sa hovorí neefektívna účasť na rozhodovacom procese). Nejde o to, aby sa vždy stalo to, čo niektoré menšiny chcú (niekedy ani nechcú to isté, niekedy sú samotní členovia danej komunity rozdelení, čo je úplne prirodzená situácia), ale o to, aby boli ich záujmy a názory dostatočne zohľadnené v každom rozhodnutí.

Napríklad, keď sa rozhodnutie týka toho, po kom má byť pomenované chorvátske kultúrne centrum, je to otázka, ktorá má byť rozhodnutá takmer výlučne členmi chorvátskej komunity (nejaký záujem na rozhodnutí má aj väčšinová spoločnosť a iné komunity). Keď je však otázka, či sa majú zvýšiť dane, to nie je otázka špecificky pre chorvátsku komunitu, preto ich váha v tom rozhodnutí bude malá, ale majú mať možnosť vyjadriť sa k tomu, či má tá otázka na nich nejaký špecifický dopad, ktorý je dôležitý zohľadniť pri rozhodovaní. Tu možno žiadny špecifický dopad nie je, ale je mnoho otázok, kde špecifický dopad je, ale ho orgán, ktorý rozhoduje, neberie do úvahy, pretože o ňom ani nevie, alebo ho zámerne ignoruje.

Ako zákon dosiahne účinnú participáciu? Vytvorením participačných mechanizmov. Ale prečo práve pre národnostné menšiny? Participačné mechanizmy, veľaokrát skryté, existujú pre rôzne druhy veľmi rôznorodo definovaných menšín (predstavme si odborné organizácie, zástupcov rôznych profesií na tvorbe verejných politík, miestne a regionálne samosprávy, atď.). Nejaký mechanizmus teda existovať musí, otázka skôr znie, či navrhnutý mechanizmus je vhodný na zabezpečenie efektívnej participácie menšín. Prečo musí teda existovať nejaký explicitný, špecifický, samostatný mechanizmus pre národnostné menšiny? Z dvoch dôvodov:

1. existujú otázky, ktoré sa veľmi osobitne dotýkajú záujmov národnostných menšín alebo niektorej menšiny. Keď nie sú reprezentované medzi tými, ktorí rozhodujú, rozhodnutie sa nebude zakladať na správnych informáciách;

2. na Slovensku je rozhodovací proces (politický priestor) polarizovaný na základe národnosti. Národnosť hrá dôležitú rolu v politických preferenciách aj v rozhodnutiach, a aj v dopadoch jednotlivých rozhodnutí (spomeňme si na slovensko-maďarské spory, alebo na diskrimináciu Rómov).

V ideálnom stave by národnosť nemusela hrať rolu v politickom procese, ale u nás ju v súčasnosti hrá. To nie je kritika, ale fakt, ktorý musíme zohľadniť pri tvorbe zákona. Cieľom zákona je vytvoriť také mechanizmy a priestor pre rozhodovanie, kde sa záujmy menšín dostatočne prejavia. Toto samotný zákon vytvoriť nemôže. Nemôže prikázať vyššiu úroveň politickej kultúry. Vytvorené mechanizmy nás však môžu viesť k ideálnemu stavu, kde národnosť nebude hrať polarizujúcu rolu v politickom procese.

V ideálnom stave sa národnostne-špecifické otázky (kultúra) rozhodnú zástupcami menšín, v ostatných prípadoch sa záujmy menšín prejavia vo všeobecnom politickom procese rozhodovania (napr. cez poslancov a poslankyne v parlamente).

V súčasnosti máme mnohé národnostne-špecifické rozhodnutia aj v hospodárskej, sociálnej, atď. oblasti (Rómovia, Maďari, Rusíni): niektoré ekonomické otázky na nich majú špecifický, národnostne determinovaný dopad.

Čo nie je cieľom zákona?

1. Vychádzať z ideálnej situácie. Napr. nevytvoriť špecifické mechanizmy, pretože tie nie sú v ideálnej situácii potrebné. Ony ale sú potrebné tu a teraz, aby sme sa k ideálnej situácii dostali.

2. Riešiť celú menšinovú problematiku, ktorá je mimo dosahu tohto zákona. Stále tu bude priestor pre špecifické oblasti. Tento zákon ich nerieši. Rieši len, ako sa menšiny zúčastnia na tvorbe tých verejných politík. Napr. jazyková politika bude naďalej dôležitou spoločnou oblasťou rozhodovania väčšiny aj menšín. Tento zákon ju nevyrieši, zmení len to, kto a ako sa môže k tejto oblasti vyjadriť arobiť rozhodnutia. Takisto, napr. mnohé špecifické problémy týkajúce sa segregácie Rómov, nebudú v samostatnej kompetencii Rómskej národostnej rady. Ona sa k nej môže vyjadriť, môže navrhnovať, atď., ale napr. segregácia osád je naďalej zodpovednosť štátu. Nedajú sa tu kompetencie hermeticky oddeliť, jednoducho zákon vytvorí nový orgán, ktorý má záujem o túto otázku, ale zákon nemôže presne určiť, v čom konkrétne bude mať rozhodujúce slovo. To závisí od veľa faktorov (politický vývoj, sila osobnosti, atď.)

Upozornil by som na skúsenosť Maďarska, kde sa práve na Rómske menšinové samosprávy svojvoľne presunula túžba riešiť sociálne problémy rómskeho obyvateľstva. V tom ale samosprávy zlyhali, keďže na to nemali kompetencie ani prostriedky. Stali sa obeťami neoprávnených očakávaní, pretože zo zákona totiž vôbec nevyplýva, že majú priamo riešiť sociálne otázky. Tie má riešiť štát, samosprávy sa na tom len zúčastňujú návrhmi. A teraz sa pozrime na jednotlivé inštitúty zákona:

- *Definícia menšín*

K tomu, aby mohla byť menšina subjektom rozhodovacieho procesu, musíme definovať, čo národnostná menšina je a kto do nej patrí. Dnes to definované nemáme. Máme predstavu, že napr. „maďarské strany“ zastupujú občanov maďarskej národnosti, ale to je veľmi nepresné aj teoreticky, aj prakticky. Kontroverzná môže byť požiadavka „tradičného“ výskytu na Slovensku – alternatíva je však registrovať všetky národnostné menšiny, vrátane imigrantov. Kompromis: mechanizmus pre budúcu registráciu nových menšín.

- *Národnostné rady*

Nedá sa vytvoriť systém na mieru pre všetkých, keďže máme rôzne komunity s rôznymi potrebami (vytvárame systém, ktorý má vyhovovať napr. aj Srbom aj Maďarom), a aj komunity samotné sú vnútorne členité (iná je situácia 100-člennej maďarskej komunity v Martine a iná v Dunajskej Stredě). Krajiny dobrej praxe vytvárajú odlišné mechanizmy pre rôzne menšiny (podľa veľkosti, koncentrovanosti, historickej pozície). Slovenská menšinová politika vychádza z premisy, podľa ktorej sú všetky menšiny rovnaké a majú im pomáhať totožné mechanizmy.

Národnostné rady sú veľmi flexibilný inštitút a môžu sa použiť na rôzne účely. Majú potenciál byť užitočné aj najmenším, aj najväčším komunitám. Čo sa týka voľby, skúsenosti iných krajín s priamymi voľbami sú pozitívne (Srbsko, Chorvátsko, Maďarsko). Bolo by dobré mať alternatívne volebné mechanizmy: priame aj nepriame. Zoznamy voličov nemajú byť verejné. Sú prístupné len pre organizátorov volieb. Je možné ustanoviť nejakú objektívnu podmienku na pridanie do zoznamu (napr. znalosť jazyka), ale podľa skúsenosti iných krajín to nie je potrebné a môže to byť veľmi reštriktívne. Ale skúsenosti u nás ukázu,

či voľný systém vyhovuje všetkým. Napr. v Maďarsku sa zákon sprísnil po tom, ako došlo k viacerým zneužitiam.

- *Komisie na miestnej úrovni*

Cieľom je, aby sa národnostne-špecifické otázky dostávali na agendu obecnej samosprávy, aby mali zástupcovia menšín možnosť ich nastoliť, vyjadriť sa k nim, a prípadne aj o nich rozhodnúť. Napr. môžu artikulovať záujmy menšín v rozdelení kultúrneho rozpočtu obce. Samozrejme, aj teraz majú obce neformálne mechanizmy (konzultácie), ktoré niektoré využívajú, iné nie. Zákon ich teraz inštitucionalizuje. Otázka je, či majú byť inštitucionalizované ešte viac. Napr. niektoré krajiny majú priamo volené menšinové samosprávy na miestnej úrovni (napr. Maďarsko). U nás to naráža na problém, že v mnohých maďarských a niektorých rusínskych obciach by to zbytočne vytváralo duplicitu v mocenských štruktúrach.

Efektívnejšie by zrejme bolo vytvoriť odlišné mechanizmy pre rôzne komunity, alebo aj v rámci jednej komunity pre rôzne typy obcí. Štát by mal napr. po dvoch volebných cykloch vyhodnotiť systém, pre koho bude táto možnosť dostatočná, či je potrebná vyššia forma inštitucionalizácie, alebo nie. Vyššie formy existujú, ale ťažko sa zavádzajú od začiatku plošne pre všetkých.

- *Komisie na regionálnej úrovni*

Podobne, ako na miestnej úrovni, majú byť vyhodnotené s odstupom času. Navrhnutý systém pomáha skôr menšinám, ktoré teraz vôbec nemajú zastúpenie na regionálnej úrovni. Nerieši situáciu Maďarov, ktorí môžu byť v niektorých regionálnych samosprávach členom vládnucej koalície.

Špecifikum Slovenska: veľmi proti-menšinové (resp. proti-maďarské) regionálne členenie. Ťažko vytvoriť systém efektívnej participácie pre národnostne, kultúrne, historicky, dopravné, ekonomicky, atď. nepriradené regióny.

- *Zastúpenie v parlamente: na menšinové strany sa nevzťahuje 5 % kvórum.*

Cieľom tohto inštitútu je zabezpečiť, aby národnostné menšiny mali svoje zastúpenie v NR SR tak, aby sa mohla zohľadniť aj ich vnútorná diverzita. Podobný inštitút existuje vo viacerých krajinách strednej Európy. Na Slovensku na to mechanizmus zatiaľ nemáme. Realisticky sa môžu do NR SR dostať maďarské strany, ak sa spoja do jedného bloku. Zákon definuje politickú stranu zastupujúcu národnostné menšiny ako politickú stranu:

1. ktorá vo svojich stanovách má uvedené, ktorú národnostnú menšinu alebo národnostné menšiny zastupuje,
2. ktorej kandidáti na poslancov a poslankyne Národnej rady Slovenskej republiky s národnosťou daných národnostných menšín tvoria aspoň 80 % jej všetkých kandidátov.

Bez tohto objektívneho kritéria (80 %) by táto podmienka bola splnená deklaráciou strán. V niektorých prípadoch by mohla byť zneužitá. To je možnosť, ktorú zvolili ostatné krajiny regiónu a k zneužitiu aj došlo (napr. v Rumunsku). Nezdá sa mi to však ako vážny problém, pretože sankcia za zneužitie väčšinou prichádza od voličov, ktorí môžu potrestať stranu, ktorá zneužíva systém. Toto zneužitie sa ale dá minimalizovať zavedením tohto objektívneho kritéria. Poslanci NR SR už aj tak deklarujú svoju národnosť. Z ich strany by to nebola povinnosť navyše. Otázkou môže byť, či je podiel 80 % dostatočný. Osobne by

som nenavrhol 100 %, pretože aj menšinové strany môžu mať záujem na tom, aby mali kandidátov slovenskej národnosti z rôznych dôvodov. Viacerých mala strana Most-Híd a mala ich tiež aj SMK (Juraj Hrabko).

Otázkou tiež je, či má byť kvórum znížené (napr. na 3 %), alebo zrušené. Znížené kvórum by pomohlo len maďarskej menšine. Zrušené kvórum môže pomôcť aj rómskej a rusínskej komunite. Existujú aj možnosti preferenčného získania prvého mandátu, na ktorý stačí napr. 25 % hlasu v porovnaní s „bežným“ mandátom (napr. Rumunsko a Slovinsko). A takisto existuje možnosť alternatívneho zastúpenia, kde menšiny, ktoré nezískali ani jeden mandát, zastupuje v parlamente poslanec bez hlasovacieho práva (napr. maďarský systém hovorcov menšín).

Národnostné rady v praxi

Zákon vytvorí len kostru – rámec inštitúcií. Vytvorí konkrétne mechanizmy (zapojenie menšín do rozhodovacích procesov na rôznych úrovniach) a možnosti využívania kompetencií. Nemôže však určiť konkrétne formy participácie na kultúrnej, jazykovej, vzdelávacej, atď. politike. Teda „čo vlastne budú rady robiť“. To závisí od mnohých vecí, ako napr. osobných a odborných ambícií členov rád a postupného budovania odborných kapacít. Napr. zriaďovanie a udržiavanie inštitúcií: postupný rozvoj. Keď budú rady na dostatočnej odbornej úrovni, môžu postupne preberať zakladateľské právomoci, v prípade, že ich budú vykonávať efektívnejšie ako doterajší zakladatelia. Môžu napr. postupne preberať kompetencie nad metodologickou kontrolou menšinového školstva, keď na to vybudujú kapacity. Je to podobný proces ako v prípade samosprávy obcí. Takisto treba postupne budovať demokratickú kontrolu.

Ideálna situácia v budúcnosti

V súčasnosti je mnoho verejných politík polarizovaných na základe národnosti a mnohé rozhodnutia majú národnostno-špecifické dopady. V budúcnosti by sme to mohli prekonať – v tom prípade stačí konzultácia so zástupcami menšín, aby boli národnostno-špecifické dopady viditeľné, ak sú. Existujú však aj národnostno-špecifické otázky, v ktorých (v ideálnej situácii) vždy budú jestvovať osobitné rozhodovacie mechanizmy (otázka národnostnej kultúry, školstva, rozvoja jazyka). Či v tej budúcej situácii budú ideálne rozhodovacie mechanizmy vyzeráť takto, to povedať nevieme, ale tieto mechanizmy vytvorené týmto zákonom nás k tomu dovedú.

László Bukovszky²

Očakávania a proces formovania menšinového zákona

Milé dámy, vážení páni

dovoľte mi, aby som v mojom referáte otvoril niekoľko otázok na tému uvedenú v programe a v rámci možnosti a daného časového limitu sa Vám na ne pokúšim aj odpovedať. Vláda Slovenskej republiky sa vo svojom programovom vyhlásení na obdobie rokov 2021 – 2024 historicky prvýkrát zaviazala, citujem: „*prijat' zákon o postavení národnostných menšín, ako jeden z prostriedkov spomalenia asimilácie príslušníkov národnostných menšín a záruku uplatňovania menšinových práv vyplývajúcich z Ústavy SR. Zákon bude upravovať postavenie národnostných menšín a dôsledne aplikovať a precizovať ich práva garantované Ústavou SR. Za účelom využitia ústavného práva zúčastňovať sa na riešení vecí verejných zväži možnosť zriadenia Úradu pre národnostné menšiny.*“³ Je to výnimočný a významný politický krok v záujme zlepšenia legislatívnej úpravy menšinových práv na Slovensku. Uvedené politické vyhlásenie malo veľmi pozitívny ohlas medzi národnostnými menšinami, ako aj medzi expertmi na menšinové právo a dovoľm si tvrdiť, že aj naďalej silno rezonuje.

Prvou otázkou, na ktorú potrebujeme odpovedať je, či národnostné menšiny na Slovensku potrebujú ucelený, komplexný zákon, ktorý by upravoval ich ústavné práva, ako aj práva v zmysle Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín a Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov, ktoré majú prednosť pred zákonmi. Dovolil som si položiť túto otázku z dôvodu, že niektorí aj navzdory politickej deklarácii, a následne budete vidieť, že i ďalších konkrétnych krokov vlády, to spochybnujú.

Mojou odpoveďou na prvú otázku je jasné áno, keďže ešte pred prijatím PVV SR deklarovali zástupcovia národnostných menšín jednohlasne túto legitímnu požiadavku. Odborná analýza a jej rozsiahly rozbor, ktoré pripravil Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny podľa Akčného plánu na obdobie rokov 2016 – 2020⁴ poukázali na to, že súčasná legislatíva, ktorá sa venuje právam národnostných menšín je rozdrobená, čo znamená, že je bariérou pri ich uplatňovaní aj vo vzťahu k menšinám, aj vo vzťahu k subjektom zodpovedným za ich výkon. Materiál potrebu komplexného zákona odôvodnil aj absenciou jasných definícií základných pojmov (napr. národnostná menšina, proces

² PhDr. László Bukovszky bol menovaný vládou SR 16. apríla 2016 za splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny. Je absolventom Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v odbore archívniectvo-pomocné vedy historické, kde získal doktorát. Bol spoluzakladateľom Ústavu pamäti národa a riaditeľom Archívu Ústavu pamäti národa v Bratislave, ako aj Archívu bezpečnostných složek v Prahe. Od roku 2011 pôsobil na Úrade podpredsedu vlády SR pre ľudské práva (R. Chmel) a do roku 2014 na Úrade splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny (László A. Nagy) ako riaditeľ odboru postavenia práv národnostných menšín.

³ Pozri: https://www.vlada.gov.sk/share/uvvsvr/pvvsvr_2020-2024.pdf

⁴ Pozri Operačný cieľ 1, bod 1 akčného plánu

https://www.narodnostnemensiny.vlada.gov.sk/site/assets/files/3563/akcny_plan_na ochranu_prav_osob_patriacich_k_narodnostnym_mensinam_a_etnickym_skupinam_na_roky_2016_-_2020.pdf

uznávania statusu národnostnej menšiny atď.), potrebou vymedziť oblasti práv, ktoré nie sú upravené osobitnými zákonmi, potrebou vymedziť povinnosti a povinné subjekty a v neposlednom rade potrebou vymedziť inštitucionálne zabezpečenie aplikácie menšinových práv. Tieto konštatovania uvedenej analýzy reflektovali aj na odporúčania medzinárodných organizácií Rady Európy (Poradný výbor RDNM, ako aj ECHR a MJ), ktoré boli v minulosti adresované vláde Slovenskej republiky. V neposlednom rade legitimitu tejto snahy národnostných menšín potvrdzuje aj fakt, že takéto zákony (je pravda, že nie úplne jednotne) už v okolitých štátoch existujú a napomáhajú rozvoju a posilneniu identity národnostných menšín, z čoho sa určite oplatí čerpať.⁵

V zmysle Akčného plánu a v zmysle záverov uvedenej analýzy bola na úrade splnomocnenca v roku 2018 zriadená pracovná skupina, zložená z expertov na menšinové právo, ktorá v úzkej spolupráci s menšinovými organizáciami a členmi Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny (VNMES) pripravila začiatkom roka 2019 *Legislatívny zámer budúceho komplexného zákona*. Pracovná skupina, vedomá si toho, že v Európe neexistuje univerzálny prístup k regulácii menšinových práv, v predmetnom legislatívnom zámere reflektovala aj na konvergenciu medzi jednotlivými reguláciami práv národnostných menšín v Európe, ktorá by mohla slúžiť ako príklad dobrej praxe, čo je v súlade s odporúčaním Benátskej komisie a Poradného výboru Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín. Legislatívny zámer návrhom štruktúry budúceho uceleného zákona reflektoval na oprávnené požiadavky národnostných menšín a čo sa týka technických, procedurálnych a obsahových náležitostí budúceho právneho predpisu zobral do úvahy odporúčanie Rady Európy. Uvedený materiál naformuloval ambície, ako aj vnútornú štruktúru budúceho právneho predpisu. K danému legislatívnemu zámeru sa v druhej polovici roka 2019 viedla široká diskusia medzi členmi VNMES, ako aj národnostnými organizáciami. Na októbrovom zasadnutí VNMES bol zámer jednohlasne odsúhlasený s tým, že členom oboch komôr VNMES bol poskytnutý ďalší priestor na informovanie menšinových organizácií a rezortov o obsahu materiálu a na zaslanie prípadných pripomienok. Definitívna podoba zámeru bola s menšími úpravami prijatá v januári zásadným stanoviskom⁶ s jediným hlasom proti (MZVaEZ SR), čo podľa štatútu výboru znamená, že sa legislatívny zámer po parlamentných voľbách dostal na stôl vlády SR.⁷ (Pozri prílohu č. 1)

⁵ Napr. v Českej republike zák. č. 273/2001 Sb., o právech príslušníkov národnostných menšín; v Maďarsku Zákon č. CLXXIX/2011 o právach národnosti; v Srbsku zákon o ochrane práv a slobôd národných menšín (Úr. vestník SRJ, č. 11/2002) a Zákon o národných radách národných menšín (Sl. glasnik RS“, br. 72/2009, 20/2014 – odluka US, 55/2014 i 47/2018); v Poľsku Zákon o národných a etnických menšinách (Dz. U.2005 Nr. 17 poz. 141).

⁶ Pozri zápisnicu XXXVI. zasadnutia VNMES z 23.1.2020; <https://www.narodnostnemensiny.vlada.gov.sk/vybor-pre-narodnostne-mensiny-a-etnicke-skupiny/zasadnutia-vnmes/>

⁷ Vláda SR na svojom zasadnutí dňa 23.11.2020 vzala na vedomie informáciu Márie Kolíkovej ministerky spravodlivosti o zasadnutí Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť z 5.10.2020 aj s informáciou o Legislatívnom zámere zákona o národnostných menšinách, ktorá bola súčasťou (príloha č.1) celého materiálu; <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25497/1>

Proces tvorby/prípravy zákona o postavení národnostných menšín

Z procesného hľadiska dal tvorbe zákona zelenú Rámcový plán legislatívnych úloh vlády SR na VIII. volebné obdobie začiatkom septembra 2020. Rámcový plán úloh vlády pridelil gestorstvo prípravy zákona Úradu vlády SR s termínom plnenia v IV. štvrtroku 2021.⁸ Následne po dohode s vedúcim úradu vlády bola v decembri 2020 zriadená pracovná skupina na zabezpečenie vypracovania návrhu zákona o postavení národnostných menšín. V zmysle odporúčani Benátskej komisie sme k tvorbe pracovného návrhu zákona pristúpili inkluzívne: to znamená, že do tvorby návrhu sme zapojili odborníkov troch najpočetnejších národnostných menšín, expertov na ľudské práva a práva národnostných menšín, ako aj zástupcov dvoch vecne príslušných rezortov (MK SR, MŠVVaŠ SR) a zástupcov samosprávnych záujmových organizácií (ZMOS, SK8 a Únia miest).

Skutočná normotvorná práca v intenciách prijatého legislatívneho zámeru z roku 2020, ktorú značne poznačila pandemická situácia, bola začatá takmer presne pred rokom. Aj napriek tomu sa od apríla do novembra 2021 uskutočnila séria konzultácií a pracovných stretnutí na úrovni odborníkov a členov pracovnej skupiny, a tiež intenzívna práca na tvorbe pracovného návrhu zákona. Pracovná verzia tohto materiálu bola upravená do finálnej podoby v novembri 2021 po zapracovaní pripomienok od členov menšinových organizácií, ako aj po uskutočnení niekoľkých pracovných stretnutí s čelnými predstaviteľmi národnostných menšín a zástupcami VNMES za maďarskú, rusínsku, nemeckú, českú a čiastočne aj za rómsku národnostnú menšinu.

Priama forma inštitucionalizovanej participácie národnostných menšín na tvorbe budúceho zákona sa mala uskutočniť na decembrovom zasadnutí VNMES. Členovia oboch komôr výboru síce dostali k dispozícii vyčerpávajúcu informáciu o obsahu pracovnej verzie návrhu zákona, ale keďže návrh paragrafového znenia zákona nebol prekonzultovaný s dvoma kľúčovými rezortmi, s MZVa EZ SR a MS SR, nebolo možné priblížiť východiská jeho tvorby a sledované ciele jednotlivých ustanovení prezenčnou formou a vytvoriť tak spoločný diskurz.

Štruktúra a obsah pracovnej verzie návrhu zákona vychádza z legislatívneho zámeru zákona, ktorý reflektuje na odporúčania Rady Európy, ako aj na konkrétne návrhy národnostných menšín. Legislatívny proces tvorby uvedeného zákona potvrdila Vláda SR 12. januára 2022, keď schválila legislatívny plán vlády na rok 2022. Tento materiál ukladal vedúcemu Úradu vlády SR a splnomocnencovi vlády SR pre národnostné menšiny pripraviť zákon o postavení národnostných menšín v intenciách PVV SR do konca mája 2022.⁹ Toľko v krátkosti o procese tvorby návrhu zákona.

Čo očakávame od komplexného zákona o postavení národnostných menšín?

Odpoveď na túto otázku jasne zodpovedali tvorcovia programového vyhlásenia vlády: teda má to byť jeden z prostriedkov spomalenia asimilácie príslušníkov národnostných menšín a záruka uplatňovania menšinových práv vyplývajúcich z Ústavy

⁸ Pozri Uznesenie vlády SR č. 547 z 9. septembra 2020; <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/25239/1>

⁹ Pozri: https://www.vlada.gov.sk/share/RVLP/plan_2022.pdf

SR. V zmysle odporúčania Rady Európy a expertnej skupiny na tvorbu zákona sa pracovný návrh týka celej škály menšinových práv. Svojím rozsahom a obsahom ho oprávnené považujeme za návrh komplexného zákona. Návrh zákona sa skladá zo 7 častí:

- Všeobecné ustanovenia;
- Inštitucionálne a finančné zabezpečenie práv národnostných menšín;
- Participácia národnostných menšín;
- Kultúra národnostných menšín;
- Používanie jazyka menšiny;
- Národnostné médiá;
- Národnostné školstvo.

Reflektuje na úpravu tých ústavných práv národnostných menšín, ktoré nie sú vôbec, resp. sú nedostatočne legislatívne riešené, napr. účasť na riešení vecí, ktoré sa týkajú menšín (participácia), oblasť národnostnej kultúry, médií, školstva, ale i používania menšinových jazykov a inštitucionálneho zabezpečenia menšinových práv.

Návrh sa v zmysle odporúčania Benátskej komisie venuje aj konceptuálnym otázkam, t. j. ako označovať ľudí patriacich k národnostnej menšine, aké sú kritéria definovania členov národnostných menšín, kto môže byť uznaný za národnostnú menšinu užívajúcu menšinové práva, a taktiež dôležitým definíciám, rovnosti a nediskriminácii.

Dovoľte, aby som v krátkosti upriamil Vašu pozornosť na vybrané aspekty z uvedených častí zákona:¹⁰

I. Všeobecné ustanovenia

- obsahuje základné ustanovenia, výklad pojmov, pôsobnosť zákona a vymenovanie základných práv národnostných menšín; ambíciou tejto časti je posilnenie právneho postavenia príslušníkov národnostných menšín (štátotvorný činiteľ); určenie výkonu práv sa viaže na občianstvo; zavedenie mechanizmu na získanie statusu národnostnej menšiny; určenie symbolov a sviatkov národnostných menšín, 14. júl – celoštátny pamätný deň národnostných menšín;

II. Inštitucionálne a finančné zabezpečenie práv národnostných menšín

– definuje vytvorenie Úradu pre národnostné menšiny a určenie pôsobnosti úradu - ústredný orgán štátnej správy; podmienky zakladania Národnostných rád národnostných menšín, ich právomoci, voľby, finančné zabezpečenie a financovanie činnosti;

III. Participácia národnostných menšín na veciach verejných

– deklaruje zrušenie 5 % prahu pre vstup národnostných politických strán do parlamentu; trojstupňovú participáciu príslušníkov národnostných menšín formou celoštátnej národnostnej rady, na regionálnej úrovni župnými a miestnymi menšinovými komisiami (v národnostných otázkach iniciatívne, poradné a kontrolné orgány; podmienka vzniku 10 % alebo 1000 občanov; 5 % alebo 1500 občanov);

¹⁰ Pracovná verzia návrhu zákona o postavení národnostných menšín tvorí súčasť Prílohy č. 2

IV. Zachovanie a rozvoj kultúry národnostných menšín

– stanovuje definíciu národnostnej kultúry; povinnosť podpory národnostnej kultúry (na každej úrovni) na základe výsledkov sčítania obyvateľstva (štát, VÚC, obec); právomoci národnostných rád smerom ku kultúrnym inštitúciám; kompetencie národnostných rád pri zakladaní a prevádzkovaní kultúrnych inštitúcií a stredísk; vzťah regionálnej a miestnej kultúry k národnostným radám – podporné úlohy a zabezpečenie podpory z materskej krajiny;

V. Právo používania jazyka národnostnej menšiny

– navrhuje rozšírenie jazykových práv v úradnom styku a vizuálnej dvojjazyčnosti (10 % prah alebo 1000 osôb); rozšírenie územnej pôsobnosti; prijatie záväzkov na dobrovoľnej báze; určenie rokovacieho jazyka v miestnych zastupiteľstvách; vizuálna dvojjazyčnosť – viac ako 50 % obyvateľov obce – povinnosť dvojjazyčného označovania ulíc; rozšírenie jazykových práv v zdravotníckych a sociálnych inštitúciách; zrušenie zákona č. 184/1999 Z. z.;

VI. Národnostné médiá

– obsahuje definíciu národnostných médií, participáciu národnostnej menšiny v orgánoch verejnoprávných médií; kvantitatívne určenie menšinového vysielacieho času + zabezpečenie jeho financovania; zabezpečenie financovania titulkovania programov; práva a zabezpečenie štátnej podpory súkromných národnostných médií;

VII. Právo národnostnej menšiny k vzdelávaniu

– stanovuje definície (škola a školské zariadenie), charakter a cieľ národnostného vzdelávania; určenie národnostnej siete; právne postavenie národnostných rád v oblasti vzdelávania; finančné zabezpečenie pre národnostné školstvo.

Myslím si, že stojíme pred historickou šancou naplniť očakávanie národnostných menšín. Viem, že v kontexte menšinových práv na Slovensku existujú témy, ktoré sa zdajú byť neprekonateľnými. Práve preto im treba venovať ešte väčší priestor a otvorene, s dostatočnou vážnosťou a zodpovednosťou, o nich diskutovať a ponúkať riešenia.

Ján Hero¹¹

Postavenie rómskej národnostnej menšiny v kontexte jej vlastnej štruktúry

Vážené dámy a páni, kolegyne a kolegovia,

dovoľte mi v prvom rade poďakovať za pozvanie do tejto diskusie týkajúcej sa práv národnostných menšín. Sám ako príslušník rómskej národnostnej menšiny, splnomocnenec vlády SR pre rómske komunity a podpredseda expertného výboru ADI-ROM pre Rómov a kočovníkov pri Rade Európy vnímam potrebu diskutovať o právach národnostných menšín, ktoré je potrebné rozvíjať, ale aj presadzovať a samozrejme aj uplatňovať v praxi.

Dôležitosť a garanciu práv národnostných zdôrazňuje aj Ústava SR, ako základný zákon štátu. V zmysle Ústavy SR príslušnosť ku ktorejkoľvek národnostnej menšine alebo etnickej skupine nesmie byť nikomu na ujmu. Príslušníkom národnostných menšín a etnických skupín sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie.

Je to práve Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny, ktorý má „dohliadať“ nad skutočnou garanciou a zabezpečením ústavou definovaných práv príslušníkov národnostných menšín. V tejto súvislosti by som chcel pána splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny ubezpečiť, že v prípade potreby sme aj naďalej na našom úrade k dispozícii a radi poskytneme súčinnosť najmä pokiaľ ide o presadzovanie práv rómskej národnostnej menšiny.

Zároveň by som však chcel zdôrazniť, že Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity, ktorý reprezentujem, sa síce zameriava primárne na Rómov, tak nás vníma aj verejnosť, avšak našou úlohou nie je riešenie otázok obyvateľov rómskych komunit z pohľadu národnostného, ale z pohľadu sociálno-ekonomického postavenia Rómov. Sú to totiž práve MRK, ktoré tvoria sociálne a ekonomicky vylúčené spoločenstvá. V tomto kontexte je potrebné rozlišovať dve skupiny:

- a) Rómov ako národnostnú menšinu a
- b) Rómov žijúcich v marginalizovaných komunitách, teda ľudí ktorí sú etnicky Rómovia, no nie všetci sa zároveň musia aj hlásiť k rómskej národnosti.

¹¹ Ján Hero, dňa 8. decembra 2021 bol vládou SR vymenovaný za splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Pred nástupom do tejto funkcie pôsobil na Ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu SR ako hlavný radca štátneho tajomníka a generálny riaditeľ pre národnostné vzdelávanie a celoživotné vzdelávanie. Takmer 10 rokov pôsobil v mimovládnej organizácii „Cez deti k rodine“ zameranej na začleňovanie Rómov do spoločnosti. Bol riaditeľom základnej školy, základnej umeleckej školy a gymnázia. Pôsobil aj ako učiteľ rómskeho jazyka. Od roku 2000 do roku 2010 bol členom MG-S-ROM – expertnej skupiny Rady Európy pre Rómov a kočovníkov, od roku 2010 do roku 2020 bol členom Ad hoc výboru expertov pre otázky Rómov a kočovníkov (CAHROM) Rady Európy a od roku 2020 člen výboru ADI-ROM pre otázky Rómov a kočovníkov, v súčasnosti zvolený za podpredsedu výboru.

Tento paradox ak to môžeme tak povedať sme mohli vidieť aj v poslednom sčítaní obyvateľov, domov a bytov z roku 2021. Priznám, že samého ma mierne zaskočilo, že k rómskej národnosti sa prihlásilo 67 179 obyvateľov, čo predstavuje 1, 23 % obyvateľov. Príslušnosť k rómskej národnosti ako k ďalšej národnosti uviedlo 88 985 obyvateľov. Podľa tohto sčítania by na Slovensku malo byť k 1. 1. 2021 spolu 156 164 Rómov a Rómok.¹²

Tieto zistenia neodrážajú reálny počet Rómov a Rómok na Slovensku. Zo zisťovania Atlasu rómskych komunít 2019 vyplýva, že v 825 obciach zaradených do atlasu žije cca 417 tisíc Rómov a Rómok.¹³ Atlas rómskych komunít v žiadnom prípade nepredstavuje nijakú formu cenzu alebo sčítania rómskeho obyvateľstva, zakladá sa na odhadoch samospráv. V rámci Atlasu sa primárne zisťovali údaje o infraštruktúre obcí a rómskych osídlení, dostupnosti sociálnych a zdravotných služieb, politickej a občianskej participácii rómskych obyvateľov, o ekonomických a kultúrnych aktivitách či školskej infraštruktúre. Podľa našich odhadov tak v Slovenskej republike žije väčší počet Rómov, ako sa ich prihlásilo v rámci sčítania. Odhad je, že Rómok a Rómov je na Slovensku viac ako 450 tisíc.

Tieto disproporcie pokiaľ ide o počet Rómov a Rómok majú svoje vážne pozadie. Dôvody, prečo sa Rómovia nehlásia k rómskej národnostnej menšine sú najmä strach pred diskrimináciou a negatívne stereotypy o Rómoch. Nemôžeme si zatvárať oči pred tým, že na Slovensku naďalej pretrvávajú rasizmus a predsudky voči Rómom. Obyvatelia Slovenska vykazujú jednu z najvyšších mier protirómskych postojov zo všetkých štátov EÚ. Rôzne prieskumy verejnej mienky skúmajúce všeobecné postoje a individuálne skúsenosti naznačujú, že diskriminácia menšín je žiaľ stále vo vysokej miere tolerovaná naprieč našou spoločnosťou.

Byť Rómom, či už v etnickom alebo národnostnom zmysle, zároveň neznamená iba život v chudobe a segregácii. Hoci verejnosť Rómov často vníma práve takto. Máme tu pritom príklady mnohých Rómov, ktorým sa podarilo vymaniť sa z kruhu generačnej chudoby a sú dobrým príkladom pre svoju národnostnú menšinu (ale aj pre všetkých ostatných ľudí). A tie je potrebné prezentovať Rómom a majorite.

Úloha nášho úradu, spočíva predovšetkým v navrhovaní a implementovaní politík zameraných na zlepšenie sociálno-ekonomického postavenia Rómov žijúcich v marginalizovaných komunitách a zvýšenie miery ich celkovej inklúzie. V prípade obyvateľov MRK, ktorí žijú často v mimoriadne nedôstojných podmienkach, v obydliach, ktoré nespĺňajú ani minimálne hygienické a stavebno-technické štandardy, nie je totiž prioritou dňa riešiť otázku naplňovania svojich národnostných práv, ale ich každodenným cieľom je skôr, a to doslova, prežiť daný deň.

Myslím, že zvýšenie životnej úrovne obyvateľov rómskych komunít a prijatie svojej identity sú spojené nádoby. Ako úrad a aj ako splnomocnenec preto pochopiteľne podporujem aj rozvoj kultúrnej a národnostnej identity Rómov a aj z tohto dôvodu vítam túto konferenciu a aktivity úradu splnomocnenca pre národnostné menšiny.

Je pravdou, že napriek katastrofálnym podmienkam ľudí žijúcich v MRK, musíme naďalej pracovať na tom, aby ich práva ako národnostnej menšiny boli uplatňované. Jedným

¹² Pozri: https://disem.scitanie.sk/SASVisualAnalytics/?reportUri=%2Freports%2Freports%2F7ff2f33b-177f4029-9e73-5a1a52d878a2§ionIndex=0&so_guest=true&sas-welcome=false&language=sk

¹³ Abel Ravasz - Luboš Kovács - Filip Markovič: Atlas rómskych komunít 2019. Veda, Bratislava 2020, 20.

z hlavných nedostatkov je nemožnosť vzdelávania sa v rómskom jazyku. Jazyková bariéra je jedným z hlavných dôvodov školského neúspechu, ktorý začína už pri nemožnosti komunikovať vo svojom materinskom jazyku a následne ho rozvíjať. Aj nesprávne zaradovanie rómskych detí do špeciálneho školstva je v mnohých prípadoch len z dôvodu nepochopenia situácie, kedy dieťa nerozumie zadaným úlohám a je dopredu odsúdené na neúspech. Musí byť našou snahou podporovať rozvoj rómskeho národnostného školstva, aby deti mali prístup k dostupnému a inkluzívnemu vzdelávaniu, ktoré je odrazovým mostíkom pre úspech v živote. Aj keď je to dlhodobý proces, je potrebné začať s ním čím skôr, aby sme mohli pripraviť pôdu pre budúcich pedagógov, ktorí budú vzdelávať v rómskom jazyku.

Na tieto nedostatky sa zamerali aj Akčné plány k Stratégii rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030, ktoré sú zamerané aj na vyššie spomenuté body. Dostupné národnostné školstvo, podpora kultúry a umenia Rómov v múzeách, divadlách či médiách musí dostať priestor, aby Rómska národnostná menšina nestratila svoj hlas v spoločnosti.

O potrebe národnostného zákona vo vzťahu k rómskej menšine

Súčasná vláda tézu národnostného zákona deklaruje vo svojom programovom vyhlásení a predpokladám, že dnešná konferencia prispeje k širšej diskusii, ktorá je aj v akademickom diškurze na Slovensku veľmi okrajová.

O potrebe podporiť postavenie a garantovanie práv menšín na Slovensku formou zákona sa začalo hovoriť už od roku 1991, keď sa na Úrade vlády pod podpredsedom vlády SR vytvoril odbor pre národnosti. Hlavnými iniciátormi predkladania národnostného zákona boli väčšinou zástupcovia maďarskej menšiny, keďže mali najviac pripravené reprezentácie aj inštitúcie. Tieto snahy sa periodicky opakovali a dôvodom neúspechu bola zväčša neochota vlády takúto normu prijať.

Zmeny po páde totalitného systému v roku 1989 otvorili priestor k tomu, aby sa prirodzeným spôsobom začala uskutočňovať aj svojbytnosť menšín, národnostných skupín a etník žijúcich na území Slovenska. Slovensko v podstate prešlo úspešným transformačným a modernizačným procesom, zosúladiť svoj právny poriadok s právom EU, čím vytvorilo podmienky pre základnú integráciu menšín. Dodnes ale nemôžeme povedať, že rómska národnostná menšina je súčasťou tejto integrácie v jej plnohodnotnom význame.

Príslušníci národnostnej menšiny, okrem toho, že majú právo naplňovať svoje základné občianske práva, ako všetci ostatní občania, mali by mať možnosť realizovať aj svoje kolektívne práva – ako je právo na vlastný jazyk, kultúru, vlastné inštitúcie. Rómovia majú od roku 1991 na Slovensku status národnostnej menšiny, čo znamená, že majú právne uznanie etnického spoločenstva tak ako ostatné etnické menšiny. Pohľad na integráciu Rómov z hľadiska spoločenského, kultúrneho, duchovného – nás dostáva do oblasti, kde problematika etnickej tolerancie, predsudkov, stereotypov a diskriminácie hrá hlavnú rolu.

Udalosti posledných dvoch rokov v súvislosti s pandémiou nám ukázali, až do akých rozmerov môže zájsť štátna moc, ktorej sa vďaka okolnostiam uvoľnili ruky. Dostala možnosť na tejto zraniteľnej skupine obyvateľstva dokázať svoju prevahu. V koncentrovanej podobe sme to mohli vidieť v uzatváraných rómskych komunitách za prítomnosti vojenských hliadok.

¹⁴ Klára Orgovánová pôsobí viac ako 30 rokov v oblasti rómskej problematiky. Od roku 2008 je riaditeľkou neziskovej organizácie Rómsky inštitút. V roku 1991 založila Nadáciu pre rómske dieťa a v roku 1995 Nadáciu InfoRoma, ktoré aj do roku 2001 viedla. V rokoch 1991 - 1993 pôsobila na Úrade vlády SR na Sekcii pre národnosti a ľudské práva ako poradkyňa pre národnosti a v rokoch 1993 - 2001 ako programová riaditeľka Nadácie otvorenej spoločnosti v Bratislave. V roku 2001 sa stala splnomocnenkyňou vlády SR pre rómske komunity. Túto funkciu zastávala do roku 2007. Podieľala sa na príprave a koordinovaní mnohých programov štátnej politiky vo vzťahu k rómskym komunitám ako aj na príprave základných podkladov pre politiku EÚ v oblasti štrukturálnych fondov. Po niekoľko rokov spolupracovala s kanceláriou vysokého komisára pre utečencov na Slovensku (UNHCR) v oblasti utečencov a migrácie. Bola členkou Medzinárodného výboru práv menšín Roma Rights Group v Londýne a podieľala sa na organizovaní školiacich medzinárodných programov pre mladých Rómov. Bola členkou poradného výboru Projects of ethnic relations Princeton.

V médiách sme takmer každý deň mohli vidieť rómske osady bez pitnej vody, chudobných ľudí bez slušného bývania a bez potravín. Za to politici organizovali tlačové besedy priamo v osadách a deklarovali, že ochránia ostatných obyvateľov pred šírením vírusu. Tieto udalosti nám ukázali, že dodržiavanie princípov rovnosti a rešpektovanie ľudskej dôstojnosti nemáme v krvi a že stačí tak málo, aby sa začali zneužívať.

Prijatie samostatného národnostného zákona nemusí vo vzťahu k Rómom priniesť zásadné zmeny, pretože ani existujúca legislatíva a menšinová ochrana nie je dostatočne citlivá k sociálnemu, ekonomickému a politickému znevýhodneniu časti tejto komunity. Nereaguje na realitu, ktorá je okolo nás a v ktorej žijeme. Pri dôslednej interpretácii občianstva by sme mohli povedať, že príslušnosť k národu je zabezpečená pre každého jednotlivca len dovtedy, pokiaľ sa nekladú jeho špeciálnym záujmom žiadne obmedzenia spoločensko-kultúrneho charakteru. To, vo vzťahu k Rómom neplatí, pretože veľká časť marginalizovaných komunit nemá naplnené ani svoje občianske ani minoritné práva.

Preto si myslíme, že do tejto debaty o novej legislatíve majú byť privolaní zástupcovia jednotlivých menšín, odborná ale aj širšia verejnosť a predstavitelia štátnej a verejnej správy. Diskusia by mala byť transparentná pretože je treba, aby schválené legislatívne opatrenia boli konkrétne, jasné a zrozumiteľné. Nová legislatíva musí zodpovedať postaveniu a hlavne potrebám národnostných menšín a etnických skupín. Dôsledná interpretácia občianstva by mala zahŕňať aj demokratickú výchovu k občianstvu a tolerovanie mnohorakej identity. Výchova mladej generácie je podstatná pretože predsudky a národný etnocentrizmus sú získané, nie zdedené vlastnosti. Úloha škôl, vzdelávacích organizácií by mala spočívať aj v sprostredkovaní takých názorov, ktoré umožnia mladšej generácii pochopiť, že je lepšie nepodliehať predsudkom rozšíreným medzi ich rodičmi.

Zákon by mal zlepšovať podporu menšín zvyšovaním ich možnosti rozhodovať o vlastných komunitách a rozvíjať svoju kultúrnu úroveň a identitu, napríklad štátnu podporu inštitúcii ako by bol napríklad Rómsky dom alebo Dom menšín.

Na záver -- súčasní predkladatelia návrhov by mali mať na pamäti, že politici do života bežných ľudí istoty naozaj neprinášajú a z dnešných neistôt sa k istotám dostaneme iba správnou a úprimnou komunikáciou.

**LEGISLATÍVNE RIEŠENIE PRÁV
NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN NA SLOVENSKU
V KONTEXTE NEDÁVNEJ MINULOSTI**

Národnostné menšiny na Slovensku v reformách 1968-1969
(Úvahy – koncepcie – zlyhania)

Na úvod

Prvý zákon o postavení národnostných menšín bol prijatý 27. októbra 1968 a bol výsledkom rozsiahlych a zložitých diskusií v súvislosti s federalizáciou Československa v období pokusov o reformu socializmu. Tento pokus o legislatívne zabezpečenie práv národnostných menšín je potrebné vnímať v historických súvislostiach udalostí, ktoré sa odohrávali v Československu v 60. a začiatkom 70. rokov 20. storočia. Časť predstaviteľov komunistickej strany v Československu sa usilovala o reformu socializmu a všetkých jeho súčastí. Do tohto procesu neodmysliteľne patrila aj národnostná problematika.

Ťažiskovou otázkou, o ktorej sa rokovalo, a ktorá bola predmetom vnútrostraníckej diskusie v komunistickej strane, aj verejnej diskusie na stránkach tlače, v médiách a vo verejnom priestore, bola problematika usporiadania vzťahu Čechov a Slovákov, ktorá sa premietla do prípravy zákona o československej federácii. Tá bola určujúcim faktorom diskusií o národnostných témach. Neznamená to však, že diskusia o postavení menšín bola na okraji pozornosti odbornej aj laickej verejnosti. Menšinová otázka v reformnom období ožila s novou intenzitou a reagovala tak na ticho, ktoré túto problematiku sprevádzalo najmenej v predchádzajúcom desaťročí, ticho o povojnových udalostiach a riešení nemeckej a maďarskej otázky, o Rusínoch a Ukrajincoch, o tom, že v Československu žijú aj Židia a Nemci.

Právne zakotvenie národnostných práv do roku 1968 fakticky neexistovalo. Po roku 1948 a prevzatí moci komunistickou stranou sa menšinová problematika riešila na základe ideologického konštruktu proletárskeho a neskôr socialistického internacionalizmu, ktorý vychádzal z triedneho princípu. Národnostný princíp sa mu podriaďoval. Rovnosť medzi ľuďmi bola v komunistickej ideológii limitovaná postavením v triednej štruktúre a preferenciou „robotnickej triedy“, doplnenej najskôr „družstevným roľníctvom“ a konštruktom „pracujúcej inteligencie“. Etnicita bola v tejto štruktúre marginalizovaná a tí, ktorí etnický princíp akcentovali, boli označení za nositeľov buržoáznych prežitkov v spoločnosti, či buržoáznych nacionalistov. Etnicita bola v koncepciách marxistických

¹⁵ Prof. PaedDr. Štefan Šutaj, DrSc je historik, univerzitný pedagóg a emeritný vedecký pracovník Spoločenskovedného ústavu-CSPV SAV. V súčasnosti pôsobí na Katedre histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. Bol dlhoročným predsedom slovenskej časti Slovensko-maďarskej komisie historikov a hlavným redaktorom internetového vedeckého časopisu *Človek a spoločnosť*. Od roku 1977 do roku 2021 pôsobil na Spoločenskovednom ústave SAV v Košiciach (dnes Centrum spoločenských a psychologických vied SAV), ktorého bol v rokoch 1992 – 2004 riaditeľom. V roku 2008 založil Katedru histórie na Filozofickej fakulte UPJŠ v Košiciach. Zameriava sa na slovenské dejiny v 20. – 21. storočí, osobitne na problematiku postavenia maďarskej národnostnej menšiny, dejiny politických strán na Slovensku a dejiny Košíc po druhej svetovej vojne.

teoretikov vnímaná ako stav nie ako proces.¹⁶ Vzťah medzi národmi a menšinami, mechanizmus vzájomného spolužitia, bol určovaný predovšetkým rozhodnutiami straníckych či štátnych orgánov, väčšinou straníckymi uzneseniami alebo nižšími právnymi normami uzneseniami, vyhláškami. V komunistických režimoch mal právny poriadok skôr formálny charakter a na rozdiel od stabilizovaných demokracií sa Československo v reálnej politike riadilo viac straníckymi uzneseniami ako právnymi normami.¹⁷ Aj v Československu sa uplatňoval antidemokratický komunistický politický paradox. Komunistické režimy sa na rozdiel od demokratických režimov neobávali zneužitia práva menšinami resp. vnímali takéto riziko v menšej miere, pretože dokázali eliminovať hrozby represívnu povahou režimu. Totalitný charakter režimu paradoxne umožňoval až pozoruhodnú liberalizáciu v národnostnej otázke.¹⁸ Pretrvávajúcim problémom vtedajšej národnostnej politiky ostala neexistencia právnej úpravy týkajúcej sa postavenia menšín v štáte. Na druhej strane aj formálne deklarované práva neboli reálne uplatňované a ani ich dodržiavanie nebolo možné vynucovať. Navyše, vzhľadom na komunistický československý centralizmus „menšinová politika bola riadená centrálnne z Prahy a slovenské orgány sa na nej podieľali len minimálne.“¹⁹

Znalosti, vedomosti a mechanizmy komunistickej ideológie boli v 50. rokoch redukované na tézu o leninsko-stalinskom riešení národnostnej otázky (ktoré boli nejasnou frázou bez konkrétneho obsahu) a postavení národností, neskôr o sovietskom vzore (marxisticko-leninskom) riešenia národnostnej problematiky (taktiež bez reálneho poznania „sovietskej praxe“). Väčšinou to skončilo odvolávkou na diela V. I. Lenina, ale praktická sovietska menšinová politika nebola predmetom osobitného záujmu československých komunistov. Sovietsky vzor bol skôr imaginárny cieľ, nie reálny vzor, najmä pre nedostupnosť faktov o sovietskej menšinovej politike. V 50. – 60. rokoch to bolo aj pre komunistických lídrov skôr tajomstvo a veľká neznáma. V 60. rokoch sa myšlienky marxisticko-leninskej národnostnej politiky redukovali do tézy o zblížovaní socialistických národov a národností.²⁰

¹⁶ MAJO, Juraj. Niekoľko poznámok k fenoménu etnicity v súčasnej slovenskej humánnej geografii. In *Acta Geographica Universitatis Comenianae*, 2014, vol. 58, No. 2, p. 164.

¹⁷ Podrobnejšie o národnostnej politike komunistického režimu napr: IRMANOVÁ, Eva. *Maďarská menšina na Slovensku a její místo v zahraniční politice Slovenska a Maďarska po roce 1989*, Ústí nad Labem : Albis International 2005; PETRÁŠ, René. *Menšiny v komunistickém Československu*. Praha : Eurolex Bohémia – VIP Books 2007; POPÉLY, Árpád. *1968 és a csehszlovákiai magyarság. Dokumentumok*. Somorja : Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2008.

¹⁸ KUKLÍK, Jan – PETRÁŠ, René. Právny systém ČSSR, menšiny a experimenty s právem v šesdesiatých letech. In *Človek a spoločnosť*, 2013, roč. 16, č. 4, s. 27.

¹⁹ RYCHLÍK, Jan. Maďarský faktor v česko-slovenských vzťahoch 1948 – 1992. In *Česko-Slovenská historická ročenka 2002*, Brno : Masarykova univerzita, 2002, s. 77.

²⁰ Asi najjasnejšie sú predstavy o zásadách a detailoch komunistickej národnostnej politiky 50. a 60. rokov spracované v prácach: PETRÁŠ, R. *Menšiny v komunistickém.....*; ŠUTAJOVÁ, Jana. *Zákon o národnostiach a Rada vlády Slovenskej socialistickej republiky pre národnosti (predstavy a realita)*. Košice : FF UPJŠ, 2019; HALÁSZ, Iván. Ruská revolúcia, federalizmus a práva národnostných menšín (Poznámky k problematike z perspektívy uplynulých sto rokov). In *Právník*, 2017, č. 11, s. 949-960.

Pokus o reformu socializmu v oblasti národnostnej politiky

Aj národnostná otázka a menšinová problematika sa stala v období československej jari predmetom navrhovaných reforiem v spoločnosti a to najmä v súvislosti s prípravou zákona o čl. federácii. Základný zákon štátu, ústava z roku 1960, iba veľmi stručne charakterizoval ústavné práva pre maďarskú, poľskú a ukrajinskú menšinu. O nemeckej menšine sa ústava nezmenšovala. V článku 25 ústavy sa uvádzalo: „*Občanom maďarskej, ukrajinskej a poľskej národnosti zabezpečuje štát všetky možnosti a prostriedky k vzdelávaniu v materinskom jazyku a ku kultúrnemu rozvoju.*“²¹

Reformné hnutie v polovici 60. rokov vytvorilo podmienky pre aktivizáciu reprezentácií národnostných menšín, ktoré sa však nachádzali v rozdielnej situácii. V súlade s posilňovaním kritického a reformného trendu v spoločnosti a hľadaním humannejšej a ľudskej podoby socializmu sa aj medzi Maďarmi na Slovensku začali (predovšetkým okolo novinárskych a umeleckých kruhov) v prvej polovici 60. rokov formovať skupiny, ktoré sa usilovali o zmeny. Hlavné ostrie kritiky smerovalo voči vedeniu Csemadoku, ktorý mal byť organizátorom a realizátorom kultúrnych práv slovenských Maďarov.²² Csemadok sa vyhýbal „politickým“ témam, ktoré boli iba v kompetencii komunistickej strany. V súvislosti s udalosťami v komunistickej politike, ktoré súviseli s odhalením kultu J. V. Stalina a jeho spolupútnikov, sa aj československá komunistická politika pokúsila o reflexiu povojnovej protimenšinovej politiky. Rezolúcia zo zasadnutia ÚV KSČ v decembri 1963 o preskúmaní kritiky „buržoázneho nacionalizmu“: odsúdenie kolektívnej viny uplatňovanej v prvých povojnových rokoch, odsúdeniu výmeny obyvateľstva medzi ČSR a Maďarskom, aj k odsúdeniu reslovakizácie a náboru obyvateľstva maďarskej národnosti na práce do Čiech, konštatovalo, že išlo o prejavy vtedajšieho protimaďarského nacionalizmu, ktorý prenikol aj do vnútrostraníckeho života.²³ Práve od prijatia tejto rezolúcie odborník na národnostnú problematiku z tohto obdobia Juraj Zvara, ktorého kniha z roku 1969 otvorila brány do problematiky povojnovej politiky voči maďarskej menšine po roku 1945,²⁴ už neskôr v rokoch „normalizácie“ odvádzal od tejto rezolúcie „*doslova renesanciu všetkých foriem nacionalizmu*“.²⁵ Staré spory, ktoré komunistická diktatúra dlhé roky neriešila a objavili sa s novou silou. V súvislosti s prípravou XIII. zjazdu KSČ, ktorý sa uskutočnil v jari 1966 bola vytvorená bádateľská, interdisciplinárna komisia, ktorá sa mala zaoberať národnostnými vzťahmi a vypracovala k tejto problematike správu. Interný materiál upozornil na riešenie politických aspektov postavenia menšín a ich kolektívnych práv či inštitucionálneho zabezpečenia menšinovej problematiky. O materiáloch interdisciplinárnej komisie v roku 1967 rokovo predsedníctvo ÚV KSČ aj ideologická komisia ÚV KSČ. Podkladové materiály a diskusia o výsledkoch komisie však neboli

²¹ <http://www.psp.cz>. Ústava Československej socialistickej republiky.

²² Niektoré udalosti sú uvedené aj v: FAZEKAS, József – HUNČÍK, Péter (eds.). *Maďari na Slovensku (1989 – 2004). Súhrnná správa. Od pádu režimu po vstup do Európskej únie*. Šamorín : Fórum inštitút pre výskum menšín, 2008.

²³ SIKORA, Stanislav: *Rok 1968 a politický vývoj na Slovensku*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2008, s. 24.

²⁴ ZVARA, Juraj. *Maďarská menšina na Slovensku po roku 1945*. Bratislava : EPOCHA, 1969.

²⁵ ZVARA, Juraj. Zdroje a prejavy nacionalizmu a nacionálnych prežitkov v ČSSR. In Škodáček, Ján (ed.). *Ideologický boj a nacionalizmus*. Bratislava : Pravda, 1976, s. 33.

zverejnené. Bol prijatý návrh, aby činnosť kolektívu pokračovala ďalej, aby pre niektorý z ďalších ÚV alebo XIV. zjazd ÚV KSČ mohol byť predložený nový materiál. Predsedníctvo ÚV KSČ sa zaoberalo správou o národnostných problémoch vo februári a decembri 1967 a vláda uložila 17. mája 1967 štátnym inštitúciám úlohu, ktorými sa mali realizovať uznesenia ÚV KSČ.²⁶

Špecifickým problém maďarskej politickej špičky bolo malé a najmä neefektívne zastúpenie občanmi maďarskej národnosti v najvyšších zákonodarných orgánoch aj v orgánoch vládnucej komunistickej strany.²⁷ V Csemadoku vyvrcholili reformné snahy na zasadaní ÚV Csemadoku v marci 1968. Usilovali sa o zmenu národnostnej politiky v štáte, úlohu Csemadoku v tejto politike a o zmenu reprezentácie a vedenia spolku. Najvyššiu „autoritu“ maďarskej komunistickej politiky tohto obdobia Júliusa Lőrincza, ktorý bol aj maďarskými elitami považovaný za protireformného komunistu, vo vedení Csemadoku neskôr nahradil László Dobos.

Demokratizácia v roku 1968 znamenala aj oživenie v radoch rómskej menšiny. Menšina bola v predchádzajúcich rokoch ovplyvnená opatreniami vládneho režimu najmä snahou o likvidáciu kočovníckeho života, cigánskych osád a rozptylom menšiny na Slovensku a do Čiech. Snahy „reprezentácie“ Rómov, ktorí sa obracali na najvyššie stranícke a štátne orgány, vstúpiť do tvorby kultúrnej politiky neboli akceptované. Štát v roku 1968 rozhodol o novej politike. Bol zrušený Vládny výbor pre otázky cigánskeho obyvateľstva a rómska problematika sa mala riešiť prostredníctvom národných výborov a Ministerstva práce a sociálnych vecí. Dôraz sa kládol na zamestnanosť, vzdelávanie (dochádzka, odstránenie negramotnosti), sociálnu a zdravotnú situáciu. Zároveň sa začalo diskutovať o rómskej otázke s Rómami a v niektorých prípadoch politické špičky akceptovali aj rómsku národnosť, aj keď sa to neprejavilo v schválenom zákone o národnostiach. Vznikol Zväz Cigánov – Rómov, ktorý sa do svojho zrušenia v roku 1973 usiloval presadzovať rómske požiadavky.²⁸ Rómska problematika bola cielene vyradená z úvah o postavení menšín a bola deklarovaná jednoznačne ako sociálny problém.

Problematiku Rusínov a Ukrajincov komplikovali aj otázky nútenej ukrajinizácie a likvidácie gréckokatolíckej cirkvi. V marci 1968 ÚV Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich (KZUP) označil predchádzajúcich dvadsať rokov za obdobie ubíjania ukrajinskej kultúry a požadoval zásadné zmeny v národnostnej politike štátu. V časoch normalizácie boli tieto požiadavky označené za protisocialistické a ich nositelia odstránení z vedenia zväzu a spolu s ďalším odporcami sovietskej invázie vyradení v politického a verejného života.²⁹

²⁶ Podrobnejšie: ŠUTAJ, Štefan. Maďarská menšina na Slovensku - snahy o štátoprávne zakotvenie menšinovej problematiky do augusta 1968 In *Človek a spoločnosť*, 2013, roč. 16, č. 4, s. 1-12. s. 46; KISS, Jozef. Alexander Dubček a cesta maďarskej menšiny k uznaniu právnej subjektivity v roku 1968. In *Revolučné a protirevolučné hnutia v Európe po II. svetovej vojne*. Bratislava : Veda, 2004, s. 70.

²⁷ Podrobnejšie. ŠUTAJOVÁ, Jana. *Zákon o národnostiach.....*,

²⁸ Podrobnejšie napr. JUROVÁ, Anna. Politika násilnej asimilácie Rómov v 60. rokoch. (pokus Rómov o zapojenie do demokratizačného procesu). In PASTOR, Zoltán - ŠTEFANSKÝ, Michal (eds.). *Pokus o reformu v roku 1968 (Historicko-politologické pohľady)*. Banská Bystrica : Trian, 1999, s. 157-165.

²⁹ Podrobnejšie o tejto problematike napr. GAJDOŠ, Marián - KONEČNÝ, Stanislav - MUŠINKA, Mikuláš. *Rusini/Ukrajinci v zrkadle polstoročia. (Niektoré aspekty ich vývoja po roku 1945)*. Prešov - Užhorod : Universum, 1999.

Špecifické bolo postavenie Nemcov, ktorí na rozdiel od iných národností nemali svoju organizáciu, ani školy. Ich zastúpenie v stranických a štátnych orgánoch bolo minimálne. Obdobie rokov 1968 – 1969 znamenalo zlepšenie pozície nemeckej menšiny najmä tým, že boli v zákone o postavení národností postavení na úroveň ostatných menšín v republike.

Židia sa najmä v čase normalizácie stali predmetom antisemitskej kampane režimu, najmä v súvislosti s aktivitami Eduarda Goldstücker a Ladislava Mňačka. Pražská jar priniesla otvorenie židovskej otázky, odsúdenie kampaní z 50. rokov. Boli zrušené obmedzenia pre styk s Izraelom a židovskými organizáciami. Aktivita však vychádzala predovšetkým z náboženských obcí, ktoré požadovali neobmedzenú náboženskú výchovu a odsúdenie antisemitizmu a procesov z 50. rokov. Napriek tomu v Poučení z krízového vývoja v strane a v spoločnosti po XIII. zjazde KSČ bol sionizmus, a jeho predstaviteľia, označení za nástroj imperialismu a antikomunizmu.³⁰

Napriek prebiehajúcim zmenám v spoločnosti si kultúrne zväzy uvedomovali pozíciu komunistickej strany v spoločnosti a predpokladali, že na to, aby dosiahli nejaké zmeny v právnom postavení národnostných menšín, musia postupovať cez komunistickú politiku. V jari 1968 na nové prúdy v slovenskej politike, v súvislosti s uplatňovaním záverov januárového pléna ÚV KSČ a ÚV KSS z roku 1968, reagovalo aj vyhlásenie Slovenskej národnej rady z 15. marca 1968 k štátoprávnomu usporiadaniu. Pokiaľ ide o národnostné menšiny vo vyhlásení sa konštatovala úloha vytvoriť právne a politické podmienky „v duchu zásad proletárskeho internacionalizmu“ na zabezpečenie „všestranného hospodárskeho a kultúrneho rozvoja spoluobčanov maďarskej a ukrajinskej národnosti.“³¹

Myšlienky pretvoriť Československo na federatívny štát sa dostávali do verejného priestoru, médií a nachádzali na Slovensku všeobecnú podporu. Všetky reformy v oblasti národnostnej politiky v rokoch 1968 – 1969 boli postavené na (pozíciách marxisticko-leninskej národnostnej politiky). Boli limitované kľúčovými faktormi: vedúca úloha komunistickej strany; konštatovanie, že Československo je štátom národov a národností; národy a národnosti majú právo na zabezpečenie kolektívnych práv, podriadenosť menšinovej otázky problematike československej federácie a vzťahu Čechov a Slovákov; rozhodnutie, že zabezpečenie práv národnostných menšín má mať pevné legislatívne zakotvenie; jasný trend na vytvorenie inštitucionálneho zabezpečenia národnostných práv; konflikt medzi federálnou a národnou úrovňou zabezpečovaných práv; konflikt medzi pomerným a primeraným zabezpečením menšinových práv; problém ako zabezpečiť tieto princípy v organizačných štruktúrach komunistickej strany.

³⁰ Podrobnejšie: ŠUTAJ, Štefan Národnostné práva na prelome 60. – 70. rokov 20. storočia. Príklad maďarskej menšiny. In TÍŽIK, Miroslav – KMEŤ, Norbert (eds.). *Príliš ľudská tvár socializmu? Reforma zdola a okolnosti reformného procesu v Československu roku 1968*. Bratislava : Sociologický ústav SAV, 2016, s. 109-151.

³¹ *Slovensko v rokoch 1967-1970. Výber dokumentov*. Bratislava : Komisia vlády SR pre analýzu historických udalostí z rokov 1967-1970, 1992, s. 27-31. Vyhlásenie Slovenskej národnej rady z 15. marca 1968.

Návrh Csemadoku z 12. marca 1968 a Akčný program KSČ z 5. apríla 1968

V marci 1968 vyzvalo predsedníctvo ÚV KSS Csemadok, aby predložil podkladový materiál pre stranické orgány s predstavou ako riešiť postavenie menšín. V stanovisku Csemadoku³² autori podporili reformy v štáte, prihlásili sa k budovaniu ČSSR a zároveň upozornili na to, že menšiny nemajú svoje politické reprezentácie. Na tom postavili svoje požiadavky na rozšírenie samosprávy pre národnostné menšiny a Maďarov žijúcich v Československu. Žiadali kolektívne práva menšín, dvojjazyčné nápisy, pomerné zastúpenie vo verejnej správe a v štátnych orgánoch, reorganizáciu krajov a okresov, vytvorenie siete autonómnych maďarských škôl, vytvorenie ministerstva pre národnosti, alebo sekretariátu pre národnostné menšiny a národnostného oddelenia pri krajských národných výboroch, zriadenie výboru pre menšiny pri SNR a v Národnom zhromaždení, návrat k pôvodnej územnosprávnej organizácii južných okresov Slovenska, zlepšenie zastúpenia v národných výboroch a odsúdenie princípu kolektívnej viny a zásahov proti Maďarom po druhej svetovej vojne. V školstve požadovali spravovanie národnostného školstva menšinovými inštitúciami. Dokonca aj J. Lőrincz vo svojom normalizačnom zhodnotení vývoja v Csemadoku hodnotil tento dokument pozitívne. Ako negatívne hodnotil najmä porušenie straníckej disciplíny a teda to, že stanovisko bolo zverejnené bez súhlasu a bez konzultácie s vedením komunistickej strany.³³

Mobilizačným činiteľom vtedajšej spoločnosti (najmä komunistov) bol nesporne Akčný program KSČ z 5. apríla 1968. Požadoval upevňovanie štátu tak, ako „*si to vyžaduje rozvoj národov a národností, aby to zodpovedalo potrebám socializmu*“. Vo vzťahu k národnostiam dokument konštatoval, že je potrebné vypracovať štatút upravujúci postavenie a práva jednotlivých národností a stanoviť „*skutočné ústavné a zákonné záruky pre úplnú a skutočnú politickú, hospodársku a kultúrnu rovnoprávnosť*“.³⁴ Kritizoval dovtedajšiu národnostnú politiku, spomínal štyri národnostné menšiny (aj poľskú a nemeckú), ktorých postavenie a práva mal upravovať štatút zaručujúci možnosti ich národného života a rozvoja ich osobitosti. Záujmy národností požadoval garantovať na úrovni orgánov štátnej správy. Na všetkých úrovniach, kde mali byť zastúpené „*primerane*“ svojej početnosti, zatiaľ čo menšiny sa usilovali získať „pomerné“ zastúpenie. Aktivity súvisiace so zabezpečením menšinových práv sa sústreďovali do vládnych a straníckych komisií na prípravu federalizácie štátu.

Príprava zákona o národnostiach

V reformách 1968 – 1969 okrem straníckych komisií zohrávali úlohu aj odborné štátne komisie (s dominantnou členov komunistickej strany). Na úrovni štátu bola vymenovaná Odborná vládna komisia vymenovaná 24. apríla 1968 v čele s G. Husákom mala okrem zákona o čsl. federácii vypracovať aj návrh ústavného zákona o postavení národností. Ideu Národnostného štatútu, ktorý navodzoval atmosféru a vzor

³² Dokument je v maďarskom jazyku publikovaný v práci: POPÉLY, Á.. *1968 és a csehszlovákiai ...*, s. 45-50.

³³ Archív Fórum Inštitútu (AFI) Šamorín, f. Gyönyör, skatuf'a (š.) Csemadok 1968-1981, Hodnotenie činnosti Csemadoku 1968-1969, ktoré spracoval J. Lőrincz.

³⁴ PEČKA, Jindřich – BELDA, Josef – HOPPE, Jiří. (eds). *Občanská společnost 1967-1970 (2/2)*. Praha – Brno 1998, s. 255-256. Akčný program KSČ z 5. dubna 1968.

z medzivojnového Československa, s ktorým niektorí odborníci „koketovali“, nahradila myšlienka modernejšieho právneho inštitútu, teda ústavného zákona. Komisia mala 32 členov ani v nej nebol člen maďarskej národnosti. Jej súčasťou boli subkomisie historická, ekonomická, ústavnoprávna, komisia pre územnú organizáciu správy a bola vytvorená aj komisia pre národnostné menšiny. Predsedom pätnásťčlennej subkomisie pre menšiny bol Samuel Falťan zo Slovenskej akadémie vied v Bratislave.³⁵ Na rokovania subkomisie boli prizvaní aj zástupcovia Matice slovenskej, ale aj Prípravný výbor Matice slezské. Paralelne pracovali aj štruktúry v komunistickej strane, ktoré sa venovali menšinovej problematike. Už 30. apríla 1968 sa uskutočnila porada komunistov Csemadoku a KZUP-u a venovala sa tomu, ako postupovať pri vypracovaní zásad štátoprávneho postavenia národnostných menšín.³⁶

K dobovým súvislostiam patril aj spor, ako bude zákon o národnostiach prijatý v rámci štruktúr budúcej federácie. Slovenskí komunisti predpokladali, že záležitosti menšín na Slovensku budú v kompetencii slovenských národných orgánov. Menšiny, maďarská aj ukrajinská (rusínska), inklinovali k tomu, aby bola problematika upravená federálnym zákonodarstvom, ale aby vykonávacie predpisy a ďalšie zákony, boli prijímané národnými parlamentmi. Usilovali sa pre orgány menšín zabezpečiť čo najväčšie kompetencie smerujúce k samosprávnosti až podmienkam autonómneho postavenia menšinových inštitúcií s garantovanou ochranou proti majorizácii.

Podľa predstáv teoretikov a právnikov mal federálny ústavný zákon o postavení národností vymenovať základné politické princípy, ale diskusia sa viedla viac o podobe budúcich vykonávacích predpisov. Zachovali sa záznamy zo zasadania komisie pre národné menšiny z 12. júna 1968 a z 19. júna 1968, ktorá sa uskutočnila v Prahe. J. Zvara, ktorý bol účastníkom týchto rokovaní uvádzal, že tam boli „*zložité diskusie*“ rokujúce o tom, či národnosti sú „*politické subjekty s právom na osobitné národnostné /menšinové/ orgány*“. Zvara uvádzal, že zástupcovia národností boli na rokovania lepšie pripravení, prichádzali s konkrétnymi návrhmi, kým zástupcovia národov „*sa často len bránili*“.³⁷ V záveroch z 12. júna 1968 sa na úvod konštatovalo, že „*národné menšiny nemajú charakter národného subjektu a teda ani nárok na štátoprávne orgány a inštitúcie*“.³⁸ Za základné činitele československej štátnosti boli označené štátotvorné národy Česi a Slováci. Národným menšinám malo patriť právo „*kultúrneho, hospodárskeho a spoločenského vyžitia*“ a „*politická, kultúrna a spoločenská reprezentácia vo volených a výkonných orgánoch*“.³⁹

³⁵ PETRÁŠ René. Tradice tzv. národnostního statutu a ústavní zákon č. 144/1968 Sb. o postavení národností. In *Človek a spoločnosť*, 2013, roč. 16, č. 4; PETRÁŠ R. *Menšiny v komunistickej...*, s. 318-321. Členmi subkomisie pre menšiny boli: Daniel Okáli (SAV), Viliam Plevza z Ústavu dejín ÚV KSS, výskumníci zo Slezského ústavu ČSAV v Opave (Otokar Káňa, Šárka Hrnová, Vilém Plaček) a odborníci z historických ústavov a filozofických fakúlt v Prahe a Bratislave (Antonín Falťas, Jaroslav Valenta, Ľudovít Haraksim, Juraj Fabián, Jaromír Jermář). Boli v nej aj László Dobos, Stanislav Záhradník (Trinecké železiarne), Gerhard Hünigen (Volkszeitung, Praha) a Ivan Macinský (KZUP, Prešov).

³⁶ Podrobnejšie o tom: ŠUTAJ, Štefan. Príprava ústavného zákona o postavení národností v roku 1968. In TOKÁROVÁ, Lucia – PAVLOVIČ, Richard (eds.). *Na ceste k slovenskej štátnosti*. Bratislava : Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, 2018, s. 240-264.

³⁷ ZVARA, Juraj. *Riadenie národnostných vzťahov a boj proti nacionalizmu v ČSSR*. Bratislava : VŠP ÚV KSČ. 1975, s. 143. Zasadaniam sa podrobnejšie venuje aj: ŠUTAJOVÁ, Jana. *Zákon o národnostiach...*

³⁸ AFI Šamorín, š. Körtvélyes 1969. Závery z rokovania komisie pre riešenie národné menšiny z 12. 6. 1968.

³⁹ AFI Šamorín, š. Körtvélyes 1969. Závery z rokovania komisie pre riešenie národné menšiny z 12. 6. 1968.

Tento záver odbornej komisie považujeme za dôležitý impulz pre reprezentácie menšín v národnostných zväzoch.

Na oboch schôdzach boli prednesené aj alternatívne návrhy menšín. Neboli však akceptované. L. Dobos a Rezső Szabó navrhli, aby pri Federálnom zhromaždení existoval Výbor pre národnosti, zložený z poslancov národností a českých a slovenských poslancov s právom predkladať legislatívne návrhy a s právom kontroly. Pri federálnej vláde navrhovali vytvoriť štátny sekretariát pre národné menšiny na čele so štátnym tajomníkom. I. Macinský navrhol, aby kompetenciu predkladať legislatívne návrhy mali Národnostné rady menšiny. Predpokladal, že každá menšina by mala svoju Národnostnú radu alebo Výbor. V podobnom duchu navrhovali L. Dobos a R. Szabó vytvoriť Maďarskú národnostnú radu, ale pri SNR, ktorá by mala v kompetencii spravovanie záležitostí školstva a kultúry, pri ministerstvách predpokladali vytvorenie potrebných oddelení. Na ministerstve školstva a kultúry mali mať menšiny zastúpenie vo vedúcich funkciách. Pri formovaní administratívnych jednotiek okrem vymenovaných faktorov navrhovali vymenovať aj etnicitu.⁴⁰

Na nepriaznivý postoj odbornej komisie k požiadavkám menšín reagovali urýchlene ich reprezentácie. Predseda Csemadoku L. Dobos a vedúci tajomník spolku R. Szabó v mene Predsedníctva Csemadoku v liste 3. júla 1968 vedúcemu tajomníkovi ÚV KSS Vasiľovi Biľakovi a Predsedníctvu ÚV KSS vyjadrilo nespokojnosť s prácou „komisie pre národné menšiny“. „S ľútosťou“ konštatovalo, že „postoj jednotlivých členov komisie je zaujatý a je v rozpore so zásadami ako aj konkrétnou formuláciou akčného programu“.⁴¹ Následne Predsedníctvo ÚV Csemadoku 15. júla 1968 predložilo „Návrh legislatívnych opatrení na realizáciu Akčného programu ÚV KSČS a ÚV KSS o postavení národností“⁴² pozostávajúci z návrhu zmien v Ústave ČSSR a návrhu ústavného zákona o postavení národností. Predsedníctvo ÚV Csemadoku navrhovalo zabezpečiť národnostné práva národností prostredníctvom zákona. Návrh pozostával z Úvodu, Dôvodovej správy, súčasťou boli Navrhované zmeny v Ústave ČSSR a Návrh ústavného zákona o postavení národností.⁴³ Boli vyústením koncepcnej práce vedenia Csemadoku k zabezpečeniu právneho postavenia maďarskej menšiny v Československu. V úvode návrhu sa poukazovalo na „činní a faktami dokázanú vernosť členstva Csemadoku Československej socialistickej republiky“, čo podľa autorov dávalo vedeniu Csemadoku právo predkladať návrhy na „zabezpečenie zrovnoprávnenia maďarskej národnosti v Československu“. Za východisko považovali stanovisko Csemadoku z 12. marca 1968 a z neho vyplývajúce zásady: Československo tvoria nielen národy, ale aj národnosti. Národy a národnosti sú „rovné a rovnoprávne“. Zabezpečenie rovnoprávnosti nemôže závisieť od „vôle jedincov“;

⁴⁰ AFI Šamorín, š. Körtvélyes 1969. Alternatívne návrhy k záverom rokovania komisie... Ako uvádzal J. Zvara, zástupcovia Csemadoku mali rozpracovanú predstavu „o budúcom spôsobe postavenia národností“, opierali sa o právne štúdie a právne riešenia „v iných socialistických štátoch“. (ZVARA, J. *Riadenie národnostných vzťahov...*, s. 143.)

⁴¹ POPÉLY, Á. *1968 és a csehszlovákiai magyarság. Dokumentumok*. Somorja : Fórum Kisebbségkutató Intézet, 2008, s. 150-151.

⁴² ZVARA, J. *Riadenie národnostných vzťahov...*, s. 143.

⁴³ Návrh legislatívnych opatrení na realizáciu Akčného programu ÚV KSČS a ÚV KSS o postavení národností, Predsedníctvo ÚV Csemadoku, Bratislava, 15. 7. 1968 (v osobnom archíve rod. Šutajovcov).

ale musí byť zabezpečené legislatívne „ako nevyhnutný a zákonitý dôsledok zohľadnenia záujmov spoločenských skupín“. Nestačí to iba deklaratívne vyhlásiť, ale aj právne zakotviť. Návrhy Csemadoku sa potom odvolávali predovšetkým na štyri zdroje: dielo Vladimíra I. Lenina, Akčný program KSČS, Akčný program KSS a závery vedeckej konferencie o národnostnej otázke z mája 1968. V materiáli sa konštatovalo, že „českí a slovenskí členovia národnostnej subkomisie interpretujú a vysvetľujú si Akčný program ináč. Vychádzajú z toho – podľa nás mylného názoru – že národné menšiny nemajú charakter národného subjektu a teda ani nárok na štátoprávne orgány a inštitúcie, ktoré prislúchajú národom.“ Subkomisiu obvinili, že vychádza z antimarxistickej doktríny popierajúcej leninskú definíciu štátu a opierajúcej sa o tézu, že „ľudstvo pozostáva z národov a základom legitimity štátu je, že vyjadruje národnú suverenitu“. Argumentovali na jednej strane tým, že takáto doktrína označuje národ za výlučného nositeľa politickej moci, aby zastrela triedny charakter štátu, zároveň však v ďalšom odseku dokazovali, opierajúc sa o marxistickú teóriu národa, že všetky národnosti žijúce v Československu majú všetky charakteristické znaky národa, a preto majú byť aj oni subjektom štátu. V ďalšej časti polemizovali so stanoviskami subkomisie, ktorá sa snažila dokázať, že národnosti nedisponujú znakmi národa pokiaľ ide o rozsiahle homogénne územie a národnú ekonomiku, a teda nemajú právo na štátoprávne orgány a inštitúcie. Naopak argumentovali štátotvornosťou národnosti a ich spätosťou s republikou. Dokument obsahoval konkrétne modifikácie článkov ústavy a to konkrétne navrhované zmeny a ich zdôvodnenie. Navrhované zmeny v Ústave sa týkali viacerých článkov. Článok 1. Ods. 2 mal definovať Československú socialistickú republiku „ako štát dvoch rovnoprávných bratských národov ako aj rovnoprávných národných menšín“, ktoré boli vymenované a národnosti, ku ktorým boli priradení „Cigáni“, ktoré boli označené ako „nositelia štátnosti“. Ide o jeden z mála konkrétnych pokusov zaradiť medzi národnostné menšiny aj Rómov. V piatom článku sa medzi organizácie Národného frontu zaraďovali aj „organizácie národnosti“. Pri územnej reorganizácii, odvolávajúc sa na článok Lenina z roku 1913 požadovali „bezpodmienečne zohľadniť, aby okresy boli národnostne homogénne.“ S odvolaním sa na Akčný program KSČS a návrh zákona o federalizácii sa zdôrazňovalo, že „rovnoprávnosť a samosprávu... môžu zabezpečiť len samostatné zastupiteľské a výkonné orgány“. Na jednej strane sa odvolávali na návrhy z Akčného programu, ktoré sa týkali federalizácie a vzťahov Čechov a Slovákov, ale argumentovali aj rezolúciou z celoštátneho seminára organizovaného v Bratislave 21. – 24. mája 1968, v ktorej sa uvádzalo: „Ústavným zákonom treba upraviť najmä formy /zastupiteľské a výkonné/ politickej reprezentácie národnostných skupín“. K používaniu jazyka bol uvedený výňatok z diela Lenina *Robotnícka trieda a národnostná otázka z roku 1913*, že ani jeden jazyk nesmie byť preferovaný a že podľa zásad robotníckej demokracie nemôžu byť používané sankcie voči národnostným menšinám a nesmie sa ich dotknúť žiadna nespravodlivosť.⁴⁴ Aj v prípade iných návrhov na modifikáciu článkov 25 ústavy boli uvedené citáty z Akčného programu KSS a KSČS na základe ktorých s mal zabezpečiť rozvoj národnostného školstva a primerané zabezpečenie reprezentácie menšín

⁴⁴ Návrh legislatívnych opatrení na realizáciu Akčného programu ÚV KSČS a ÚV KSS o postavení..., V článku 24 ústavy malo byť zakotvené právo dať učiť deti vo svojom materskom jazyku.

na živote spoločnosti.⁴⁵ Návrh Ústavného zákona o postavení národností pozostával z jedenástich paragrafov. §1 v dvoch článkoch opakoval formulácie o garantovaní samostatne a samosprávne rozhodovať o veciach, ktoré sa ich týkajú a zaručoval menším právo všestranného rozvoja. §2 konkretizoval, že pri federálnych orgánoch sa vytvorí národnostný výbor Národného zhromaždenia a štátny sekretariát pri predsedníctve federálnej vlády a na národnej úrovni sa mala vytvoriť pri oboch národných radách „národnostná rada“ a „Ministerstvo národností“. §3 sa zaoberal kompetenciami Národnostného výboru pri Národnom zhromaždení, §4 kompetencie a spôsob práce štátneho tajomníka pri federálnej vláde, §5 pôsobnosť Národnostných rád pri národných parlamentoch, §6 sa zaoberal ministerstvom národností pri národných vládach. Všetci predsedovia národnostných inštitúcií mali byť podpredsedami v orgánoch, pri ktorých pôsobili (Národné zhromaždenie, národné rady, vlády). §7 určoval, že pri národných ministerstvách školstva budú pôsobiť štátni tajomníci, ktorí si vytvoria príslušné orgány. §8 určoval, že „*obdobné orgány a inštitúcie sa zabezpečujú i v národných výboroch na území ohraničenom relatívne etnickým zložením obyvateľstva.*“⁴⁶ Posledné paragrafy mali u formálny charakter.

Postoj odbornej subkomisie pre národné menšiny vyvolal koordinovanú akciu menšinových predstaviteľov. Predstavitelia menšinových spolkov Csemadoku a KZUP-u a PZKO na spoločnej schôdzi 14. augusta 1968 prijali stanovisko, v ktorom odmietli budovanie čisto „národného“ štátu. Vychádzalo z predpokladu, že menšiny sú spolu s Čechmi a Slovákom nositeľmi štátnosti a majú rovnaké práva. V súlade s demokratizáciou spoločnosti požadovali ústavne zabezpečiť aj rovnosť, nie iba deklaratívne vyhlásiť. Chceli vytvoriť štátno-mocenské, politické a výkonne orgány a ustanovizne a zabezpečiť národnostiam samosprávu a spoločné stanovisko malo povahu politického vyhlásenia, v ktorom zdôrazňovali princípy zabezpečenia menšín v štáte.

Prijali spoločné stanovisko: „*1 Do ústavy ČSSR treba zahrnúť reálne a faktické skutočnosti, že Československo tvoria nielen národy, ale aj národnostné menšiny. 2 Národy a národnosti ČSSR sú si rovné. Je nepopierateľnou historickou skutočnosťou, že republiku založil český a slovenský národ, ale v socialistickom štáte, v ktorom je nositeľom moci pracujúci ľud, nemôže sa táto skutočnosť stať prameňom právnej nerovnoprávnosti, nakoľko národ a národnosť predstavujú prirodzený spoločenský útvar...a je teda aj nositeľom štátnosti. 3 Zabezpečenie faktickej a plnej rovnoprávnosti nemôže závisieť od vôle jednotlivcov, ale musí sa uskutočniť v súvislosti s demokratizáciou spoločnosti v celej republike ako jej nevyhnutný a zákonný výsledok. 4 Rovnoprávnosť a právo národov na sebaurčenie nestačí deklaratívne vyhlásiť. Toto právo treba ústavne zakotviť a vytvoriť štátno-mocenské,*

⁴⁵ Konkrétna navrhovaná formulácia uvádzala: „*1. Národným menšinám, maďarskej, poľskej, ukrajinskej, nemeckej a národnosti cigánskej sa zaručuje politická, hospodárska a kultúrna rovnoprávnosť a právo samostatne a samosprávne rozhodovať o veciach, ktoré sa ich týkajú. 2. Národnostné a jazykové rozdiely nesmú byť na újmu občanov. 3. Národné menšiny a národnosti majú by reprezentované primerane k svojmu celkovému počtu v politickom, hospodárskom, kultúrnom a verejnom živote, vo volených i výkonných orgánoch. 4 Práva národnostných menšín na všestranný a národnostný rozvoj zabezpečuje národnostný zákon.*“ Návrh legislatívnych opatrení na realizáciu Akčného programu ÚV KSČS a ÚV KSS o postavení ..., s. 14-15.

⁴⁶ Návrh legislatívnych opatrení na realizáciu Akčného programu ÚV KSČS a ÚV KSS o postavení..., s. 18.

politické a výkonne orgány a ustanovizne, ktoré popri maximálnom zohľadnení záujmov celej republiky v plnej šírke zabezpečia národnosti samosprávu, vyplývajúcu zo zásady rovnoprávnosti.⁴⁷ J. Zvara neskôr uviedol, že takéto vyhlásenia podporovali pravicových oportunistov usilujúcich sa o zmenu systému a „negovali – a to absolútne – všetko to, čo bolo dosiahnuté pri riešení postavenia menšín v Československu po socialistickej revolúcii v roku 1948“.⁴⁸

Okolnosti súvisiace s ústavným zákonom o národnostiach a pokusmi o jeho implementáciu

Príchod cudzích vojsk do Československa znamenal začiatok „normalizácie“, ktorá výrazným spôsobom obmedzila reformy aj v oblasti menšinovej legislatívy.⁴⁹ V počiatočných fázach ešte nedochádzalo k úplnému prerušeniu reformného procesu (pokračovala rehabilitácia obetí z 50. rokov, realizovala sa federalizácia štátu), pokračovali diskusie o nastavení spoločenských otázok, neochabli ani diskusie o slovensko-maďarských a slovensko-ukrajinských (rusínskych) vzťahoch. V tomto období boli prijaté kľúčové zákony o federácii, aj zákon o postavení národnostných menšín.

Predsedníctvo ÚV KSS Predsedníctvo ÚV KSS rokovo 11. septembra 1968 o správe *Súčasný problémy národných menšín*, ktorú pripravil G. Husák a Ondrej Klokoč a vytvorilo novú politickú komisiu pre riešenie problémov národnostných menšín.⁵⁰ Bola tu zjavná ambícia slovenských komunistov významným spôsobom vstúpiť do prípravy menšinovej legislatívy. Pracovná skupina (vedená historikom S. Falťanom) mala „posúdiť návrh ústavného zákona o postavení národných menšín v ČSSR“, „pripraviť návrh zákona SNR o konkrétnom postavení národných menšín na Slovensku (maďarskej a ukrajinskej). O. Klokoč mal dohodnúť a zabezpečiť praktické kroky pre podmienky realizácie menšinového zákonodarstva (zabezpečiť, aby SNR zvolila Výbor pre otázky národných menšín a na sekretariáte SNR zriadiť Sekretariát pre národné menšiny).⁵¹

Celoštátnej odbornej vládnej komisii, subkomisii pre národné menšiny sa koncom septembra 1968 podarilo pripraviť „Návrh ústavného zákona o postavení národnosti v Československej socialistickej republike“. Návrh zákona prerokovala vláda, odborná vládna komisia a „ďalšie politické a štátne orgány“ a bol publikovaný v *Rudom práve* v slovenskej verzii. Verejnosť sa k nemu mala vyjadriť do 15. októbra 1968. Vo verejnej diskusii najviac rezonovala problematika administratívneho členenia a používania jazyka, resp. snaha o uzákonenie slovenčiny ako úradného jazyka (tu významnú úlohu zohrávali aktivity Matice slovenskej). Väčšia pozornosť sa venovala problematike federácie a zákon o národnostiach bol v úzadí.

Ústavný zákon o postavení národností bol v Národnom zhromaždení prerokovaný 27. októbra 1968 spolu s ústavným zákonom o československej federácii. V ústavnom zákone č. 144/1968 Sb. o postavení národností bolo Československo charakterizované ako

⁴⁷ ZVARA, J. *Riadenie národnostných vzťahov...*, s. 145-146.

⁴⁸ ZVARA, J. *Riadenie národnostných vzťahov...*, s. 146.

⁴⁹ KOLÁŘ, Pavel – PULLMANN, Michal. *Co byla normalizace? Studie o pozdním socialismu*. Praha : Ústav pro studium totalitních režimů, 2016.

⁵⁰ Podrobnejšie ŠUTAJ, Š. *Príprava ústavného zákona...*

⁵¹ AFI Šamorín, š. Körtvélyes 1969. Uznesenie z 3. schôdže ÚV KSS z 11. 9. 1968.

spoločný štát Čechov a Slovákov a národností. V zákone sa národnostiam priznávalo: právo na vzdelávanie vo svojom jazyku; právo na všestranný kultúrny rozvoj; právo používať jazyk v úradnom styku v oblastiach obývaných príslušnou národnosťou; právo spolčovať sa v národnostných kultúrnych spoločenských organizáciách; právo na tlač a informácie v jazyku národností. Dôležitou súčasťou zákona bola aj téza, že o svojej národnosti rozhoduje sám občan, na rozdiel od štátneho občianstva, kde je rozhodovanie zverené štátnemu orgánu.⁵²

Ústavný zákon z hľadiska požiadaviek menšín a ich reprezentácií definoval postavenie národností ako subjektu podieľajúceho sa na budovaní štátu, akceptoval kolektívnu identitu menšín a možnosť uplatňovať ich kolektívne práva. V zákone už bola uvedená aj nemecká národnosť. Rómovia však boli naďalej vnímaní len ako sociálna a nie etnická skupina a zákon sa o nich nezmenšoval, podobne ani o židovskej národnosti.

Pre napĺňanie princípu uplatnenia menšín v riadení svojich záležitostí sa uplatnil princíp primeraného a nie proporcionálneho zastúpenia, ako sa dožadovali menšiny. Prijaté zákony o federácii a národnostiach vstúpili do platnosti 1. januára 1969. Zákon predpokladal prijatie ďalších zákonov na federálnej aj na národnej úrovni (jazykový zákon, zákon o národnostných menšinách, o zastúpení v NV, o národnostných komisiách...), čo by otváralo možnosti pre korekcie a vytváralo priestor pre optimizmus reformných reprezentácií menšín.

Ešte pred prijatím zákona o národnostiach, 11. septembra 1968 bol vytvorený, na schôdzi SNR 4. októbra 1968 Výbor SNR pre národnosti, ktorý volila na návrh Predsedníctva SNR Slovenská národná rada. Výbor mal 33 členov, z nich 14 bolo maďarskej národnosti (11 poslancov maďarskej národnosti a traja členovia SNR – neposlanci), sedem ukrajinskej národnosti (6 poslancov a 1 člen SNR – neposlanec) a 13 poslancov slovenskej národnosti. Ustanovujúca schôdza výboru sa mala uskutočniť 25. októbra 1968 a predsedom výboru Štefan Fábry, podpredsedom Peter Dupej a členmi predsedníctva František Faragó, Anna Hirková, Ján Janík a Ernest Križan.⁵³ Členmi výboru neboli Poliáci ani Nemci, lebo v SNR neboli poslanci hlásiaci sa k týmto národnostiam. Výbor môžeme zaradiť k formálnym štruktúram parlamentu. Nešlo v žiadnom prípade o snahu vytvárať reprezentatívny orgán pre národnostné menšiny.

Po prijatí ústavného zákona o národnostiach na pôde KSS rokovala o ďalšom postupe politická komisia ÚV KSS pre riešenie otázok národností 4. novembra 1968. Na rokovanie komisie bol preložený „*Návrh zásad na riešenie národnostnej otázky*“. Komisia konštatovala, že bude pripravený samostatný zákon o národnostiach v SNR a ČNR.⁵⁴ Predpokladalo sa vytvorenie Výboru (Zboru) pre národnosti, ktorý by mal dve sekcie maďarskú a ukrajinskú a viedol by ho podpredseda SNR, ktorý by bol ukrajinskej alebo maďarskej národnosti. Výbor národností SNR by bol súčasne reprezentantom aj poradným orgánom v otázke národností. Vo volebnom zákone sa malo zabezpečiť, aby poslanci boli

⁵² <http://zbierka.sk/zz/predpisy> Ústavný zákon o postavení národností v Československej socialistickej republike.

⁵³ Podrobnejšie: ŠUTAJ, Štefan: Národnostné práva na prelome..., s. 134 a nasl.

⁵⁴ AFI, š. Körtvélyes 1969. Zápisnica zo zasadania politickej komisie ÚV KSS pre riešenie otázok národností, 4. november 1968. Členmi komisie boli: S. Faltán, O. Klokoč, Š. Sádovský, R. Szabó, Csomós, L. Dobos, B. Tolvaj, E. Haraksim, J. Fabián, D. Okáli, F. Sziegl.

volení pomerne podľa národnostného kľúča. V prípade „ukrajinsko-rusínskej“ národnosti sa malo dbať na to, aby bolo zabezpečené zastúpenie v najvyšších orgánoch aj vtedy, kedy to na základe národnostného kľúča nie je potrebné. Pri predsedníctve vlády SSR sa mal zriadiť sekretariát pre národnosti (Vládny úrad pre národnosti), ktorý by podliehal podpredsedovi vlády z radov národnostnej menšiny. Na úseku školstva a kultúry by problematiku národností riešil prvý námestník ministra, ktorý by bol maďarskej alebo ukrajinskej národnosti a na ministerstve by vybudoval príslušný administratívny útvar. Na úrovni ostatných ministerstiev sa mal dobudovať aparát o zastúpenie národnosti, podobne ako na úrovni krajov a okresov. Mala sa vytvoriť „*stála komisia pre národnosti pri ÚV KSS*“ a v aparáte ÚV pracovisko pre národnosti. Vedúci pracoviska by bol členom sekretariátu ÚV KSS. Na úrovni KV KSS sa mali vytvoriť národnostné komisie a pri aparátoch osobitný orgán. Strana mala vypracovať politické smernice pre činnosť strany medzi národnosťami. Stanovená bola úloha zvýšiť vplyv strany medzi obyvateľstvom maďarskej národnosti.⁵⁵ Aj v tomto prípade, ak sa hovorilo o menšinách, mali sa na mysli iba ukrajinská a maďarská menšina.

Prvým produktom, ktorý reagoval na ústavný zákon o národnostiach bol Návrh zákona o orgánoch národností pri zastupiteľských zboroch a výkonných orgánoch z 5. decembra 1968, ktorý pripravil Výbor SNR pre národnosti pre rokovanie predsedníctva SNR. Navrhovaný zákon mal 4 hlavy a 17 paragrafov a autori predpokladali, že nadobudne účinnosť 1. januára 1969.⁵⁶ Zákon nadväzoval na návrhy Csemadoku, predložené odbornej vládnej komisii v lete 1968. Predpokladal pomerne široké kompetencie pre zastupiteľské a výkonné orgány národností, zložené výlučne z predstaviteľov maďarskej a ukrajinskej menšiny. Na rokovanie pléna SNR sa však nedostal.⁵⁷

Pokusy o aplikáciu zákona o národnostiach do praxe

Po prijatí ústavného zákona o národnostiach naozaj pokračovali rokovania o jeho napĺňaní. Po vyhlásení federácie sa realizovali aj zmeny v súvislosti s inštitucionálnym zabezpečením menšinovej problematiky. Zriadil sa Odbor pre národnosti Úradu vlády SSR, odbor pre národnostné školstvo MŠ SSR, skupina pre národnostnú kultúru na MK SSR. Z radov národností boli vymenovaní námestníci ministrov (3 Maďari a 2 Ukrajinci). Vo vláde SSR funkciu ministra bez kresla, ktorého vláda SSR poverila riešením národnostnej problematiky zastával L. Dobos, podpredsedom SNR bol R. Szabó. Významnú úlohu v administrovaní menšinových vecí zohral Sekretariát Výboru pre národnosti Predsedníctva SNR. Od vzniku vlády SSR od 1. januára 1969 tvoril súčasť Úradu vlády SSR ako sekretariát pre národnosti. Neskôr plnil aj úlohu sekretariátu Rady vlády

⁵⁵ AFI Šamorín, š. Körtvélyes 1969. Zápisnica zo zasadania politickej komisie ÚV KSS pre riešenie otázok národností, 4. november 1968. (z maďarského obyvateľstva bolo len 7,3% členmi strany, slovenského 11,2% a ukrajinského 28,4%)

⁵⁶ AFI Šamorín, š. SNR 68-70. Návrh zákona o orgánoch národností pri zastupiteľských zboroch a výkonných orgánoch z 5. 12. 1968

⁵⁷ Návrhu sa venujú: ŠUTAJOVÁ, J. Zákon o národnostiach... a POPÉLY, Árpád. Maďarská menšina počas pražskej jari a v prvých rokoch normalizácie. In *Studia Politica Slovaca*, 2010, roč. 3, č. 2, s. 105-116.

SSR pre národnosti. V čase od 1. januára 1969 do 30. júna 1970 plnil aj funkciu odborného aparátu ministra bez kresla L. Dobosa.⁵⁸

Aj keď s omeškaním, predsa len bola zriadená prvá Rada vlády SSR pre národnosti (Rada vlády), ktorú menovala Vláda SSR 8. apríla 1969.⁵⁹ Rada vlády bola poradným a iniciatívnym orgánom vlády v národnostnej problematike a nemala ambíciu byť reprezentatívnym orgánom národnostných menšín. Nenaplnila teda ambíciu návrhu menšín (osobitne Csemadoku) na vytvorenie Národnostnej rady.⁶⁰ Jej zloženie už môžeme označiť ako „normalizačné“, ale jej členovia vtedy ešte vtedy väčšinou vystupovali ako umiernení „reformisti“. Rada vlády mala byť hlavným nástrojom ministra L. Dobosa na realizáciu novej menšinovej politiky. Najmä prvé rokovania Rady vlády naznačovali, že svoju úlohu ponímala veľmi vážne. Jej činnosť poznačilo aj to, že „revolučnosť“ potenciálnych reformistov a experimentátorov ochabla, pribudla autocenzúra a korekcie aktivít a normalizácia v plazivej podobe vytvárala bariéry pre aktivitu jej členov. Mala skĺbiť „realistickú“ normalizačnú politiku s posilnením menšinových práv, čo bolo vyjadrené aj v liste Okresného výboru Csemadoku v Komárne z 12. apríla 1969. „*Prianím každého nášho občana je a musí byť, aby po nepredvídaných udalostiach r. 1968 sa pomery v našom štáte čím skôr konsolidovali. ... aby sa v záujme čím najrýchlejšej konsolidácie pomerov na Slovensku*“ sa zabezpečilo čím najrýchlejšie uskutočnenie zákona č. 144/1968 Zb. a „*normalizovanie pomerov*“, „...*lebo pocit menejcennosti a zatlačovania osôb národnosti maďarskej a by zanikol spresnením právneho postavenia občanov národnosti maďarskej v našej vlasti.*“⁶¹

Rada vlády vedená ministrom L. Dobosom na prvom zasadaní 22. apríla 1969 prejavila výrazné odhodlanie vypracovať právne normy nadväzujúce na ústavný zákon o národnostiach a urobila aj prvé kroky na tejto ceste. Na prípravu dokumentov potrebných na zabezpečenie národnostnej legislatívy bola ustanovená dočasná pracovná skupina poverená vypracovaním politických zásad zákona o postavení národností v SSR. Vedúcim pracovnej skupiny bol I. Bajcura, prodekan FF UPJ v Prešove, členmi V. Plevza, riaditeľ Ústavu dejín KSS, E. Turczel, vedúci Katedry maďarského jazyka FF UK, Š. Kardos z Katedry marxizmu-leninizmu PF v Nitre, - všetci členovia Rady vlády, F. Gondor, zástupca vedúceho Sekretariátu Rady vlády, Š. Breier, vedúci legislatívneho odboru Ministerstva spravodlivosti SSR a tajomníkom komisie bol J. Gyönyör, pracovník sekretariátu Rady vlády. Boli tiež zostavené *Dočasné pracovné skupiny pre dielčie problémy na jednotlivých úsekoch*. Boli to skupiny pre *Orgány a reprezentáciu národností, Národnostné školstvo, Národnostnú kultúru a Používanie jazyka*. Išlo o samostatné dočasné pracovné skupiny a ich členmi boli aj odborníci slovenskej a českej národnosti.⁶²

⁵⁸ Podrobnejšie: ŠUTAJ, Š. Národnostné práva na prelome..., s. 137-138.

⁵⁹ Predseda László Dobos, podpredseda Ivan Bajcura, členovia Ivan Čabiňák, Tamás Danis, Zoltán Fonód, Teodor Jelínek, Štefan Kardos, Andrej Kokuľa, Ladislav Olexa, Michal Parada, Viliam Plevza, Karol Rebro, Lajos Turczel, Pavol Uram, Juraj Zvara a tajomník Bertalan Tolvaj. (AFI Šamorín, k. Štatúty - Zloženie Rady. Návrh na nové zloženie Rady pre národnosti vlády SSR z 21. septembra 1970.

⁶⁰ POPÉLY, Árpád: Maďarská menšina počas pražskej jari..., s. 112.

⁶¹ AFI Šamorín, š. Sekretariát vlády 1969, list ÚV Csemadoku Komárno Predsedníctvu vlády SSR z 12. 4. 1969.

⁶² AFI Šamorín, š. Körtvélyes 1969. Harmonogram práce dočasnej pracovnej skupiny... Pozri: š. Gyönyör XXXIX, Zloženie dočasných pracovných skupín.

Dôležitú úlohu pri príprave legislatívnych noriem a politických zásad zákona o postavení národností na Slovensku malo „sústredenie“ členov Rady vlády a expertov v dňoch 19.-22. mája 1969 v Hrušove, v okrese Dunajská Streda. Na rokovania boli predložené návrhy zákona o reprezentáciách národností, zákon o národnostnom školstve, návrh zákona o kultúre a návrh jazykového zákona.⁶³

Selektívne sa budeme venovať niektorým materiálom, ktoré súvisia s legislatívnym zabezpečením národnostnej politiky. Pri ich posudzovaní si musíme uvedomiť, že sa „pohybujeme“ v priestore komunistického volebného systému, ktorý bol založený na jednotnej kandidátke Národného frontu, s vedúcou úlohou komunistickej strany, zakotvenou v Ústave ČSSR z roku 1960. Druhým faktorom je, že ani predkladané dokumenty nerátali s etnickými politickými stranami. Ambície národnostných zväzov reprezentovať sa ako politické reprezentácie národnostných menšín boli neskôr normalizačnými komisiami hodnotené ako najvážnejší priestupok zainteresovaných osôb proti socialistickému zriadeniu a vedúcej úlohe komunistickej strany. Predpokladalo sa prijatie školského zákona, zákona o kultúrnych inštitúciách, jazykového zákona, zákona o reprezentáciách národností v NV, zákona o administratívnom členení a pod.

Pozornosť budeme venovať najmä Návrhu zákona o reprezentáciách národností. Komunistická strana starostlivo, od 50. rokov sledovala zastúpenie národností v parlamente a v národných výboroch (už menej v straníckych funkciách, kde zastúpenie menšín nebolo primerané počtu obyvateľstva). Expertný tím na rokovaníach v Hrušove mal k dispozícii dve alternatívy zákona o reprezentáciách menšín. Prvá alternatíva bola prezentovaná pod názvom *Návrh téz zákona o orgánoch reprezentácie národností*. Za nosné prvky predloženého návrhu môžeme považovať pojem „Národnostná rada“ a „kombinovaná samospráva“, čo znamenalo kombináciu všeobecnej administratívy s národnostnou samosprávou v prípade krajských okresných a miestnych orgánov správy. Rátalo sa so zastúpením menšín (ako kolektívov) prostredníctvom poslancov v SNR. Poslanci oboch národností mali vytvoriť v SNR „Národnostnú radu“. Do úvahy pripadali dve možnosti. Po jednej alternatívy by existovala jedna národnostná rada s dvomi sekciami, podľa druhej by existovali dve rady, a to Národnostná rada poslancov maďarskej národnosti pri SNR a Národnostná rada poslancov ukrajinskej (rusínskej) národnosti pri SNR. Obe rady však mali mať spoločný sekretariát a v spoločných otázkach sa mali radiť a vystupovať spoločne. K zákonom týkajúcim sa národnostných menšín by bol potrebný kvalifikovaný súhlas väčšiny poslancov zastupujúcich menšiny. (napr. školský zákon, zákon o kultúrnych inštitúciách národností, úpravy v otázkach menšinového školstva a kultúry; jazykový zákon, dvojjazyčnosť a činnosť NV v „národnostných oblastiach“; zákona o formách štátno-politickej reprezentácie národností alebo zákony o formách samosprávy národností a

⁶³ V materiáloch z Hrušova sa nachádzal aj návrh zákona o národnostiach. V prvom článku sa garantovalo zabezpečenie reprezentácií na regionálnej úrovni a zastúpenie námestníkov ministra, Druhý článok hovoril o všeobecných zásadách používania menšinových jazykov v úradnom styku, Tretí článok sa venoval spolkom, štvrtý článok zastúpeniu národností v Národnom fronte a piaty navrhoval zrušenie konfiškácii uskutočnených podľa nariadenia SNR č. 104/1946 a prezidentského dekrétu č. 108/1945 Sb. Dokument je však pripravený chaoticky a nerealisticky. Chýbal mu hlbší právny pohľad a primeraná analýza východísk. (AFI Šamorín, š. Körtvélyes 1969. Návrh zákona o národnostiach) Podrobný rozbor rokovaní a niektorých dokumentov, ktoré boli na hrušovské rokovania pripravené, obsahujú už spomínané práce J. Šutajovej a Á. Popélyya.

územno-správnom členenia národnostných oblastí). Národnosti mali mať aj zastúpenie v Snemovni národov Federálneho zhromaždenia, a to rovnomerne, každá najmenej piatimi poslancami.

Vytvoriť sa mala i kombinovaná samospráva národností v okresnom a miestnom meradle. V národných výboroch sa mala kombinovať administratívna samospráva so samosprávou národnostnou. Aj poslanci národností na úrovni ONV sa mali podieľať na agende ONV, ale zároveň by vytvorili aj osobitnú skupinu, okresnú národnostnú radu. Tá mala v pléne ONV vyjadrovať záujmy a potreby národností. Návrh rátal aj s tým, že v okresoch Dunajská Streda a Komárno by národnostnú radu tvorili slovenskí poslanci, ktorí by boli v menšine. Okresná národnostná rada by rokovala iba o záležitostiach týkajúcich sa záujmov národností. Podobné princípy mali platiť aj na úrovni MNV. Aj v tomto prípade návrh osobitne zdôrazňoval výhody, ktoré z toho vyplynú pre tie obce najmä na južnom Slovensku, kde žije slovenské obyvateľstvo v menšine. Legislatívne sa mali formy samosprávy riešiť osobitným nariadením vlády, samotná forma samosprávy by bola daná zákonom SNR. Len okrajovo sa návrh zaoberal podielom menšín na výkone štátnej moci. Tá mala byť podľa návrhu zabezpečená prostredníctvom osobitného ministerstva alebo ministra. Ministerstvo malo byť koordinátorom opatrení, ktoré by v otázkach národností prijímali iné štátne orgány. Pri Ministerstve školstva a Ministerstve kultúry sa mali vytvoriť funkcie námestníkov ministra s rozsiahlou právomocou na úrovni vlády, ako aj oddelenia pre riadenie menšinového školstva a kultúry národností. Zástupcovia oboch národností mali mať zastúpenie v rôznych funkciách v štátnom aparáte, vrátane vedúcich funkcií aj na iných ministerstvách.

Návrh upozorňoval na to, že nerieši uplatňovanie národnostných princípov v činnosti a výstavbe KSS, ani fungovanie tzv. spoločensko-politickej reprezentácie národností v Národnom fronte (t. j. vytváranie spoločenských organizácií na etnickom princípe).⁶⁴

Druhou alternatívou pripravenou expertným tímom bol *Model štátoprávneho usporiadania národnostných vzťahov v Slovenskej socialistickej republike*. Nosným prvkom návrhu boli „Komory“ v prípade zákonodarných orgánov, samostatné ministerstvá pre „obe“ národnostné menšiny na centrálnej úrovni a „sekcie národností“ v prípade administratívnych územných celkov (kraje, okresy, obce). Zdôrazňoval základný princíp, že národnosti žijúce na území štátu sú rovnako štátoprávne subjekty ako český a slovenský národ, a preto majú rovnaké povinnosti a práva.

Najvyšším zákonodarným orgánom SSR malo byť Národné zhromaždenie SSR, v rámci ktorého mali fungovať tri komory – Komora slovenského národa, Komora maďarskej národnosti, Komora ukrajinskej (rusínskej) národnosti. Do jednotlivých komôr by sa poslanci volili podľa zvláštneho kľúča tak, aby skladba poslancov zodpovedala politickým a „sociálno-štrukturálnym“ pomerom v krajine. Počet poslancov jednotlivých komôr mohol byť rozdielny, ale ani jedna komora nemala mať menej ako 35 poslancov. Zákony o menšinových otázkach by sa prijímali samostatne v jednotlivých komorách. Zákony všeobecnej povahy sa mali prijímať celým Národným zhromaždením. Komora

⁶⁴ ŠUTAJOVÁ, J. Zákon o národnostiach..., s. 85 a nasl.

slovenského národa by mala dva hlasy, Komora maďarskej národnosti a Komora ukrajinskej (rusínskej) národnosti po jednom hlase, čo by vylúčilo možnosť majorizácie niektorej z komôr. Vykonávanie prijatých zákonov mali zabezpečovať ministerstvá, a to Ministerstvo slovenského školstva, Ministerstvo kultúry slovenského národa, Ministerstvo školstva a kultúry maďarskej národnosti a Ministerstvo ukrajinského školstva a kultúry ukrajinskej (rusínskej) národnosti. Pri ostatných ministerstvách mal byť prvým zástupcom ministra príslušník niektorej národnosti. Na každom ministerstve zriadené oddelenie pre veci národnosti si dvoma sekciami, maďarskou a ukrajinskou.

Aj na okresnej úrovni si malo plénum ONV vytvoriť dve alebo podľa potreby aj viac sekcií národností. Do jednotlivých sekcií sa poslanci pléna ONV mali voliť podľa zvláštneho kľúča tak, aby početne slabšia sekcia nemala menej ako tretinu členov celého pléna. Systém nižších správnych orgánov (obvody MNV) mal byť podobný systému ONV. V sporných otázkach jednotlivých sekcií nižších orgánov mala rozhodovať rada ONV, nižšie orgány mali mať právo v sporných veciach sa odvolávať až na predsedníctvo vlády. Pre veci národnosti sa mali vytvoriť samostatné výbory (komisie) na všetkých stupňoch správy. V návrhu ešte nebolo určené, pri akom zastúpení národnosti sa majú takéto štruktúry tvoriť. Výsledky rokovaní boli pretavené do dokumentu *Návrh na úpravu štátno-politickej reprezentácie, poľažme kombinovanej samosprávy národnosti maďarskej a ukrajinskej /rusínskej/ pri orgánoch Slovenskej socialistickej republiky*.⁶⁵

Záverový dokument sa vo veľkej miere zhodoval s pôvodným návrhom prvej alternatívy. Upresnili a skrátili sa niektoré formulácie, niektoré pasáže textu sa presunuli, ale podstata samotného dokumentu sa výraznejšie nezmenila.⁶⁶

Ministerstvo L. Dobosa sa snažilo o prípravu ďalších legislatívnych noriem a koncepčných dokumentov. V pláne práce Vlády SSR na prvý polrok 1969 bolo na apríl 1969 naplánované prerokovanie zákona o národnostiach (L. Dobos) a na máj 1969 mal minister vnútra pripraviť zásady zákona o územnom členení Slovenska. Na jún 1969 mal byť pripravený ministerstvami vnútra, školstva a kultúry „*Návrh novelizácie zákonných úprav zákonmi SNR na úseku štátnej správy, predovšetkým v oblasti školstva, kultúry a spolčovania, zabezpečujúcich uskutočňovanie práv národností v SSR*“. V nadväznosti na plán práce vlády bol pripravený návrh na zasadanie Rady vlády na každý mesiac. Plán Rady kopíroval materiály, ktoré sa mali predkladať do vlády, s pridaním špecifikácie pre národnosti a v niektorých mesiacoch ešte pribúdala špecifická menšinová agenda.⁶⁷ Do plánu práce vlády SSR mal byť zaradený „*návrh zákonov SNR o postavení národností*“, na september 1969.⁶⁸

Realita bola komplikovanejšia. V prvom polroku 1969 bolo iba jedno zasadanie Rady vlády 22. apríla 1969. Výsledky hrušovských rokovaní boli pre potreby Rady vlády spracované

⁶⁵ Návrh na úpravu štátno-politickej reprezentácie, poľažme kombinovanej samosprávy národnosti maďarskej a ukrajinskej /rusínskej/ pri orgánoch Slovenskej socialistickej republiky. Materiál pre rokovanie pracovných komisií Rady pre národnosti vlády Slovenskej socialistickej republiky z 12. júna 1969. V osobnom archíve rod. Šutajovcov.

⁶⁶ Podrobnejšie: ŠUTAJOVÁ J. Zákon o národnostiach...

⁶⁷ AFI Šamorín, f. Gyönyör-titkárság 68-69. Návrh plánu práce Rady vlády na 1. polrok 1969.

⁶⁸ AFI Šamorín, š. Sekretariát vlády 1969. Plán práce vlády na II. polrok 1969 z 23. 6. 1969.

do výsledného dokumentu *Tézy k návrhu zásad zákona o postavení národnosti v SSR*.⁶⁹ Boli prvým bodom programu 2. zasadania Rady vlády 19. júla 1969. Ešte pred samotným rokovaním o návrhu o ňom rokovala „politická komisia“ Rady. J. Zvara navrhoval vypustiť z názvu pojem „orgány“ a vypustiť „akékoľvek slovo samospráva. Národnostný princíp uplatniť bez slova samospráva, lebo to veľmi dráždi.“ V. Plevza (ale aj I. Bajcura) navrhoval dokument prepracovať, urobiť z neho politický materiál, ktorý by upravil menší tím ľudí ma Ústave dejín ÚV KSS, pretože návrh podľa neho nespĺňal požiadavky, aby bol predložený na rokovanie. Plevza svoj návrh zdôvodňoval aj tým, že to „môže uschnúť vo vláde“. Predpokladal, že z vlády by to aj tak, putovalo na ÚV KSS a tam by návrh narazil na kritiku. Navrhoval, aby sa materiál dal najprv prerokovať ÚV KSS, aby bol záväzný pre všetkých komunistov. „Nie je žiaden orgán v ČSSR, ktorý by sa s touto otázkou zaoberal. Podme rad-radom a urobme to ako politické zásady. Prijatie zásady je viac ako partiálny punkt.“⁷⁰

Pozadie naznačila poznámka J. Zvaru, ktorá jasne ukazuje na dilemu poaugustového vývoja. „*Odchádzal som z politickej komisie so zmiešaným pocitom. Zákon je vecou SNR atď. Nebolo to ilegálne, čo sme robili! Bol by som rád, keby sa s. minister vyjadril o kompetencii komisie. Som za paralelný postup. Vláda - strana... Doteraz strana vychádzala z tohto princípu: doporučujem upraviť atď.*“ Samostatný postup rôznych iniciatívnych komisií a aj štátnych orgánov, bez straníckej ingerencie, sa zjavne končili. J. Zvara tento moment zachytil s racionalitou pragmatika, prekvapeného, že nie všetko, čo fungovalo doteraz, bude fungovať aj ďalej. Aj sám sa postupne „znormalizoval“ vo svojom konaní, aj v „revolučnosti“ svojich pohľadov na minulosť aj súčasnosť národnostnej politiky. „Umierňovanie“ aktivity V. Plevzu, podporovaného ukrajinskými vysokoškolskými učiteľmi I. Bajcurom a P. Uramom ho zjavne zaskočila. P. Uram na rokovaní o príprave politických zásad pre menšinovú legislatívu skonštatoval, že politické smernice už existujú. „*Keby sa realizoval Akčný program ÚV KSČS, tam už je určitý základ politických východísk.*“ Mechanizmus a nový normalizačný model na rokovaní demonštroval prešovský stranícky funkcionár M. Parada. Podľa jeho názoru takto pripravený materiál nemôže ísť do straníckych orgánov, ale ak sa pripraví a schváli materiál v straníckych orgánoch, rýchlejšie sa presadí vo vláde. „*V SNR nebude prijatý zákon, ku ktorému sa nevyjadrí strana.*“ Záver diskusie o možnosti práva veta a majorizácii v rokovaní výboru pre národnosti s dvoma sekciami prinášali už typické normalizačné riešenia. Ak by nemalo dôjsť k dohode, zide sa stranícka skupina, všetci sú komunisti, a strana ich zaviazne k jednotnému riešeniu. Tým sa stali diskusie o tom, či je právo veta demokratické alebo nie, bezpredmetné.⁷¹

Rada vlády nakoniec poverila L. Dobosa, J. Zvaru, J. Gyönyőra, T. Danisa (učiteľ na SEŠ v Rimavskej Sobote) a V. Plevzu vypracovať „*návrh politických smerníc k návrhu zákonov o postavení národnosti v SSR, ktorý predloží na rokovanie najvyšším straníckym orgánom*“ a Bertalana Tolvajia spracovať „*Tézy k zásadám návrhov zákona o postavení*

⁶⁹ *Tézy k zásadám návrhu zákonov o postavení národnosti v SSR*, Bratislava, 30. 6. 1969, 25 s. Podrobnejšie o celej problematike píše: ŠUTAJOVÁ, J. Zákon o národnostiach..., s. 129-145.

⁷⁰ AFI Šamorín, f. Gyönyör-titkárság 68-69. Zápísnica z 2. zasadania Rady vlády z 10. 7. 1969.

⁷¹ AFI Šamorín, f. Gyönyör-titkárság 68-69. Zápísnica z 2. zasadania Rady vlády z 10. 7. 1969.

národnosti v SSR do 17. júla 1969“.⁷² Výsledný *Návrh politických zásad realizácie ústavného zákona zo dňa 27. októbra 1968 č. 144/1968 Zb. o postavení národnosti v SSR* zo dňa 21. júla 1969 obsahoval úvodný vstup do problematiky a štyri časti, zaoberajúce sa orgánmi a reprezentáciou národností, národnostným školstvom, kultúrou národností, používaním jazyka národností. Obsahovo jednotlivé časti čerpali z materiálov prerokovaných na druhom zasadnutí Rady, aj keď boli v dokumente v stručnejšej podobe.⁷³ Návrh politických zásad o postavení národnosti poslal minister L. Dobos na ÚV KSS. Dochovaný, neúplný dvojstránkový materiál oddelenia pre politický systém ÚV KSS, ktorý bol spracovaný na základe expertízy Právnickej fakulty UK odmietol politické zásady, lebo nehodnotia predchádzajúce dvadsaťročné obdobie národnostnej politiky konštatoval, „*že aj ústavný zákon o postavení národností schválený Národným zhromaždením v roku 1968, odráža určitú politickú atmosféru danej doby, bez hlbšieho politického rozboru.*“⁷⁴ Stranické a štátne orgány sa politickými zásadami zákona o postavení národností meritórne nezaoberali. Minister L. Dobos a podpredseda SNR R. Szabó sa však pokúšali udržiavať tieto otázky na programe. Výbor SNR pre národnosti v uzneseniach z 20. októbra 1969 a 27. marca 1970 naliehal na urýchlené prerokovanie politických zásad zákonov o postavení národností príslušnými orgánmi. Vedúci sekretariátu Rady vlády B. Tolvaj v interview bratislavskému týždenníku *Szabad Földműves* 27. decembra 1969 vyjadril nádej, že zákony o postavení národností po schválení stranickými a štátnymi orgánmi môže v roku 1970 schváliť aj SNR.⁷⁵

Tretie zasadanie Rady vlády sa uskutočnilo 2. decembra 1969. Diskutovalo sa o návrhu vzorového štatútu národnostných komisií. Pracovník sekretariátu J. Gyönyör zdôrazňoval, že komisie sa nemajú odvolávať na ústavný zákon o postavení národností, ale na zákon o národných výboroch, ktorý umožňuje vytváranie národnostných komisií. Všetky ostatné body boli v zápisnici uvedené len tak, že o nich informoval referent, bez akýchkoľvek záverov alebo zaznamenania diskusie.⁷⁶ V tomto rámci podľa zápisnice zo zasadnutia Rady vlády v štvrtom bode programu *Informácie*, minister L. Dobos ústne referoval o stave politických zásad zákona o národnostiach žijúcich v SSR. Rada vlády túto informáciu vzala na vedomie, ale na schôdzi sa ďalej problematikou nezaoberala.⁷⁷

Za zmienku stoja aj iniciatívy súvisiace s národnostnými komisiami pri národných výboroch. Návrh na zriadenie komisií pre národnosti pri ONV bol predložený sekretariátom Rady vlády 14. mája 1969. Bol pripravený aj „*Vzorový štatút národnostných komisií*

⁷² AFI Šamorín, f. Gyönyör-titkárság 68-69. Zápisnica z 2. zasadania Rady vlády z 10. 7. 1969.

⁷³ Návrh politických zásad realizácie ústavného zákona zo dňa 27. októbra 1968 č. 144/1968 Zb. o postavení národností v SSR. Bratislava dňa 21. júla 1969. V osobnom archíve rod. Štajovcov.

⁷⁴ Návrh dokument predložený ÚV KSS zamietol a zdôvodňoval to úspechmi socialistickej národnostnej politiky. AFI Šamorín, š. Körtvélyes 1969. Stanovisko. Bez dátumu a spracovateľa.

⁷⁵ POPÉLY, Á. Maďarská menšina počas pražskej jari..., s. 113-114.

⁷⁶ AFI Šamorín, f. Gyönyör XXXIX 1969. Zápisnica z 3. zasadania Rady pre národnosti vlády SSR z 2. 12. 1969. Bohatšie informácie neobsahujú ani zápisnice z porady vedúcich pracovníkov úradu vlády zo 4. 12. 1969 ani z porady Sekretariátu Rady vlády z 3. 12. 1969. Uvádzajú napr. to, že pracovníci sekretariátu mali dobrú pracovnú disciplínu, že po skončení pracovnej doby „*majú uzavrieť písomnosti a zamknúť dvere*“ a vo vzťahu vedúcemu Úradu vlády treba „*urobiť energické kroky k vyplateniu odmiem*“.

⁷⁷ AFI Šamorín, k. Gyönyör XXXIX 1969. Zápisnica z 3. zasadania Rady pre národnosti vlády SSR z 2. 12. 1969.

okresných (mestských) národných výborov.⁷⁸ Pokusy o zavedenie národnostných rád na základe zákona o národných výboroch skončili neúspechom. Návrh ministra L. Dobosa na zriadenie komisií ONV/MsNV pre národnosti bol na základe odporúčania Rady vlády z 10. júla 1969, podľa zákona č. 69/1967 Zb. o národných výboroch zaslaný ministromi vnútra SSR Egydovi Pepichovi 4. augusta 1969. Národnostné komisie E. Pepich zamietol ako neodôvodnené v liste z 9. februára 1970, lebo by pokrývali kompetencie všetkých ostatných existujúcich komisií. Podľa ministra zákon č. 69/1967 nepredpokladá vytvorenie takýchto komisií a zákony, ktoré mali byť schválené Federálnym zhromaždením a národnými radami zatiaľ neboli prijaté.⁷⁹ L. Dobos 23. marca 1970 oslovil aj ďalších ministrov M. Lúčana, M. Válka a ministerku M. Sedlákovú s žiadosťami o vypracovanie koncepcií rozvoja národnostného školstva a národnostnej kultúry a tiež v súvislosti s rozvojom Slovenska aj špecifikovanie problémov zamestnanosti a pracovných síl. Oslovil tiež ministra plánovania Ferialca, s iniciatívou k príprave analýzy vyrovnávania ekonomickej úrovne medzi jednotlivými oblasťami Slovenska. Ešte v júni 1970 sa B. Tolvaj, vedúci sekretariátu a tajomník Rady vlády domáhal odpovedí na tieto iniciatívy.⁸⁰

Osud „hrušovských“ dokumentov bol v ďalšom vývoji spečatený. Návrhom zásad zákona o postavení národností v SSR sa mala Rada zaoberať v marci 1970.⁸¹ V prvom polroku 1970 nekonalo ani jedno zasadnutie Rady vlády. Sekretariát Rady vlády však aj v roku 1970 intenzívne pracoval a pripravoval či pripomienkoval materiály týkajúce sa národností. Pracovníci sekretariátu prevzali v roku 1970 aj agendu po bývalom ministromi bez kresla, ktorého funkcia bola zrušená.

Nový predseda Rady vlády Štefan Sádovský, podpredseda vlády SSR na zasadnutie 20. novembra 1970, predložil návrh na vytvorenie skupiny, ktorá by vypracovala návrh zásad o postavení národností. Odporučil však nepustiť sa do týchto prác hneď.⁸² Spôsob rokovania Rady vlády kritizoval B. Tolvaj v liste z 18. januára 1971 predsedovi vlády Petrovi Colotkovi. *„Toto zasadnutie prebiehalo vo forme voľnej diskusie, bez formulovania stanovísk a jasného programu činnosti. Bola to diskusná porada, bez materiálov, s polovičnou účasťou členov.“* B. Tolvaj kritizoval aj odďaľovanie riešenia problémov národností v legislatívnej oblasti. *„Počnúc s vládnym vyhlásením prvej vlády SSR návrh zákona o postavení národností v SSR je predmetom plánu činnosti vlády v každom polroku, ovšem príprava tejto úlohy bola doteraz hatená.“* Sádovský dal pokyn na zastavenie všetkých prác.⁸³ B. Tolvaja odvolali z funkcie a na jeho miesto sa dostal pracovník ÚV KSS František Sziegl.⁸⁴

⁷⁸ AFI Šamorín, f. Gyönyör-titkárság 68-69. Vzorový štatút národnostných komisií okresných (mestských) národných výborov. Na zasadanie Rady pre národnosti bol pripravený 29. 11. 1969 B. Tolvajom.

⁷⁹ AFI Šamorín, š. Sekretariát vlády 1969. Korešpondencia sekretariátu Rady vlády s ministerstvami.

⁸⁰ AFI Šamorín, š. Sekretariát Rady vlády pre národnosti 1970-1971. Korešpondencia sekretariátu Rady vlády s ministerstvami.

⁸¹ AFI Šamorín, k. Gyönyör XL. Plán práce Rady pre národnosti na I. polrok 1970.

⁸² AFI Šamorín, k. Gyönyör XL. Záznam so schôdze Rady vlády SSR pre národnosti, konanej dňa 20. 11. 1970 v budove Úradu vlády SSR. Pracovná komisia sa podľa neho mala skladat' z J. Tomka, J. Zvaru, V. Plevzu, J. Lőrinceza, I. Bajcuru. Tajomníkom komisie sa mal stať Gejza Tóth.

⁸³ AFI Šamorín, k. Gyönyör XLI. List B. Tolvaja predsedovi vlády P. Colotkovi z dňa 18. 1. 1971.

⁸⁴ POPÉLY, Á. Maďarská menšina počas pražskej jari..., s. 114.

Normalizácia a utlmenie pokusov o vykonávanie normy k ústavnému zákonu o národnostiach

„Ostrá normalizácia“ bola kľúčovým „momentom“ ďalšieho osudu československej federácie, ale aj aplikácie zákona o národnostiach. Symbolizoval ho nástup G. Husáka do funkcie 1. tajomníka ÚV KSČ, čo z hľadiska vtedajšej komunistickej elity bojujúcej o priazeň sovietskej komunistickej moci znamenalo „*vítězstvo marxisticko-leninskéj l'vice*“.⁸⁵ Relatívna nacionálna jednota slovenských komunistov vytvorená v zápase za federalizáciu sa prejavovala aj v diskusiách o postavení národnostných menšín a v spôsobe akým sa akceptovali návrhy na zmeny a napĺňanie princípov ústavného zákona o postavení národností na Slovensku. V normalizačnom kolotoči išlo predovšetkým o odbúranie tých inštitúcií, politických a spoločenských priorít, ktoré by oslabovali postavenie pragmatických a „realistických“ komunistov, ktorí sa vyviedli na revolučnej reformnej vlne a chceli stabilizovať svoje postavenie v straníckom a štátnom aparáte. Pre likvidovanie nepohodlných skupín vytvorila normalizácia dostatok priestoru. Vo vzťahu k maďarským predstaviteľom Csemadoku, ktorých reformná vlna prvej polovice roku 1968 vyniesla nielen do čela reprezentácie maďarskej menšiny, ale aj do vysokých straníckych a štátnych funkcií, sa „očistný“ proces naštartovaný normalizáciou. Z reformátorov sa mohli stať „odídenci“ alebo „pragmatici“ a „realisti“, ktorí strpeli obmedzenia dané normalizačným režimom alebo z obmedzení režimu urobili svoj program.

Všeobecná čistka v komunistickej strane sa realizovala prostredníctvom výmeny straníckych legitímácií vyhlásenej ÚV KSČ 28. – 30. januára 1970. Na Slovensku bolo zbavených členstva v komunistickej strane 53 206 ľudí, t.j. 17,5% členov strany. Na základe záverov celoštátnej porady predsedníctiev Národného frontu ČSSR, SSR a ČSR, krajských výborov NF, predstaviteľov politických strán a organizácií NF 9. apríla 1970 sa uskutočnili v júni a v júli 1970 pohovory s funkcionármi týchto organizácií. Pohovory s „organizáciami“, ktoré nemali federálne orgány, ako bol Csemadok, sa mali uskutočniť na ÚV NF ČSSR. S predstaviteľmi KZUP-u a Matice slovenskej sa však „z časových dôvodov“ v tom čase neuskutočnili. Bola prehodnotená činnosť organizácií a ich predstaviteľov a celý proces bol koordinovaný s výmenou straníckych legitímácií KSČ. Súbežne s touto čístkou prebiehala aj „očista“ od „previnilcov“ a nepohodlných ľudí v štátnej správe. V júni 1970 bol odvolaný podpredseda SNR R. Szabó⁸⁶ (nahradil ho Š. Fábry) a funkcia ministra bez kresla, ktorý mal na starosti národnosti L. Dobosa, bola zrušená. Predsedom Csemadoku sa stal opäť J. Lórinč. Snaha Csemadoku vystupovať ako politický reprezentant maďarskej menšiny bola jedným z najvážnejším obvinením predstaviteľov Csemadoku za roky 1968 – 1969 v normalizačnom období. L. Dobos a R. Szabó bol označení hlavných protagonistov nacionalistických, protisocialistických, protisovietskych a pravicových síl v Csemadoku. Bolí obvinení z kampane „*proti súdruhom, ktorí stáli na pozíciách internacionalizmu*“, z podnecovania protisovietskych

⁸⁵ *Poučenie z krízového vývoja v strane a v spoločnosti po XIII. zjazde KSČ*. Bratislava : Pravda, 1973, IV. vydanie, s. 46.

⁸⁶ R. Szabó bol v roku 1970 vylúčený aj z KSČ, odvolaný z funkcie generálneho tajomníka Csemadoku. Pracoval najprv ako robotník, potom ako odborný referent a neskôr ako podnikový právnik. V roku 1989 bol rehabilitovaný bol podpredsedom Csemadoku (1989-1996) aj poslancom SNR (1989-1993). PECKA, J. - BELDA, J. - HOPPE, J. (eds). *Občanská společnost 1967-1970 (2/2)*, Praha – Brno : Doplňek, 1998, s. 484.

vášni, negovania vedúcej úlohy komunistickej strany, rozbíjania jednoty mládeže, spisovateľov a učiteľov, „z netriednej kádrovej“ politiky a prijatia „pravicového, oportunistického a revizionistického“ programu Csemadoku.⁸⁷ L. Dobos bol vylúčený z komunistickej strany, zbavený mandátu v Slovenskej národnej rade aj v Snemovni národov.

Výbor SNR pre národnosti bol zrušený a národnostná problematika bola zverená Výboru SNR pre národné výbory, štátnu správu a veci národností. Odbor pre národnostné školstvo bol zrušený a namiesto neho bolo vytvorené oddelenie. Náместníci ministrov z jednotlivých národností boli poverení takou problematikou, ktorá nemala nič spoločné s národnostnými vzťahmi.

Snáď jediným inštitucionálnym segmentom, ktorý „prežil“ normalizačné zmeny bola Rada vlády SSR pre národnosti. Aj tu však bola v októbri 1971 vymenovaná nová Rada vlády, bez zástupcov Csemadoku a KZUP-u. Mala byť radou odborníkov z „teoretických“ pracovísk strany (Vysoká škola politická, Ústav dejín ÚV KSS, ústavy marxizmu-leninizmu na vysokých školách), stranických funkcionárov z ústredných, krajských a okresných výborov KSS a stranickej tlače (Új Szó), úradníkov z ministerstiev, ktorých činnosť súvisela s menšinovou problematikou a KNV a doplnená bola pracovníčkou JRD v Šamoríne a riaditeľom ZŠ v Bieli. Požiadavky národností, najmä snaha vystupovať ako reprezentanti národností, jazykové požiadavky, kritika pofebruárovej národnostnej politiky a snaha o samosprávu v niektorých oblastiach boli označované za malomeštiacky nacionalizmus.⁸⁸

Rada vlády v ďalšom období už nemala ambíciu vstupovať do iniciovania legislatívneho procesu, prípravy vykonávacích nariadení, či doplnovacích zákonov k ústavnému zákonu o národnostiach. Venovala sa posudzovaniu informačných materiálov týkajúcich sa národnostných menšín alebo národnostne zmiešaným územiám a ich priemyselnému, kultúrnemu, školskému životu.

Ústavný zákon č. 144/1968 Zb. o postavení národností predstavuje jednu z významných právnych noriem, ktorá pretrvala koniec liberalizácie a začiatok normalizácie. Vzhľadom na okolnosti „nedokázal riešiť“ základné problémy menšín“. Nikdy nebol vydaný žiadny ďalší zákon alebo vykonávací predpis k ústavnému zákonu o postavení národností.⁸⁹

⁸⁷ POPÉLY, Á. 1968 és a csehszlovákiai ... Správa o výsledku šetrenia činnosti Ladislava Dobosa v rokoch 1968-1969. s. 365-366.

⁸⁸ ZVARA, Juraj. *Riadenie národnostných vzťahov ...*, s. 80; KREJČÍ, Jozef. *Nacionalizmus v československých podmienkach*. In *Nacionalizmus a ideologický boj*. Bratislava : Pravda, 1986, s. 182-183.

⁸⁹ PETRÁŠ René. *Tradice tzv. národnostního statutu ...*; HUNČÍK, Pěter. *Maďarská menšina ve Slovenské republice*. In GABAL, Ivan. *Etnické menšiny ve střední Evropě . Konflikt nebo integrace*. Praha : GPlusG, 1999, s. 210; RYCHLÍK, J. *Maďarský faktor...*, 2002, s. 79.

Ponovembrové politické návrhy legislatívneho riešenia práv národnostných menšín na Slovensku

Otázky genézy národnostnej politiky a národnostného zákonodarstva Slovenskej republiky nepochybne úzko súvisia s ponovembrovými premenami, predstavami a interpretáciami etnopolitického zamerania demokratického slovenského právneho štátu.⁹¹ Vo svojom príspevku o politických návrhoch riešenia menšinových práv vymenujem preto najprv historické skúsenosti a osobitosti národnostnej politiky na Slovensku z predchádzajúcich dvoch desaťročí normalizácie. Následne naznačím politické dilemy spojené s národnoštátnym diskurzom v majoritnej spoločnosti a akcentovaním multietnického charakteru Slovenskej republiky zo strany menšinových elít.

Budem sa zaoberať samozrejme len vybranými politickými predstavami a návrhmi prechodného obdobia od Nežnej revolúcie po vstup Slovenska do Európskej únie v roku 2004. Bolo by potrebné urobiť aj presný a analytický katalóg doterajších návrhov národnostného zákona, a to dvoch maďarských (návrh Maďarského kresťanskodemokratického hnutia - MKDH z roku 1993, návrh Maďarskej občianskej strany - MOS z roku 1994), návrhu ministerského predsedu Pála Csákyho z roku 2009, a rovnako aj návrhu z dielne rusínskych intelektuálov, ale to by bolo na samostatnú prednášku. Preto vo svojom príspevku pomenujem len politické alternatívy etnopolitického modelu Slovenskej republiky vo vládnej politike, resp. v predstavách maďarských politických strán, pričom budem hľadať príčiny doterajších neúspešných pokusov legislatívneho riešenia v podobe uceleného národnostného zákona, a neblahé následky tridsaťročnej absencie jednotnej národnostnej právnej normy.

Osudy tradičných menšín Slovenska s teritoriálnym pozadím – t. j. Maďarov, Rómov, Rusínov, Ukrajincov, Nemcov, Poliakov – ako aj ostatných komunit, žijúcich prevažne v diaspórach – t. j. Čechov, Moravanov, Bulharov, Srbov, Židov a Rusov – signalizujú neľahké okolnosti a podmienky reštartu demokratickej národnostnej politiky na Slovensku po roku 1989. Typologické a demografické rozdiely, znásobené deficitmi politického a inštitucionálneho zázemia v regionálnej, jazykovej, kultúrnej a školskej oblasti viac-menej predurčili alternatívy hľadania východísk k demokratickému

⁹⁰ Dr. habil. László Szarka, CSc. je maďarský historik. Pochádza zo Slovenska. V rokoch 1971-1976 študoval na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Pracoval v Historickom ústave SAV, na detašovanom pracovisku SAV v Budapešti a od roku 1980 v Historickom ústave Maďarskej akadémie vied. V rokoch 1997-2000 bol riaditeľom Kabinetu pre výskum menšín pri Historickom ústave, v rokoch 2001-2010 Ústavu pre výskum etnických menšín Maďarskej akadémie vied. Od roku 2004 pracuje na Katedre histórie Univerzity J. Selyeho v Komárne. Zaoberá sa s dejinami národnostnej otázky Rakúsko-Uhorska v 19. storočí a maďarských menšín v 20. storočí.

⁹¹ K problematike ponovembrovej menšinovej politiky v strednej Európe: Law and Practice of Central European Countries in the Field of National Minorities Protection After 1989, Jerzy Kranz/ Herbert Küpper (eds.), Warszawa 1998. Analýzu vývoja na Slovensku pripravili do tohto reprezentatívneho zborníku Štefan Šutaj – Milan Olejník, Slovak Report, s. 206–247.

etnopolitickému modelu Slovenskej republiky. Normalizačné desaťročia svojimi pokusmi napodobniť sovietsky model internacionalistickej národnostnej politiky a vybudovať akýsi jednotný socialistický národ, mali ťažký dosah na skoro každú menšinu na Slovensku.

Väčšina z nich zápasila so základnými existenčnými otázkami v dôsledku mocenských – ideologických a asimilačných – zásahov. Pád komunistického systému znamenal preto pre všetky minority Slovenska možnosti obnovy vlastnej identity – a podobne ako pokus o rýchlu demokratizáciu a liberalizáciu federácie a samozrejme aj samotného Slovenska – poskytol pre menšinové komunity šancu na zachovanie svojich národných, etnických osobitostí. Zároveň to bola jedinečná príležitosť, podobná jari 1968, prihlásiť sa k projektu vytvorenia právnych a inštitucionálnych záruk demokratickej národnostnej politiky Slovenska.

Obdobie od novembra 1989 do prvých slobodných volieb v júni 1990 znamenalo krátky a úspešný pokus o rýchlu nenásilnú tranzíciu a liberalizáciu režimu. Ponovembrová politická realita bola síce poznačená zotrvaním niektorých protagonistov komunistického režimu vo vládnych i parlamentných pozíciách, ale najpodstatnejšie demokratické princípy, nastolené po páde komunizmu, zostali smerodajné aj v oblasti etnických vzťahov a národnostnej politiky. Išlo predovšetkým o uznanie jednotlivých menšinových komunit, o kodifikáciu a realizáciu ich základných jazykových, školských a kultúrnych práv.

V prípade tzv. „národných“ menšín, t. j. tých, ktoré majú svoje „materské“, resp. príbuzné štáty (kin state), bolo treba vytvoriť možnosti nadväzovania voľných vzťahov, kým v prípade Rómov a diaspór boli nastolené otázky, úlohy a plány desegregácie, sociálnej a vzdelanostnej inklúzie, ako aj občianskej či politickej integrácie.

Asymetrické pomery menšinovej populácie na Slovensku, poznačené veľkosťou a kompaktnosťou demografickej bázy maďarskej minority, ako aj organizovanosťou jej kultúrnej a školskej sféry vo forme Csemadoku, resp. systému materských, základných i stredných škôl, takisto poznačili aj predhistóriu pádu komunistického režimu. Blízke a všade prítomné skúsenosti normalizačného Československa, ako aj kontakty predstaviteľov občianskeho, kresťanského a maďarského národnostného disentu vytvorili po roku 1989 krehkú, ale zdanlivo akcieschopnú bázu pre razantný nástup novej národnostnej politiky v ponovembrovej slovenskej politike.

Boli to dve opozičné maďarské občianske organizácie, činné už v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch, ktoré svojím významom predznamenalí ponovembrové zmeny v národnostnej politike. Členovia tejto menšinovej maďarskej intelektuálnej „elity“, ako napríklad Miklós Duray, Károly Tóth, László A. Nagy, László Szigeti, Péter Hunčík, László Öllös, sa stali hybnou silou zmien a boli v niektorých zoskupeniach činní už v osemdesiatych rokoch.

Výbor na ochranu práv Maďarov v Československu, ktorý vznikol v roku 1978 v Bratislave pod vedením Miklósa Durayho, ktorý ako jediný otvorene vystupoval v samizdatovej a západnej tlači, sa sústredil hlavne na ochranu maďarských národnostných škôl. Vydával dokumenty – analýzy, protesty, výzvy – týkajúce sa základných národnostných práv, a to nielen maďarskej menšiny. Zaslal ich štátnym orgánom Československej socialistickej republiky, ale napríklad aj účastníkom madridskej Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe v roku 1980. Výbor síce mal len okolo 30 aktivistov, ale svojimi prehláseniami dokázali mobilizovať menšinovú spoločnosť, ktorá

sledovala zmeny v Poľsku i Maďarsku v priamom prenose. Druhou občianskou organizáciou bola Skupina ochrany maďarských škôl na Slovensku, ktorá pokračovala v činnosti výboru počas vyšetrovacej väzby Miklósa Durayho a aj po nej. Členovia Výboru na ochranu práv Maďarov v Československu mali úzke vzťahy s demokratickou opozíciou v Čechách i na Slovensku, a samozrejme aj v Maďarsku. Miklós Duray sa po svojej vyšetrovacej väzbe (1982 – 1983), vo februári 1983 stal aj signatárom Charty 77.

Vedúci činitelia Maďarskej nezávislej iniciatívy (MNI), prvého ponovembrového politického hnutia, resp. Rómskej demokratickej iniciatívy, vystupovali na mítingoch vo vidieckych mestách južného Slovenska spolu s predstaviteľmi Verejnosti proti násiliu (VPN). Boli to základné východiská myšlienky slovensko-maďarskej liberálnej vízie o akejsi partnerskej, konsociačnej politike, ktorej základné ciele boli deklarované už v prvej výzve MNI z 20. novembra 1989, ktorá deklarovala svoje základné ciele takto: „[...] podpora demokratizácie v Československu, zapojenie sa do celospoločenského dialógu, zastúpenie maďarskej menšiny v rámci tohto dialógu.“ V procese výmeny komunistickej moci a vlády sa zdalo byť reálnou ideou, aby založili spoločnú vládu, ktorá by stelesňovala partnerstvo nezávislých a demokratických politických hnutí, Verejnosti proti násiliu a Maďarskej nezávislej iniciatívy.

Ak teda zhrnieme východiskové pozície ponovembrovej národnostnej politiky, môžeme konštatovať, že pre vtedajšiu revolučnú slovenskú i národnostnú elitu Slovenska boli rovnako známe negatívne dopady normalizácie na realizáciu národnostného zákona z roku 1968, ako aj na slobodný rozvoj národnostných kultúr a používanie materinského jazyka menšín. Počas Nežnej revolúcie preto vznikla predstava konsociačnej politiky slovenskej i maďarskej elity spoločne vystúpiť v záujme celého Slovenska, aby si menšiny mohli uplatniť svoje národnostné práva. Od začiatku bolo však jasné, že demokratická premena Slovenska a jeho multietnickej spoločnosti sa nezaobíde bez politických konfliktov nových slovenských a maďarských politických strán.

V druhej časti svojho príspevku poviem niekoľko slov o dodnes ťažko riešiteľných politických dilemách, vyplývajúcich z protikladov národnoštátneho diškurzu v majoritnej spoločnosti a akcentovania multietnického charakteru Slovenskej republiky, samozrejme predovšetkým intelektuálmi a politikmi národnostných komunít. Je pritom jasné, že rovnako ako väčšine stredoeurópskych a východoeurópskych krajín, ani Slovensku ako právnomu štátu sa doteraz nepodarilo nájsť spoločného menovateľa na riešenie rozporu svojej ústavnej sebadefinície ako národného štátu a svojho multietnického charakteru.

Tá, podobne ako aj ústava Maďarska, Rumunska, Srbska, Slovinska, vychádza z úspešného národnoštátneho historického vývinu, a preto väčšina slovenskej politickej elity považuje predstavy o prechode k multietnickej alebo občianskej štátnej ideji za zbytočné, ba dokonca za nebezpečné experimentovanie. Pritom časť slovenských ústavných právnikov a politológov poukazuje na to, že slovenská ústava implicitne poskytuje možnosť interpretovať a vybudovať Slovensko ako multietnické spoločenstvo, ako spoločný projekt majoritného národa a menšín. Vynikajúce analýzy Štefana Šutaja, Svetluše Surovej či Jany Šutajovej hodnotia terajší stav – po prijatí legislatívneho zámeru súčasnej slovenskej vlády

– za vzácnu príležitosť vytvoriť konečne jednotnú právnu normu na báze slovenskej ústavy.⁹²

Pravda, absolutizovanie národnostného princípu ako legitimačnej bázy moderných demokratických európskych štátov vyvoláva opakovane nielen odborné a politické diskusie, ale aj množstvo politických kríz a konfliktov. Rovnako ako neefektívne a symbolické prízvukovanie historických krívd či asimilačných strát zo strany menšinových elít. Namiesto jasne stanovených politických cieľov, spoločných programov národnostnej emancipácie, jazykovej, kultúrnej a náboženskej tolerancie, a tiež konzekventnej politiky multikulturálnej konsociácie.

Málokedy sa pritom prízvukuje skutočná podstata a zmysel pozitívnej – koncesívnej, kreatívnej a distributívnej – národnostnej politiky, presadzovanie občianskeho princípu fungovania štátneho spoločenstva, vytvorenie volených, zodpovedných samosprávnych orgánov, ako bázy pre participatívny model národnostnej politiky a ústavný patriotizmus spoločný pre majoritných i menšinových občanov Slovenskej republiky. A to bez toho, aby bola vnímaná ako nejaká umelá alebo násilná dekonštrukcia hodnôt individuálnej a kolektívnej národnej identity, resp. ohrozenie politickej, alebo dokonca teritoriálnej integrity Slovenska.

V záverečnej časti svojej prednášky by som načrtnol krátky a neúplný katalóg legislatívnych zámerov, predstáv a iniciatív legislatívneho riešenia otázok, ktoré súvisia s rovnoprávnym postavením minorít na Slovensku. V prvých mesiacoch po 17. novembri sa stratégia a taktika zvolená predstaviteľmi Maďarskej nezávislej iniciatívy zdala byť mimoriadne úspešná. Hnutiu sa v spolupráci s VPN podarilo presadiť svojich zástupcov do popredných vládnych, parlamentných a verejných pozícií, keďže obe hnutia vybuodovali veľmi úzku spoluprácu na najvyššej, ale aj na regionálnej a lokálnej úrovni základných organizácií.

Aj keď už v decembri 1989 bolo MNI konfrontované mantinelmi novej federálnej politiky v oblasti národnostnej politiky: počas rokovaní o zostavení federálnej vlády Mariána Čalfu odmietli nomináciu Miklósa Durayho do funkcie ministra pre národnosti, a tým aj koncepciu pozdvihnutia riešenia problematiky národnostných menšín na federálnu úroveň.

Strategické partnerstvo VPN a MNI, ako základ konsociačnej národnostnej politiky na Slovensku, však bolo potvrdené spoločným vyhlásením z 21. januára 1990. Verejnosť proti násiliu sa vzdala liberálnej doktríny individuálnych práv a uznajúc kolektívne práva národnostných menšín deklarovali spolu s MNI právo národnostných menšín na vlastnú

⁹² Jana Šutajová: Zákon o národnostiach a Rada vlády Slovenskej socialistickej republiky pre národnosti. (predstavy a realita), Košice, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2019; Jana Šutajová – Štefan Šutaj: Nationality Policy in Slovakia 2004 – 2018 (Selected Aspects of Hungarian Minority Policy). Universum, Prešov, 2020; Svetluša Surová: Analýza a komentár k navrhovanému inštitútu Národnostných rád národnostných menšín v pripravovanom menšinovom zákone, Menšinová politika, 2021, 2.

samosprávu. „Na základe kolektívnych práv národov, národných menšín a etnických skupín im prislúcha samospráva vo všetkých záležitostiach, týkajúcich sa ich výlučne, ako aj rovnoprávne spolurozhodovanie vo všetkých záležitostiach, týkajúcich sa aj ich.“⁹³Išlo o kombináciu systému lokálnych a funkčných – t. j. školských, kultúrnych – samospráv bez požiadavky oddelenej teritoriálnej autonómie prevažne Maďarmi obývaných území južného Slovenska. Realnosť ďalšieho spoločného postupu však bola spochybnená jednak v dôsledku radikálnej premeny slovenskej politickej scény, a zároveň v dôsledku stále väčšej popularity dvoch ďalších maďarských politických hnutí – Spolužitia a MKDH.

Krátkotrvajúci nábeh ku konsociačnému modelu, ktorého organickou súčasťou boli aj plánované formy menšinovej školskej i kultúrnej samosprávy po volebnom neúspechu oboch hnutí, sa v júni 1990 zastavil. Samosprávny model sa pritom dostal do centra bojov medzi maďarskými etnickými stranami Spolužitie a MKDH počas druhej i tretej vlády Vladimíra Mečiara, kedy boli všetky pokusy o legislatívne konkretizovanie ústavných možností samosprávneho riešenia a priori odmietnuté, ba dokonca kriminalizované. Podobne aj v návrhu zákona Demokratickej únie pod vedením Jozefa Moravčika o vylúčení možnosti vytvoriť etnickú autonómiu bol samosprávny model národnostnej politiky jednoznačne odmietnutý a kriminalizovaný. Samozrejme aj podľa predsedu HZDS boli národnostné autonómie od začiatku pre Slovensko neprijateľné, lebo ako argumentoval, len národy majú sebaurčovacie právo, národnosti nie. Vtedajší slovenský premiér tým jednoznačne odmietol nielen autonomistické koncepcie maďarských politických strán, ale aj spoločné hľadanie adekvátnych právnych a inštitucionálnych záruk národnostnej rovnoprávnosti pre Slovenskú republiku.

Počas druhej i tretej vlády Vladimíra Mečiara došlo k radikalizácii vládnej politiky na báze národnostnej výlučnosti a s ňou spojenými diskriminačnými a reštriktívnymi opatreniami v národnostnej politike, vnútropolitickými i zahraničnopolitickými reakciami a diskusiami v dôsledku prijatia zákona o štátnom jazyku a politických turbulencií počas prípravy a finalizácie slovensko-maďarskej základnej zmluvy. Bolo to krátke, ale mimoriadne poučné obdobie vyhrotených národnostných konfliktov, samozrejme predovšetkým v rovine slovensko-maďarských vzťahov.⁹⁴

Vo februári 1993 obidve maďarské parlamentné strany, Spolužitie, ako aj MKDH vypracovali zásadne návrhy pre riešenie národnostnej rovnoprávnosti. Miklós Duray predseda Spolužitia vypracoval stranické dokumenty o možnostiach riešenia vo forme teritoriálnej a kultúrnej autonómie Maďarov na Slovensku.⁹⁵ V tom istom čase vedenie MKDH prijalo návrh zákona o právnom postavení národnostných menšín a etnických skupín na Slovensku, ktorý bol svojho času najpodrobnejšou predstavou o riešení právneho

⁹³ Vyhlásenie Verejnosti proti násiliu a Maďarskej nezávislej iniciatívy o spoložití národov, národných menšín a etnických skupín na Slovensku. In: Havlová, V. – Žatkuliak, J. (eds.): *Novembrová revolúcia a česko-slovenský rozchod: Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov XIV*. Bratislava: Literárne informačné centrum 2002, s. 55.

⁹⁴ Jakub Groszkowski, Mariusz Bocian: *The Slovak-Hungarian dispute over Slovakia's language law*. OSW Commentary, Warszawa, Centre for Eastern Studies, 2009.

⁹⁵ Pozri: Alkotmánytörvény-tervezet a Szlovák Köztársaságban élő nemzetek és etnikai közösségek és kisebbségek jogállásáról. (Návrh ústavného zákona o právnom postavení národných a etnických menšín žijúcich v Slovenskej republike.) Prijatý 25. februára 1994 na zasadnutí Celostátnej rady Hnutia Együttélés – Spolužitie. <https://duray.sk/1994/02/alkotmanytoervenyttervezet-a-kisebbségek-jogallasarol/>

postavenia menšín na Slovensku.⁹⁶ Vychádzal takisto z kombinácie teritoriálnej a kultúrnej samosprávy menšín. 8. januára 1994 v Komárne bolo zvolané veľkolepé politické zhromaždenie maďarských samosprávnych poslancov, ktoré prijalo výzvy v otázkach uplatnenia princípov samosprávy, o zmene územnosprávneho usporiadania Slovenska, v rámci ktorého bol sformulovaný návrh na jeden alebo tri regióny s maďarskou väčšinou, ako aj návrh o osobitnom ústavnoprávnom položení maďarskej menšiny. Napriek tomu, že uvedené návrhy mali znamenať podnet k slovensko-maďarským rokovaniam, výzvy komárňanského zhromaždenia boli zo strany vlády a slovenských politických strán jednoznačne odmietnuté a akúkoľvek zmienku o menšinovej autonómii interpretovali ako protištátny čin.

Slepú uličku konfliktov národnoštátnej výlučnosti a hľadania východísk v podobe asymetrickej územnej autonómie hodnotil veľmi výstižne Miroslav Kusý: „Pre multietnickú krajinu, akou je Slovensko, je ním (t. j. adekvátnym riešením) jedine uplatnenie občianskeho princípu, avšak rovnako pre Slovákov, ako pre Maďarov. Občiansky štát tu vznikne iba prekonaním koncepcie národného štátu. Tam treba začať.“⁹⁷

Bez pochyby prvým pozitívnym medziobdobím v hľadaní konštruktívnych legislatívnych riešení jazykových, kultúrnych a školských práv národnostných menšín bolo obdobie dvoch vlád Mikuláša Dzurindu v rokoch 1996–2004. Aj keď tento zložitý proces prebiehal cez rôzne úskalia a nie vždy úspešné pokusy novelizácií zákonov, je možné konštatovať, že v koalícnej vláde sa za účasti Strany maďarskej koalície (SMK) podarilo nastoliť skoro všetky konfliktné body. Medzi strategickými cieľmi sformulovanými podpredsedom vlády pre ľudské práva a menšiny Pálom Csáky, bolo medzi inými aj prijatie reformy verejnej správy, polozenie základov maďarského vysokého školstva na Slovensku, prijatie zákona o používaní jazykov menšín, novelizácia, resp. ratifikácia školského zákona a zákona o štátnom jazyku a Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov. Pál Csáky, ktorý ako prvý chcel presadiť v legislatívnom pláne svojej vlády aj prijatie jednotného národnostného zákona, bol pravidelne konfrontovaný nielen nedostatkom podpory zo strany koaličných partnerov, ale aj obrovskou zodpovednosťou SMK v otázkach členstva Slovenska v Európskej rade, a napokon aj v Európskej únii. V takýchto podmienkach jeho zámer predložiť ucelený národnostný zákon, nemohol byť úspešný. Bolo to prvé skutočné skúšobné obdobie, skutočná záťažová skúška participačného modelu vládnutia, ktoré si vyžiadalo ťažké kompromisy a vášnivé diskusie v rámci strany a voličskej bázy.

Pokiaľ ide o zhodnotenie obdobia od vzniku Slovenskej republiky z pohľadu najvýznamnejšej formy participácie príslušníkov národnostných menšín na veciach, ktoré sa ich týkajú, teda ich účasti na výkonnej moci štátu, treba vyzdvihnúť popri krátkom spoluvládnutí VPN a MNI obdobie dvoch vlád Mikuláša Dzurindu, resp. koaličnú účasť

⁹⁶ Pozri: Návrh zákona Národnej rady Slovenskej republiky o postavení a právach národnostných menšín a etnických skupín v Slovenskej republike. Návrh Maďarského kresťanskodemokratického hnutia. In: Bárdi, Nándor – Éger, György (red.): *Útkeresés és integráció: Válogatás a határon túli magyar érdekvédelmi szervezetek dokumentumaiból 1989 – 1999*. Budapest: Teleki László Alapítvány 2000, s. 276 –291.

⁹⁷ Miroslav Kusý: Tabuizované témy, *Sme*, 21. 03. 1996

maďarsko-slovenskej politickej strany Most-Híd vo vláde Ivety Radičovej a prvých rokov tretej vlády Roberta Fica.

Slovensku sa v uplynulých rokoch podarilo po doterajších čiastkových úspechoch v jazykovom práve, v oblasti národnostného školstva a financovania národnostných kultúr, ale aj po ťažkých skúsenostiach zo spomínaných etnopolitických prístupov – konsociácie, národnostátnej výlučnosti, samosprávneho riešenia, antidiskriminácie a aktívnej participácie – vybudovať pozície, na ktorých bolo možné sformulovať legislatívny zámer súčasnej vládnej koalície, zostaviť novú, ucelenú právnu normu pre národnostné vzťahy a aktívnu participáciu menšín v politickej i civilnej sfére na Slovensku.

Aj keď v prvých 15-tich rokoch ponovembrového vývoja pokračoval proces legislatívnych úprav národnostných práv cez rôzne úskalia, je možno konštatovať, že súčasné status quo v senzitívnych oblastiach jazykovej, školskej a kultúrnej politiky obsahuje už dostatočné množstvo poučení, východísk, ako aj pozitívnych alternatív. Dáva to šancu tomu, aby tento tretí vládny pokus o prijatie jednotnej právnej normy vo forme uceleného národnostného zákona bol skutočne úspešný. Pravda, k tomu, aby zákon slúžil menšinám i celému Slovensku, treba nájsť adekvátnu štruktúru, aby tu vznikol demokratický, participatívny etnopolitický model umožňujúci existenciu a činnosť národnostných rád ako zodpovedných samosprávnych partnerov vládnych organizácií.

Jednou z najťažších úloh slovenských zákonodarcov bude nájsť optimálne riešenie pre rómsku menšinu. Aj keď by bolo možné zohľadniť skúsenosti z praxe menšinového zákona Maďarska, resp. Českej republiky, ich logika a ciele sú výrazne rozdielne. Preto bude potrebné zohľadniť predovšetkým rôznorodé nároky samotných Rómov a výsledky a skúsenosti z doterajšej rómskej politiky.

Popri pragmatických očakávaniach spomaliť zrýchlenú asimiláciu menšín, by bolo žiaduce, keby plánovaná zákonná norma poslúžila aj ako základ pre pestovanie ústavného patriotizmu. Podstatu tohto často skloňovaného pojmu by sme v podmienkach súčasného Slovenska mohli interpretovať ako túžbu i ochotu zachovať multikulturalitu krajiny a presadiť princíp súdržnosti mnohonárodnostnej spoločnosti.

Pred trinástimi rokmi, v roku 2010, podpredseda vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny Rudolf Chmel jemu vlastnou úctyhodnou razanciou zdôraznil potrebu upriamiť pozornosť na okruh otázok ohľadne multietnického charakteru Slovenska: „Slovensko nemá dôvod byť v úrovni ľudských práv skanzenom Európy, nemá dôvod ustupovať nacionalistom, xenofóbom, rasistom, neofašistom, extrémistom. (...) Slovensko je moderný tolerantný štát, ktorý chce a bude chrániť ľudské práva.“⁹⁸

Z pozície analytika sa domnievam, že Slovenská republika po tridsiatich rokoch suverenity, dvoch desaťročiach členstva v EÚ, a dobrých skúsenostiach konsociačnej politickej praxe má všetky predpoklady k tomu, aby boli položené základy komplexného právneho riešenia postavenia národnostných menšín, ktoré tvoria spolu viac ako 10 percent

⁹⁸ Vyhlásenie podpredsedu vlády SR pre ľudské práva a národnostné menšiny Rudolfa Chmela ku Dňu ľudských práv, 10.12. 2010 <https://www.vlada.gov.sk/vyhlasenie-podpredsedu-vlady-sr-pre-ludske-prava-a-narodnostne-mensiny-rudolfa-chmela-ku-dnu-ludskych-prav/>

spoločnosti. Etnopolitické modely okolitých štátov – Srbska, Českej republiky, Maďarska a Slovinska – dokazujú, že menšinový inštitucionálny systém založený na právnom základe účinnejšie podporuje kultúrny a vzdelanostný rozvoj menšín a posilňuje ústavný patriotizmus národnostných menšín ako aj ich lojalitu voči štátu.

Legislatívne modely a vízie rusínskej národnostnej menšiny v oblasti menšinových práv za posledné desaťročie

Na úvod mi dovoľte poďakovať sa vo svojom mene aj v mene predstaviteľov rusínskej národnostnej menšiny pánovi splnomocnencovi za pozvanie na túto konferenciu. Deň konania konferencie má pre nás Rusínov aj symbolický význam, keďže 27. januára si pripomíname výročie kodifikácie rusínskeho spisovného jazyka. Pred 26 rokmi, 27. januára 1995, na Vysokoškolskom internáte Družba v Bratislave Koordinačný výbor Rusínskej obrody vyhlásil kodifikáciu rusínskeho jazyka na Slovensku. Je to pre nás významný míľnik, lebo sa iste zhodneme, že spisovný jazyk je jeden zo základných atribútov každého národa, národnostnej menšiny či etnickej skupiny.

Ak by som mal predstaviť vízie a legislatívne modely rusínskej národnostnej menšiny v oblasti menšinových práv na Slovensku za ostatnú dekádu, je potrebné uviesť aspoň tie najdôležitejšie skutočnosti a determinanty, ktoré tieto vízie a návrhy ovplyvnili a formovali. V prvom rade je potrebné spomenúť postavenie rusínskej národnostnej menšiny pred rokom 1989. V tomto období nebolo možné sa hlásiť k rusínskej národnostnej menšine, keďže bola oficiálne zakázaná. Príslušníci rusínskej národnostnej menšiny si mali možnosť vybrať slovenskú národnosť alebo ukrajinskú národnosť. Zároveň existovali aj reštrikcie v oblasti náboženstva. Rusíni boli a sú konfesne v prevažnej miere buď grécko-katolícki veriaci alebo pravoslávni veriaci. Avšak v období pred rokom 1989 bolo možné hlásiť sa len k pravoslávnej cirkvi, lebo aj grécko-katolícka cirkev bola oficiálne zakázaná.

Po roku 1989 nastali z tohto pohľadu významné zmeny. Príslušníci rusínskej národnostnej menšiny mali opäť právo sa hlásiť k rusínskej národnostnej menšine. Avšak po desiatkach rokov zákazu bola realita taká, že časť obyvateľov rusínskej menšiny asimilovala a hlásila sa k majoritnej slovenskej národnosti alebo sa ďalej hlásila k ukrajinskej menšine, pričom najmä staršia generácia mala obavy hlásiť sa k rusínskej menšine z dôvodu prípadných perzekúcií, keďže zažili viacero príkladov z minulosti. Cieľom aktívnych predstaviteľov rusínskej národnostnej menšiny v tomto období bolo preto obnoviť národnostné povedomie u staršej generácie, ktorá mala obavy hlásiť sa ku svojim koreňom, a jednak u mladej generácie vybudovať národnostné povedomie, keďže ho mladšia generácia nemala. V tomto období vznikali aj rusínske organizácie, pričom prvou z nich bola Rusínska obroda na Slovensku, ktorá vznikla už v roku 1990. Postupne vznikali

⁹⁹ Mgr. Martin Dufala, PhD. je absolventom Univerzity Komenského v Bratislave, Právnickej fakulty, kde aktuálne pracuje ako odborný asistent. Viac ako 10 rokov pôsobil v rusínskej mládežníckej organizácii *molody.Rusyny*, ktorá združuje mladých ľudí rusínskej národnosti a organizuje pre nich mnohé aktivity. Podieľal sa na príprave odborného terminologického slovníka pre rusínsku národnostnú menšinu. Prípravoval materiály a podklady pre viaceré rusínske organizácie. Spolupracoval na tvorbe legislatívnych návrhov a iných dokumentov pre národnostné menšiny, a to aj ako člen pracovných skupín orgánov štátnej správy, do pôsobnosti ktorých patrí problematika národnostných menšín. Spoluorganizoval odborné podujatia (konferencie, workshopy) zaoberajúce sa postavením a právami národnostných menšín.

aj ďalšie rusínske organizácie, ktorých cieľom boli snahy o rozvoj kultúrnych aktivít, školstva a jazyka rusínskej národnostnej menšiny.

Významným faktorom v procese „obrodenia“ rusínskej národnostnej menšiny boli výsledky sčítania obyvateľov v rokoch 1991 až 2011, resp. už aj v roku 2021. Pri prvom sčítaní obyvateľov v roku 1991 sa k rusínskej národnostnej menšine po desiatkach rokov zákazu prihlásilo 17 197 obyvateľov. Výsledky sčítania obyvateľov v roku 2001 hovorili o tom, že k rusínskej národnostnej menšine sa prihlásilo už 24 201 obyvateľov. Po sčítaní v roku 2011 to bolo 33 482, pričom ako materinský jazyk si rusínsky jazyk zvolilo viac ako 50 tisíc obyvateľov. Aktuálne už máme k dispozícii aj výsledky sčítania obyvateľov v roku 2021, kde sa k rusínskej národnostnej menšine prihlásilo 63 556 obyvateľov, z čoho 23 746 z nich si ako prvú národnosť zvolilo rusínsku národnosť a 39 810 si rusínsku národnosť zvolilo ako druhú národnosť.

Najmä výsledky sčítania obyvateľov za roky 2001 a 2011 znamenali pre rusínske organizácie zvýšenie ich aktivít na podporu národnostného povedomia, zachovania kultúry, vytvorenia národnostného školstva, ako aj používania rusínskeho jazyka. Dovolím si konštatovať, že po roku 2011 nastáva ďalší kvalitatívny posun činnosti a snáh rusínskych organizácií, keďže realizácia jednotlivých práv národnostných menšín začala vo väčšej miere narážať na nedostatky, ale najmä na rozdrobenosť právnej úpravy postavenia národnostných menšín a možností uplatňovania ich práv. Preto sa medzi predstaviteľmi rusínskych organizácií ujala myšlienka, že je potrebné pristúpiť k prijatiu komplexného návrhu zákona upravujúceho postavenie a realizáciu práv národnostných menšín.

Na efektívne riešenie tejto problematiky bolo potrebné nájsť vhodnú platformu, kde by predstavitelia rusínskych organizácií, ale aj ďalší príslušníci rusínskej národnostnej menšiny mohli diskutovať o znení zákona, jeho obsahu, ako aj oblastiach, ktoré by mal zahŕňať a upravovať. Na základe tejto požiadavky bol v roku 2012 na 1. zasadnutí Rady rusínskej reprezentácie Slovenska, ako neformálneho stretnutia rusínskych aktivistov na úrovni okrúhleho stola, zriadený Okrúhly stôl Rusínov Slovenska (ďalej aj ako „Okrúhly stôl“), a to ako celoslovenská platforma, ktorá by zastrešovala právnické osoby pôsobiace v rusínskom hnutí vrátane profesionálnych inštitúcií, ale aj fyzické osoby – významných jednotlivcov, ktorí sú pre rusínske hnutie potrební. Táto platforma mala pôsobiť ako celoslovenský koncepčný a koordinačný orgán v rusínskom hnutí, ktorý bude podporným orgánom pre rusínskych zástupcov vo Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť a bude pôsobiť aj ako reprezentant Rusínov voči politickým predstaviteľom Slovenskej republiky a na medzinárodnej úrovni. V roku 2020 sa Okrúhly stôl ako pôvodne neformálna platforma transformoval do právnej formy občianskeho združenia, pričom v jeho stanovách je charakterizovaný ako konzultačná platforma zástupcov organizácií a nezávislých osobností, ktoré spája záujem o rozvoj národnej identity, obhajoba ústavných práv a zvyšovanie kvality života Rusínov v Slovenskej republike.

Jedným z prvých výsledkov činnosti predstaviteľov rusínskej národnostnej menšiny v rámci Okrúhleho stola bolo prijatie Programu rozvoja rusínskej národnostnej menšiny

v Slovenskej republike, ktorý bol vypracovaný v roku 2015.¹⁰⁰ Program stanovoval ciele rozvoja rusínskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike na ďalšie obdobie a je výsledkom činnosti Okrúhleho stola Rusínov Slovenska a diskusií vedených na jeho zasadnutiach v rokoch 2012 – 2015. Potreba spracovania programu vychádza zo skutočnosti, že za posledných 20 rokov od nežnej revolúcie boli v podmienkach demokratickej Slovenskej republiky splnené základné požiadavky rusínskej národnostnej menšiny, ktoré napravili krivdy spáchané v minulosti – rusínska národnostná menšina bola oficiálne uznaná a jej príslušníci získali právo i možnosť sa slobodne hlásiť k svojej národnosti; v roku 1995 bol kodifikovaný spisovný rusínsky jazyk, čo umožnilo začať vydávať periodické i neperiodické publikácie; vznikli profesionálne rusínske inštitúcie (Divadlo Alexandra Duchnoviča, Poddukelský umelecký ľudový súbor, Ústav rusínskeho jazyka a kultúry Prešovskej univerzity a Múzeum rusínskej kultúry v Prešove). Program ďalej konštatoval, že pre ďalší rozvoj rusínskej národnostnej menšiny v podmienkach SR je nevyhnutné stanovenie nových strednodobých cieľov, ktoré sa v prvom rade týkajú legislatívneho zabezpečenia ústavného práva príslušníkov národnostných menšín SR podieľať sa na správe vecí, ktoré sa ich týkajú, pretože v SR doteraz nebol prijatý zákon o národnostných menšinách. Prílohou programu bol aj Návrh Zákona o národnostných menšinách vypracovaný Okrúhlym stolom Rusínov Slovenska.¹⁰¹ Týmto návrhom sa však aktivity v oblasti prípravy legislatívy upravujúcej postavenie národnostných menšín neskončili, keďže predstaviteľom rusínskej národnostnej menšiny bolo jasné, že na prijatie zákona o národnostných menšinách je potrebný široký konsenzus nielen predstaviteľov ostatných národnostných menšín, ale aj akceptovanie tejto požiadavky majoritným obyvateľstvom, či ďalšie aspekty, ako je politická vôľa a podobne.

Ďalšie aktivity predstaviteľov rusínskej národnostnej menšiny preto spočívali v komparácii právnej úpravy vybraných štátov, a to prevažne tých, kde žijú Rusíni (Česko, Poľsko, Maďarsko, Chorvátsko, Srbsko), analýze vhodného modelu zákona o národnostných menšinách (prierodný politicky atď.), organizovaní konferencií ohľadom tejto problematiky, a to aj za účasti zástupcov ostatných národnostných menšín na Slovensku. Zástupcovia rusínskej národnostnej menšiny počas prípravy zákona o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín pripravili návrh modelu rozdelenia financií na podporu národnostných menšín, ktorý však nerozdeľoval financie len na základe percenta príslušníkov prihlásených k národnostným menšinám, ale za použitia až deviatich kritérií a ich rôzneho váhovania a následného pridelenia bodov. Týmito kritériami boli okrem spomínaného percenta príslušníkov prihlásených k národnostnej menšine aj existencia materského štátu, počet obyvateľov hlásiacich sa k materinskému jazyku, historické krivdy na národnostnej menšine, množstvo profesionálnych kultúrnych inštitúcií a vzdelávacích inštitúcií, existencia špeciálnych grantových schém a ďalšie.

Okrúhly stôl vyvíjal aktivity smerom k postupnej spolupráci so zástupcami ďalších národnostných menšín pri tvorbe návrhu zákona o národnostných menšinách. Z dôvodu absencie modelu všeobecnej participácie národnostnej menšiny v aktuálnej právnej úprave

¹⁰⁰ Pozri: <http://okruhly-stol.sk/wp-content/uploads/2015/05/Program-rozvoja.pdf>

¹⁰¹ Pozri: <http://okruhly-stol.sk/wp-content/uploads/2015/05/Narodnostny-zakon.pdf> (Príloha č. 3.)

riešili predstavitelia rusínskej národnostnej menšiny aj modely participácie národnostnej menšiny na rozhodovaní o inštitúciách, ktoré reprezentujú menšinovú kultúru a školstvo, (napr. SNM a národnostné múzeá), tvorbu systému národnostného školstva, ale aj problematiku národnostného vysielanie verejnoprávnych médií.

Záverom si dovoľím konštatovať, že predstavitelia rusínskej národnostnej menšiny si uvedomujú nedostatky rozdrobenej právnej úpravy a absenciu komplexného zákona o národnostných menšinách a v rámci svojich možností aktívne participujú na aktivitách, ktoré prispievajú k tomu, aby bol tento chýbajúci zákon, umožňujúci naplnenie ústavného práva príslušníkov národnostných menšín žijúcich v Slovenskej republike podieľať sa na správe a rozhodovaní o veciach, ktoré sa ich týkajú, prijatý.

**ZABEZPEČENIE PRÁV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN
V ZAHRANIČÍ – ZOHLADŇUJÚCE SKÚSENOSTI
A UPLATNENIA**

*Rede des Beauftragten der Bundesregierung für Aussiedlerfragen
und nationale Minderheiten*

Sehr geehrter Herr László Bukovszky, Plenipotentiary of the Government of the Slovak, Republic for National Minorities, sehr geehrte Frau Alžbeta Hollerová Račková, National Self-government of Slovaks in Hungary, sehr geehrte Frau Svetluša Surová, Senior Researcher of Bratislava Policy Institute, Slovakia, meine sehr verehrten Damen und Herren, es ist mir eine große Freude und Ehre als Beauftragter der Bundesregierung für Nationale Minderheiten und gleichzeitig als Mitglied der Parlamentarischen Versammlung des Europarates an der heutigen Videokonferenz zu dem Thema „Minority Rights and their legislation“ teilzunehmen und einige Gedanken und Erfahrungen mit Ihnen zu teilen zu dürfen. Mit meinen folgenden Worten einen Beitrag zu leisten.

Ich zolle der slowakischen Regierung meine Anerkennung dafür, das Thema der Minderheitenpolitik zum wichtigsten Schwerpunkt bestimmt zu haben. Ich hatte während der letzten Jahre mehrfach – als Berichterstatter der PVER zu diesen Fragen, aber auch als Beauftragter der Bundesregierung, in dessen Verantwortung das Wohlergehen der deutschen Minderheit in 26 Staaten steht – auch in der Slowakei – häufig die Gelegenheit das zu vertieft und vergleichend zu tun.

Mit der heutigen Konferenz richten wir einerseits den Blick auf unser Gastgeberland Slowakei. Zugleich haben wir Gelegenheit, einige generelle Schlussfolgerungen zu ziehen. Wenn wir auf die Situation der deutschen Minderheit in der Slowakei blicken, so geht unser Horizont im selben Moment über die Grenzen der Slowakei weit hinaus zu allgemeineren Fragen. Sie stehen am Anfang und am Ende jeden Nachdenkens über Minderheitenpolitik und Minderheitengesetzgebung:

- Was hält uns Menschen zusammen?
- Wie gehen wir mit anderen Menschen um?
- Was macht unsere eigene Identität aus?
- Wie können wir als Kulturgemeinschaften in einer Welt leben, die immer abstrakter und technischer, ja immer weniger greifbar zu werden scheint?

Werte sind das Band, das uns als Menschen, als Gemeinschaften, als Gesellschaften und als Staaten zusammenhält. Werte – das wissen wir – können durchaus unterschiedlich sein, ein breites Spektrum von Werten bereichert unser Leben. Werte können sich auch wandeln und entwickeln, manchmal durch andere abgelöst werden.

¹⁰² Prof. Dr. Bernd Fabritius vyrastal v Rumunsku, v roku 1984 sa s rodinou presťahoval do Nemecka. Po štúdiu sociálnej správy, politológie a práva pracoval ako štátny zamestnanec, dôchodkový agent, právnik a lektor pre procesné právo. Je držiteľom titulu Ph.D. v odbore právo a je prof. Univ. Asoc. na Europa-University ROGER a ULBS Sibiu. V roku 2013 bol zvolený do nemeckého Bundestagu, o. i. bol predsedom Podvýboru pre zahraničnú kultúru a vzdelávaciu politiku a členom Parlamentného zhromaždenia Rady Európy. V roku 2018 bol vymenovaný za federálneho vládneho komisára pre záležitosti týkajúce sa etnických nemeckých prezidentov a národnostných menšín. Je prezidentom Federácie vyhnancov v Nemecku.

Mitunter benötigen diese eine kluge Abgrenzung oder geraten gar miteinander scheinbar in einen Konflikt. Doch Sie werden mir wohl zustimmen, wenn ich sage: Über die singulären Divergenzen hinaus gibt es das bleibende Band unverrückbarer und allgemein geltender Grundwerte, die uns zu einem Leben mit- und füreinander inspirieren. Wohl ist es nicht immer einfach, diese Grundwerte exakt zu benennen oder herzuleiten. Philosophen, Theologen, Gesellschaftswissenschaftler und nicht zuletzt Juristen versuchen dies seit Jahrtausenden.

Ich bin jedoch davon überzeugt, dass es letztendlich nicht auf feinste begriffliche Bestimmung ankommt. Entscheidend ist vielmehr unser tägliches Handeln in Empathie und Verständnis füreinander, also in Menschlichkeit. Und wenn wir darüber etwas lernen wollen, dann bietet die Minderheitenpolitik hierfür bestes Anschauungsmaterial. Als Beauftragter der Bundesregierung der Bundesrepublik Deutschlands für Aussiedlerfragen und nationale Minderheiten begleite ich sehr eng die Geschicke der deutschen Minderheiten in Europa und den Nachfolgestaaten der Sowjetunion. Darüber hinaus bin ich für die in Deutschland anerkannten nationalen Minderheiten zuständig. Erlauben Sie mir also aus diesem Erfahrungspool einige Gedanken:

Die Bundesregierung unterstützt die deutsche Minderheit in der Slowakei seit 30 Jahren beim Erhalt und der Förderung der deutschen Sprache, ihrer Identität, ihrer Kultur und ihrer Traditionen.

Diese Förderung erfolgt auf der Grundlage des Vertrages zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Tschechischen und Slowakischen Föderativen Republik über gute Nachbarschaft und freundschaftliche Zusammenarbeit (vom 27. Februar 1992) sowie der Vereinbarung zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Slowakischen Republik über die kulturelle Zusammenarbeit vom 1. Mai 1997.

Darüber hinaus sind von substantieller Bedeutung die in der Slowakei geltenden Regelwerke des Europarats-Rahmenübereinkommen zum Schutz nationaler Minderheiten sowie der Europäische Charta der Regional- und Minderheitensprachen.

Wichtigstes Werkzeug der Förderung ist die Bereitstellung finanzieller Mittel in Höhe von jährlich rund 260.000 EUR, die innerhalb der Gesamtförderung durch die Bundesregierung vom Bundesministerium des Innern und für Heimat aufgewendet werden. Dadurch ergänzen wir den rechtlich wie finanziell bereits umfangreichen – und ich darf sagen: überaus aner kennenswerten Minderheitenschutz des slowakischen Staates, den ich regelmäßig als eines der „Best Practice“-Beispiele in Europa nenne, unseren eigenen spezifischen Schwerpunkten. Erlauben Sie mir, Ihnen diese Maßnahmen kurz zu skizzieren.

Unser höchstes Anliegen ist die Förderung der Jugend, da jede Minderheit ohne eine Einbindung der nachfolgenden Generationen ihrer Zukunft entbehrt. Aus diesem Grund werden zahlreiche Veranstaltungen gefördert, die den Heranwachsenden eine Bindung an ihre Wurzeln ermöglicht und ihnen ein fundiertes Wissen über die reiche Kultur der deutschen Minderheit verschafft. Finanziert wird üblicherweise eine breite Palette an

Maßnahmen, die von Trachtenfesten und Theaterwerkstätten bis hin zur Jugendworkshops reicht.

Ein weiterer wichtiger Aspekt der Förderung wird durch Maßnahmen zum Erhalt und zur Stärkung der ethnokulturellen Identität der deutschen Minderheit abgebildet. Hierbei handelt es sich um traditionell geprägte Projekte wie Musik- und Tanzgruppentreffen oder die Ausstattung von Begegnungsstätten.

Vor allem in jüngerer Zeit gewannen allerdings auch wissenschaftliche Projekte an Bedeutung, etwa Digitalisierungen von karpatendeutschen Medien. Wie Sie sehen können, wird eine ganze Bandbreite an interessanten und zukunftssträchtigen Projekten unterstützt, die einen wichtigen Beitrag für den Fortbestand einer lebendigen deutschen Gemeinschaft leisten. Wir freuen uns darauf, auch in Zukunft mit den Vertretern der deutschen Minderheit, dem Karpatendeutschen Verein, zusammenzuarbeiten.

Meine Damen und Herren,
wenn ich als Bundesbeauftragter vor allem auf die vergangenen zwei Jahre blicke, so möchte ich den Zusammenhalt in der Pandemiesituation ansprechen. Wir hören immer wieder, dass die Pandemie uns vor nie gekannte Herausforderungen gestellt hat – und dies auch weiterhin tut. So gerne ich mit einer anderen Botschaft vor Sie treten würde, so realistisch müssen wir die Lage betrachten, und so eindeutig muss unsere Aussage sein.

Minderheiten leben von eigener kultureller Prägung und diese wird hauptsächlich durch Begegnung, durch Gemeinsamkeit gepflegt. Wir erinnern uns jedoch schmerzlich an Kontaktbeschränkungen, die hart an den Möglichkeiten unseres Miteinanders zerrten. Darüber hinaus mussten wir auch im Europarat ernüchtert feststellen, dass Minderheiten in der Pandemie weltweit unter besonderem Druck standen.

Anfeindungen gegenüber Minderheiten haben zugenommen, Mangel an Begegnung hat den Zugang zu wichtigen Informationen stark reduziert. Dennoch darf ich sagen – und ich bin sehr glücklich darüber: Bisher konnten jedenfalls die deutschen Minderheiten den Widrigkeiten der Pandemie standhalten. In der Slowakei gerade auch dank der beherzten Unterstützung des slowakischen Staates!

Sowohl die deutsche Minderheit in der Slowakei als auch die deutschen Minderheiten in anderen Ländern haben diese besondere Situation mit großem Verantwortungsbewusstsein, Flexibilität und bemerkenswerter Kreativität gemeistert. Vor allem aber – und das ist mir ein besonderes Anliegen – haben die Beteiligten hierbei nie die Gesundheit und das Wohlergehen der Menschen aus den Augen verloren. Die Pflege der Traditionen hielt die Erinnerung der Menschen an ihre gemeinsamen Wurzeln aufrecht und gab Jung und Alt gleichermaßen Halt. Ein solcher Zusammenhalt macht es möglich, dass eine Minderheit sich nach außen hin präsentieren und in die Angelegenheiten ihres Staates zum Wohle aller aktiv einbringen kann. Die Minderheiten verknüpfen zugleich die Staaten unserer Erde durch ein kulturelles und zivilgesellschaftliches Band, welches durch keinen völkerrechtlichen Vertrag und durch keine Regierungserklärung ersetzt werden kann.

Wir haben in Europa und sogar weltweit gesehen, welchen hohen Wert dies hat. Die Pandemie ist zunächst für jeden einzelnen Staat eine Herausforderung. Doch bestünde nicht eine auch im Herzen gründende Verbindung der Völker, der Menschen untereinander, hätten wir wohl weitaus weniger Solidarität erlebt. Die Pandemie wird nicht unsere letzte große Herausforderung bleiben. Deshalb sollten wir uns immer den Wert dieser Solidarität ins Gedächtnis rufen. Wie ich dargelegt habe, leisten die Minderheiten einen eigenständigen Beitrag dazu. Daher muss eine unserer wichtigsten Aufgaben sein, den Erhalt der ethnokulturellen Identität der nationalen Minderheiten zu fördern.

Hierzu bedarf es gemeinsamer Anstrengungen aller Beteiligten nicht nur auf nationaler, sondern auch auf internationaler Ebene. Wie Ihnen bekannt ist, kam in den letzten Jahren viel Bewegung in die europäische Minderheitenpolitik. Ein zentrales Anliegen und Vorhaben der Minderheiten in der Europäischen Union war und ist die „Minority Safe Pack“-Initiative. Diese Europäische Bürgerinitiative hat im vergangenen Jahr durch über eine Million Unterschriften ein deutliches Signal für die hohe Bedeutung eines effektiven Minderheitenschutzes gesetzt, dem mehr Aufmerksamkeit gebührt und der auch in solchen Mitgliedsstaaten der EU zu stärken ist, die bestehende Abkommen des Europarats bisher nicht ratifiziert haben. An dem großen und positiven Wiederhall dieser Bürgerinitiative erkennen wir, dass die Minderheitenpolitik eine hohe gesellschaftliche Relevanz hat. Insofern war es nur folgerichtig, dass sowohl das Europäische Parlament als auch der Deutsche Bundestag die „Minority Safe Pack“-Initiative mit jeweils großen Mehrheiten ausdrücklich unterstützt hatten. Auch ich als Beauftragter der Bundesregierung für Aussiedlerfragen und nationale Minderheiten hatte mich hinter die Initiative gestellt.

Die Europäische Kommission hat jedoch im letzten Jahr entschieden, über ihre politische und finanzielle Unterstützung hinaus keinen Rechtsakt zu schaffen. Die Minderheiten mögen dies – das haben die ersten Reaktionen offenbart – als Rückschritt für den Demokratisierungsprozess der Europäischen Rechtsetzung empfinden. Auch ich hätte mir ein beherzteres und offeneres Agieren der Kommission gewünscht. Mit den Regelwerken des Europarates steht der Minderheitenpolitik aber weiterhin ein wirkungsvoller Schutzmechanismus zur Verfügung.

Das Rahmenübereinkommen zum Schutz nationaler Minderheiten sowie die Europäische Charta für Regional- oder Minderheitensprachen sind gegenwärtig die beiden wirkmächtigsten völkerrechtlichen Abkommen zur Regelung der Belange der nationalen Minderheiten in Europa. Die hierzu vorgelegten Staatenberichte und entsprechenden Stellungnahmen des Europarats werden in Deutschland dem Kabinett sowie Bundestag und Bundesrat zur Unterrichtung zugeleitet, so dass diese - ähnlich wie in anderen Vertragsstaaten - Teil des politischen Diskurses werden. Gleichwohl darf das Votum von 1,2 Millionen Menschen in unserer Europäischen Union nicht wirkungslos bleiben. Der Deutsche Bundestag hat die Bundesregierung dazu aufgefordert, sich unabhängig von der Entscheidung der Europäischen Kommission für den Schutz und die Förderung der nationalen Minderheiten „im Geiste des Anliegens der Minority Safe Pack-Initiative“

einzusetzen und auch die neuen Regierungsparteien haben im Koalitionsvertrag bereits angekündigt, die Minority Safe Pack-Initiative zu unterstützen.

Meine sehr geehrten Damen und Herren,
in den vergangenen Jahren haben wir auf unterschiedlichen Ebenen bereits viel erreicht. Ich setze mich dafür ein, dass wir auch weiterhin diesen Weg gehen. Minderheitenpolitik geht uns alle an. Ein besonders wichtiges Element ist die Abstimmung mit unseren internationalen Partnern, sowohl auf der europäischen Ebene als auch in der direkten bilateralen Zusammenarbeit. Gemeinsam werden wir hier noch mehr erreichen können. In diesem Sinne wünsche ich uns eine weiterhin fruchtbare Konferenz, einen interessanten Austausch und vor allem natürlich viele praktisch umsetzbare Erkenntnisse.

Bernd Fabritius

Práva národnostných menšín a ich legislatíva z perspektívy Nemecka

Vážený pán László Bukovszky, splnomocnenec vlády SR pre národnostné menšiny, vážená pani Alžbeta Hollerová Račková, Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku, vážená pani Svetluša Surová, senior researcher Bratislavského inštitútu pre politickú analýzu, Slovensko, vážené dámy a vážení páni, je mi veľkým potešením a čťou, že ako komisár spolkovej vlády pre národnostné menšiny a zároveň ako člen Parlamentného zhromaždenia Rady Európy sa môžem zúčastniť dnešnej videokonferencie na tému „Menšinové práva a ich legislatívna úprava“ a že sa s vami môžem podeliť o niektoré myšlienky a skúsenosti. Rád by som prispel týmito slovami.

Veľmi oceňujem, že sa slovenská vláda rozhodla zamerať predovšetkým na problematiku menšinovej politiky. Ako spravodajca Parlamentného zhromaždenia Rady Európy, ale aj ako komisár spolkovej vlády, ktorej zodpovednosťou je blaho nemeckej menšiny v 26 štátoch, aj na Slovensku, som sa v posledných rokoch mohol často hlbšie a komparatívne venovať, náš obzor v danom momente prekročí hranice Slovenska a siahla ďaleko k všeobecnejším otázkam. S nimi sa stretávame na začiatku a na konci akejkolvek úvahy o menšinovej politike a menšinovej legislatíve:

- Čo nás ľudí spája?
- Ako sa správame k iným ľuďom?
- Čo definuje našu vlastnú identitu?
- Ako môžeme ako kultúrne spoločenstvá žiť vo svete, ktorý sa zdá byť čoraz viac abstraktnejší, technickejší a menej hmatateľný?

Hodnoty sú putom, ktoré nás spája ako ľudí, ako komunity, ako spoločnosti, ako štáty. Hodnoty – ako vieme – môžu byť veľmi rozličné, široká škála hodnôt obohacuje náš život. Avšak hodnoty sa môžu aj meniť a rozvíjať, niekedy ich môžu nahradiť aj iné. Občas je potrebné ich dômyselne vymedziť alebo sa dokonca zdanlivo dostávajú do vzájomného konfliktu. Určite však budete so mnou súhlasiť, keď poviem: Okrem jednotlivých rozdielov existuje trvalé puto stálych a univerzálne platných základných hodnôt, ktoré nás inšpirujú k tomu, aby sme tu žili spolu a pre seba navzájom.

Nie je však vždy jednoduché presne pomenovať alebo odvodiť tieto základné hodnoty. Filozofi, teológovia, sociológovia a v neposlednom rade právnici sa o to snažia už tisíce rokov. Som však presvedčený, že v konečnom dôsledku nie je dôležitá presná definícia pojmu. Rozhodujúca je skôr naša každodenná empatia a vzájomné porozumenie, teda ľudskosť. A ak sa o tom chceme dozvedieť niečo viac, tak práve menšinová politika je pre to najlepším názorným príkladom. Ako komisár nemeckej spolkovej vlády pre záležitosti etnických nemeckých prisídlencov a národnostné menšiny pozorne sledujem osudy nemeckých menšín v Európe a nástupníckych štátoch Sovietskeho zväzu. Okrem toho som zodpovedný za národnostné menšiny, ktoré sú uznané v Nemecku. Dovoľte mi teda podeliť sa o niekoľko myšlienok z tohto súboru skúseností.

Spolková vláda už 30 rokov podporuje nemeckú menšinu na Slovensku pri udržiavaní a propagácii nemeckého jazyka, jej identity, kultúry a tradícií. Táto podpora sa uskutočňuje na základe Zmluvy o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Spolkovou republikou Nemecko a Českou a Slovenskou Federatívnou Republikou (z 27. februára 1992) a Dohody o kultúrnej spolupráci medzi Spolkovou republikou Nemecko a vládou Slovenskej republiky z 1. mája 1997.

Zásadný význam majú navyše aj nariadenia Rámcového dohovoru Rady Európy o ochrane národnostných menšín a Európskej charty regionálnych a menšinových jazykov platné na Slovensku.

Najdôležitejším nástrojom podpory je poskytovanie finančných prostriedkov vo výške približne 260 000 EUR ročne, ktoré vynakladá spolkové ministerstvo vnútra a vlastní z celkových finančných prostriedkov poskytnutých spolkovou vládou. Týmto spôsobom dopĺňame právne a finančne už rozsiahlu – a dovoľm si povedať: veľmi chvályhodnú – ochranu menšín na Slovensku, ktorú pravidelne uvádzam ako jeden z príkladov dobrej praxe v Európe, a ako našu osobitnú prioritu. Rád by som stručne načrtnol tieto opatrenia.

Naším najväčším záujmom je podpora mládeže, pretože každá menšina bez aktívneho zapojenia ďalších generácií prichádza o svoju budúcnosť. Z tohto dôvodu finančne podporujeme mnohé podujatia, vďaka ktorým si mládež upevňuje vzťah k svojim koreňom a získava kvalitné vedomosti o bohatej kultúre nemeckej menšiny. Zvyčajne sa financuje široká škála opatrení, od tradičných folklórnych festivalov a divadelných tvorivých dielní až po workshopy pre mládež.

Ďalším dôležitým aspektom financovania sú opatrenia na zachovanie a posilnenie etnokultúrnej identity nemeckej menšiny. Ide o tradičné projekty, ako sú stretnutia hudobných a tanečných skupín alebo vybavenie komunitných stredísk. V poslednej dobe však naberajú na význame aj vedecké projekty, ako napríklad digitalizácia karpatsko-nemeckých médií. Ako vidíte, podporuje sa množstvo zaujímavých a potenciálnych projektov, ktoré významne prispievajú k prežitiu živej nemeckej komunity. Tešíme sa na ďalšiu spoluprácu so zástupcami nemeckej menšiny, Karpatsko-nemeckého spolku.

Dámy a páni,

keď sa ako spolkový komisár pozriem predovšetkým na posledné dva roky, rád by som sa vyjadril k súdržnosti počas pandémie. Neustále počúvame, že pandémie nás postavila pred doposiaľ nepoznané výzvy – a naďalej v tom pokračuje. Aj keby som chcel pred vás predstúpiť s iným posolstvom, musíme sa na situáciu pozrieť realisticky a naše vyhlásenie musí byť jednoznačné.

Menšiny žijú vďaka svojej kultúrnej identite a tá sa rozvíja najmä stretnutiami a súdržnosťou. Bolestne si však spomíname na obmedzenia pohybu, ktoré nekompromisne zasahovali do našej spolupatričnosti. Okrem toho sme v Rade Európy rozčarovane zistili, že menšiny na celom svete boli počas pandémie pod mimoriadnym tlakom.

Nepriateľstvo voči menšinám narástlo a nedostatok stretnutí výrazne znížil prístup k dôležitým informáciám. Napriek tomu však môžem povedať – a veľmi ma to teší – že nemecké menšiny doteraz dokázali čeliť problémom súvisiacim s pandemiou. A na Slovensku aj vďaka odvážnej podpore zo strany štátu!

Nemecká menšina na Slovensku, ako aj nemecké menšiny v iných krajinách zvládli túto konkrétnu situáciu veľmi zodpovedne, flexibilne a obzvlášť kreatívne. Ale predovšetkým – a to je pre mňa obzvlášť dôležité – zainteresovaní ľudia nikdy nezabudli dbať o zdravie a pohodu ľudí. Rozvíjanie tradícií zachovávalo spomienku ľudí na ich spoločné korene a poskytovalo podporu mladým aj starým. Takáto súdržnosť umožňuje menšine prezentovať sa navonok a aktívne sa podieľať na záležitostiach svojho štátu v prospech všetkých. Menšiny zároveň prepájajú štáty kultúrnym a občianskym putom, ktoré nemôže nahradiť žiadna medzinárodná zmluva alebo vládne vyhlásenie.

V Európe a dokonca aj na celom svete sme mohli vidieť, akú to má obrovskú hodnotu. Pandémia je spočiatku výzvou pre každý štát. Ale keby neexistovalo citové prepojenie medzi národmi, medzi ľuďmi, pravdepodobne by sme nevideli toľko solidarity. Pandémia nezostane našou poslednou veľkou výzvou. Preto by sme nemali nikdy zabúdať na hodnotu tejto solidarity. Ako som už zdôraznil, menšiny k tomu prispievajú osobitným spôsobom. Jednou z našich najdôležitejších úloh preto musí byť podpora zachovania etnokultúrnej identity národnostných menšín.

To si vyžaduje spoločné úsilie všetkých zainteresovaných strán, a to nielen na vnútroštátnej, ale aj na medzinárodnej úrovni. Ako viete, v rámci európskej menšinovej politiky sa toho v posledných rokoch deje veľa. Prioritou a projektom menšín v Európskej únii bola a je iniciatíva „Minority Safe Pack“. Táto európska iniciatíva občanov vyslala minulý rok vďaka miliónu podpisov jasný signál, že účinná ochrana menšín si zaslúži väčšiu pozornosť a mala by sa posilniť aj v tých členských štátoch EÚ, ktoré ešte neratifikovali existujúce dohody Rady Európy. Na základe veľkej a pozitívnej odozvy tejto občianskej iniciatívy uznávame, že menšinová politika má veľký spoločenský význam. V tejto súvislosti bolo logické, že Európsky parlament a Nemecký spolkový snem veľkou väčšinou výslovne podporili iniciatívu „Minority Safe Pack“. Aj ja, ako komisár spolkovéj vlády pre záležitosti etnických nemeckých presídlencov a národnostné menšiny, som podporil túto iniciatívu.

Minulý rok sa však Európska komisia rozhodla, že nevydá žiaden legislatívny akt nad rámec svojej politickej a finančnej podpory. Menšiny to môžu vnímať – ako sme to mohli vidieť na prvých reakciách – ako krok späť pri demokratizácii európskej legislatívy. Aj ja by som bol rád, keby komisia konala odvážnejšie a otvorenejšie. Menšinová politika má však vďaka nariadeniam Rady Európy aj naďalej k dispozícii účinný ochranný mechanizmus.

Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín a Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov sú v súčasnosti dve najúčinnnejšie medzinárodné dohody, ktoré upravujú záujmy národnostných menšín v Európe. V Nemecku sa správy o stave a príslušné vyhlásenia Rady Európy predkladajú kabinetu, ako aj Spolkovému snemu a Spolkovej rade, aby sa – tak ako v iných zmluvných štátoch – stali súčasťou politického diskurzu. Názor 1,2 milióna ľudí v našej Európskej únii nesmie predsa zostať nevypočutý. Nemecký spolkový snem vyzval spolkovú vládu, aby sa bez ohľadu na rozhodnutie Európskej komisie postavila za ochranu a podporu národnostných menšín „v duchu iniciatívy Minority Safe Pack“, a už aj nové vládne strany v koalíčnej zmluve oznámili podporu iniciatívy Minority Safe Pack.

Vážené dámy a vážení páni,

v posledných rokoch sme už dosiahli veľa úspechov na rôznych úrovniach. Som odhodlaný zabezpečiť, aby sme z tejto cesty nevybočili. Menšinová politika sa týka nás všetkých. Obzvlášť dôležitým prvkom je koordinácia s našimi medzinárodnými partnermi, a to na európskej úrovni, ako aj v rámci priamej bilaterálnej spolupráce. Spoločnými silami tu dokážeme dosiahnuť ešte viac. V tejto súvislosti nám prajem aj naďalej prínosnú konferenciu, zaujímavú výmenu názorov a predovšetkým veľa poznatkov, ktoré sa dajú uplatniť v praxi.

(preklad: Mgr. Andrea Ručková)

Vznik, činnosť a problémy fungovania národnostných samospráv v Maďarsku

Prvý národnostný zákon v Maďarsku bol prijatý v roku 1993. Bol novelizovaný niekoľkokrát, v roku 2011 bol prijatý nový zákon, kde sa po používaní predchádzajúcej terminológie, „národné a etnické menšiny“ začal používať pojem „národnosť“. To znamená, že Maďarsko má národnostný zákon od roku 2011. Prvé miestne samosprávy vznikli v roku 1994, následne v roku 1995 vznikla samospráva na celoštátnej úrovni. Zo začiatku boli regionálne národnostné samosprávy iba v Budapešti, na úrovni žúp takéto samosprávy neexistovali.

Participačné práva národností v Maďarsku

Fóra, na ktorých sa môžu národnosti zapájať do rozhodovacieho procesu vo veciach, ktoré sa ich týkajú:

- Parlamentné zastúpenie menšín
- Voľby do národnostných samospráv
- Zastúpenie národností v miestnych samosprávach

Definícia národnostnej samosprávy: „organizácie vykonávajúce zákonom stanovené úlohy národnostných verejných služieb fungujúce ako zbory, disponujúce právnou subjektivitou, založené cestou demokratických volieb podľa tohto zákona, ktoré sa zakladajú za účelom uplatňovania práv prináležiacich národnostným komunitám, ochrany a zastupovania záujmov národností, samostatného vybavovania národnostných verejných záležitostí patriacich do ich pôsobnosti a kompetencie na miestnej, regionálnej alebo celoštátnej úrovni“.

¹⁰³ Mgr. Alžbeta Hollerová Račková vysokoškolský diplom získala na odbore žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Na začiatku 90. rokov stála pri začiatkoch *Organizácie slovenskej mládeže v Maďarsku*. Od roku 1994 krátku dobu zastávala funkciu úradujúcej tajomníčky *Zväzu Slovákov v Maďarsku*. Od roku 1998 (s výnimkou jedného volebného cyklu) je členkou *Slovenskej samosprávy VI. obvodu Budapešti*. Od roku 1998 do roku 2006 zastávala funkciu predsedníčky *Kultúrneho výboru Celoštátnej slovenskej samosprávy*. O roku 2007 štyri roky bola šéfredaktorkou týždenníka *Slovákov v Maďarsku, Ludových novín*. V roku 2014 a 2019 bola zvolená za predsedníčku *Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku a Združenia celoštátnych národnostných samospráv*. Od roku 2015 zastáva funkciu Výkonnej tajomníčky *Svetového združenia Slovákov v zahraničí*. V tom istom roku bola zvolená za predsedníčku *Kruhu priateľov Slovenského Komlóša*.

Právne zázemie

Východiskom právneho zázemia je Ústava (základný zákon) Maďarska. Detailné pravidlá obsahujú dvojtrietinové zákony:

- Zákon o právach národnosti (Zákon č. CLXXIX z roku 2011 (Njtv.) reguluje systém a fungovanie národnostných samospráv;
- Zákon o voľbách parlamentných poslancov (Zákon č. CCIII z roku 2011 (Vjt.);
- Zákon o volebnom poriadku (Zákon č. XXXVI z roku 2013 (Ve.);
- Zákon o národnom zhromaždení (Zákon č. XXXVI z roku 2012 (Ogytv.);
- vykonávacie nariadenia pripravené na základe zákona o volebnom poriadku.

Voľby do národnostných samospráv

Voľby do národnostných samospráv prebiehajú súčasne s komunálnymi voľbami. Národnostné voľby sa vypíšu v obciach, kde sa počas posledného sčítania obyvateľstva k danej národnosti prihlásilo najmenej 25 osôb (v prípade slovenskej národnosti v 2019, keď boli posledné národnostné voľby, bolo 158 takýchto obcí/miest). Voľby do župných národnostných samospráv sa vypíšu v župách, kde je vypísaných najmenej 10 miestnych volieb. Voľby do celoštátnych samospráv sú povinne vypísané.

Národnostné voľby sa konajú súčasne na všetkých troch úrovniach samospráv – miestnej, župnej a celoštátnej úrovni. Pred prijatím národnostného zákona boli elektorské voľby celoštátnych samospráv. V tomto systéme však bola určitá neúmernosť. Zo začiatku aj za národnostné samosprávy hlasovali všetci voliči, ktorí boli v zozname voličov, neskôr sa to zmenilo. Fungovanie národnostných samospráv je totiž podporované z verejných zdrojov. Argumentovalo sa s tým, že je dôležité vedieť, kto sa podporuje z verejných prostriedkov. Z tohto dôvodu sa zaviedol zoznam národnostných voličov.

Pojmy

Pred prijatím národnostného zákona mal každý občan právo povedať, že on je príslušník danej národnosti, jeho zámerom je zastupovať túto národnosť a mohol sa pustiť do volieb bez toho, že by ho v tom niekto obmedzoval. Po niekoľkých rokoch v záujme toho, aby sa predišlo zneužívaniu tohto práva, sa do procesu zapojili tzv. národnostné nominačné organizácie. V prípade slovenskej národnosti sú to spolky Slovákov.

Národnostná nominačná organizácia:

- najmenej 3 roky má vo svojich stanovách činnosť v záujme Slovákov
- je evidovaná na miestnej (v prípade, ak chce kandidovať len na mieste), župnej, celoštátnej (v prípade zostavenia celoštátnej listiny) volebnej komisii

Centrálny zoznam voličov:

Zoznam národnostných voličov vedie Národná volebná kancelária. Prihlasovanie národnostných voličov prebieha priebežne na základe žiadosti voliča. Volič si môže určiť,

či toto svoje právo chce uplatňovať iba pri voľbe národnostných samospráv, alebo sa chce zúčastniť aj na voľbe parlamentného hovorcu alebo parlamentného poslanca svojej národnosti. V tom prípade sa musí zapísať aj do tohto zoznamu. Ak sa národnostný volič rozhodne hlasovať za listinu svojej národnosti v parlamentných voľbách, zriekne sa tým možnosti hlasovať za stranickú listinu, to znamená, že môže hlasovať v parlamentných voľbách iba za individuálneho kandidáta a za národnostnú listinu.

Volebné orgány počas volieb národnostných samospráv: miestna, župná, národná volebná komisia/kancelária, ktoré vybavujú záležitosti súvisiace s voľbami.

Volebné právo – aktívne aj pasívne

Na zoznam národnostných voličov sa môže zapísať iba osoba, ktoré má maďarské občianstvo a musí sa registrovať ako národnostný volič. Kandidát do národnostných samospráv musí spĺňať aj nasledujúce podmienky: v posledných dvoch voľbách nekandidoval za inú národnosť. Deklaruje svoju národnosť, deklaruje, že je ochotný zastupovať záujmy danej (slovenskej) národnosti a pozná jazyk danej národnosti (slovenskej), jej kultúru a tradície.

Proces kandidovania

Na miestnej úrovni nominačná organizácia musí získať podporné podpisy 5% (slovenských) národnostných voličov registrovaných v obci (najmenej však 5). Na župnej úrovni nominačná organizácia musí mať kandidátov minimálne v 10% volieb vypísaných v danej župe a podporné podpisy 2% slovenských voličov v župe. Na celoštátnej úrovni nominačná organizácia musí mať kandidátov minimálne v 10 % vypísaných miestnych volieb a podporné podpisy 2% slovenských voličov evidovaných v krajine.

Založenie samospráv

Po vyhlásení výsledkov volieb sa zloží poslanecký sľub, odovzdávajú sa poverovacie listiny zvoleným členom národnostných samospráv. Ustanovujúcu schôdzu samosprávy zvoláva predseda kompetentnej volebnej komisie, do zvolenia predsedu ju vedie najstarší poslanec. Počet členov samospráv závisí od toho, koľko voličov stojí za týmito samosprávami: 3-členné sú miestne samosprávy tam, kde je menej ako 100 registrovaných voličov, 5-členné samosprávy, kde je viac ako 100 registrovaných voličov, 7-členné samosprávy sú v župách.

Počet členov celoštátnej samosprávy závisí od počtu voličov v deň vypísania volieb, minimálne 15, maximálne 47 členov. Celoštátna slovenská samospráva je 31-členná, lebo počet slovenských voličov bol nad 10 000 v posledných voľbách. Administratívne úlohy súvisiace s chodom samospráv vykonávajú miestne, župné úrady, resp. úrady celoštátnych samospráv.

Verejné úlohy národnostných samospráv

Konkrétne úlohy národnostných samospráv sú stanovené v zákone. Jedná sa o:

- Úlohy súvisiace s prevádzkovaním národnostných inštitúcií – vzdelávacích a kultúrnych. Súčasný zákon obsahuje už aj možnosť zakladania sociálnych inštitúcií.
- Presadzovanie záujmov a rovnosti šancí zastupovanej národnosti.
- Uplatňovanie participačných práv: dané samosprávy sú partnermi miestnych samospráv, napr. menšinové samosprávy sa prizývajú do prípravy miestnych a regionálnych rozvojových plánov.
- Podpora sebaorganizovania komunity, pestovanie kontaktov s občianskymi združeniami danej národnosti.
- Iniciovanie opatrení zameraných na ochranu kultúrneho dedičstva komunity.
- Účasť na vypracovaní rozvojových plánov obcí a žúp.
- Mapovanie záujmu o národnostnú výučbu ako aj iniciovanie zavedenia národnostnej výučby.
- Účasť na pripomienkovaní pripravovaných zákonov na úrovni celoštátnej samosprávy.
- Vyjadrenie mienky o plnení medzinárodných zmlúv, ktoré sa týkajú danej národnosti.
- Celoštátna samospráva môže požiadať o informáciu štátne a iné verejné orgány napr. vo veci národnostného školstva.
- Celoštátne samosprávy majú od roku 2011 právo zostaviť kandidačnú listinu v parlamentných voľbách.

Finančné podmienky plnenia úloh

Na fungovanie národnostných samospráv sú k dispozícii rôzne finančné zdroje. Hlavný finančný zdroj predstavuje dotácia zo štátneho rozpočtu. Celoštátne samosprávy dostávajú zo štátneho rozpočtu jeden balík prostriedkov na chod samosprávy a na financovanie tlače vydávaných v jazyku národnosti. Druhý balík je na prevádzkovanie inštitúcií, ktoré má daná celoštátna národnostná samospráva. Ďalšie dotácie sú vlastné príjmy, príjmy z podnikania, taktiež výnosy majetku. Pri vzniku samospráv dostali celoštátne samosprávy od štátu majetok: jednak sídlo a balík akcií spoločnosti MOL. To bol ten základný majetok, s ktorým celoštátne samosprávy začali gazdovať. Samosprávy dostávajú aj dotácie za materskej krajiny a majú aj prevzaté finančné zdroje.

Štát poskytuje dotácie zo štátneho rozpočtu, výška ktorých sa stanovuje v zákone o štátnom rozpočte. V prípade miestnych národnostných samospráv je daná suma, ktorú dostávajú na prevádzkové náklady a ďalšia suma na základe činnosti, ktorú odvedli v predchádzajúcom roku na plnenie úloh, ktoré vzali na seba, spomedzi povinných úloh, ktoré predpisuje zákon. (na plnenie národnostných verejných úloh).

Okrem uvedených základných finančných zdrojov je možnosť podávať žiadosť o finančnú dotáciu na projekty realizované v okruhu školskej a kultúrnej samosprávy, národnostnej kultúrnej autonómie.

Fungovanie národnostných samospráv

Poslanecké zbory prijímajú uznesenia vo veci voľby predsedu, výborov samosprávy, organizačného a prevádzkového poriadku samosprávy, dohody o spolupráci s miestnou samosprávou a inými organizáciami, vo veci ročného pracovného plánu, ročného rozpočtu, výročnej správy, úloh súvisiacich s prevádzkovaním inštitúcií.

Problémy

- v spolupráci s obecnými úradmi a miestnymi samosprávami;
- vysoký priemerný vek poslancov miestnych národnostných samospráv;
- vysoké administratívne zaťaženie;
- prísne podmienky využitia prostriedkov a vyúčtovania dotácií;
- nedostatočná úroveň znalosti menšinového jazyka – pokročilá fáza asimilácie.

Model ústavnoprávnej ochrany práv národných menšín v Srbsku - súčasné výzvy a zohľadňujúce skúsenosti pre tvorbu slovenského menšinového zákona¹⁰⁵

Tento článok analyzuje ústavnoprávnu ochranu práv národných menšín v Srbsku a súčasné výzvy s tým súvisiace. V úvode uvediem, čo sú to menšinové práva, prečo sú dôležité a prečo Slovensko potrebuje menšinový zákon. Potom sa zameriam na rozbor srbskej legislatívnej úpravy a skúseností s týmto modelom, ktoré považujem za veľmi dôležité a vhodné zohľadniť pri príprave návrhu menšinového zákona na Slovensku. Hlavný dôvod je ten, že pripravovaný slovenský návrh menšinového zákona čiastočne vychádza zo srbského modelu. Na záver, článok ukončím niekoľkými kritickými poznámkami a odporúčaniami pre tvorbu slovenského menšinového zákona.

Budem sa opierať aj o závery článkov, publikovaných v Kritickom magazíne Menšinová politika na Slovensku, ktorý vydáva Centrum pre výskum etnicity a kultúry (CVEK), a v ktorých som podrobne analyzovala prípravu slovenského návrhu zákona o národnostných menšinách a jeho jednotlivých častí. Tento článok bude vychádzať aj z analýz a poznámok k návrhu menšinového zákona, ktoré som si pripravovala ako expertná členka Pracovnej skupiny na vypracovanie zákona o postavení národnostných menšín. V tomto článku budem používať termín „národná menšina“ zameniteľne s termínom „národnostná menšina“ preto, lebo ten prvý termín pozná srbský právny systém a ten druhý sa používa na území Slovenska.

Menšinové práva, ich dôležitosť a nevyhnutnosť menšinového zákona na Slovensku

Pod právami národných menšín sa rozumejú práva na zachovanie, vyjadrovanie a rozvíjanie identity. V súvislosti s menšinovými právami vyvstáva niekoľko otázok. V prvom rade sa tieto otázky týkajú nositeľov menšinových práv, ich obsahu a rozsahu. Tu je potrebné zodpovedať nasledovné otázky: kto by mal mať menšinové práva, aké práva by mal mať, akým spôsobom a kde by sa mali tieto práva uplatňovať? Za druhé, treba sa zaoberať otázkou, ako menšinové práva optimálne zabezpečiť. Inými slovami, ako zabezpečiť, aby menšiny prežili, aby si zachovali svoju osobitosť a aby sa aj naďalej rozvíjali. Nejde len o teoretické, ale najmä o praktické otázky. Sú súčasne liberálne

¹⁰⁴ Dr. Svetluša Surová je prezidentka Minority Issues Research Institute (MIRI) ako i Senior výskumníčka v danom inštitúte a súkromnej firme Gnarum, s.r.o. Pracuje na projektoch skúmajúcich vplyv opatrení Covid-19 na ľudské a menšinové práva na Slovensku a politickú participáciu menšín v Srbsku. Vyštudovala politológiu na Univerzite Komenského v Bratislave a medzinárodné vzťahy a diplomáciu na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici. Na FPV a MV UMB získala doktorský titul z teórie politiky. Dlhodobo skúma menšinové politiky a menšinové práva v Srbsku a na Slovensku, kolektívne identity slovenskej menšiny v Srbsku a diasporické politiky. Bola členkou Pracovnej skupiny pre prípravu zákona o postavení národnostných menšín na Slovensku.

¹⁰⁵ Tento článok nadväzuje na konferenčný príspevok prezentovaný autorkou dňa 27.1.2022 na predmetnej konferencii.

demokracie so všeobecnými ľudskými právami a občianskymi slobodami postačujúce pre zabezpečenie práv príslušníkov národných (národnostných) menšín, alebo si menšinové práva vyžadujú špecifickú právnu úpravu a ustanovenie osobitných kolektívnych práv? Existuje viacero odpovedí na tieto otázky, ale v tomto článku spomením len niektoré dôležité diškurzy a ich prístupy k menšinám.

Netreba zabúdať na to, že sa na národné menšiny, ale taktiež aj náboženské a jazykové menšiny, počas veľmi dlhej histórie pozeralo ako na hrozbu pre medzinárodný mier, stabilitu a bezpečnosť. V európskej histórii sa na rôzne menšiny pozeralo ako na prekážku budovania štátov a národov. Avšak aj dnes sú menšiny v niektorých štátoch vnímané ako hrozba pre sociálnu kohéziu a pre verejnú dobro sociálnych štátov¹⁰⁶. Vnímanie menšín ako „ohrozenia“ patrí do bezpečnostného diskurzu, ktorý je aj dnes ešte prítomný. V protiklade k tomu, existuje tradičný koncept menšinových práv, ktorý hovorí, že existencia osobitných práv pre menšiny nepredstavuje hrozbu pre stabilitu politického systému. Tento koncept vychádza z predpokladu, že tie menšiny, ktoré sú nielen uznané, ale i podporované štátom, majú menšiu pravdepodobnosť spochybňovať autoritu tohto štátu a taktiež ohrozovať jeho teritoriálnu integritu. Okrem týchto diskurzov, existuje aj diskurz spravodlivosti, ktorý vznikol na pôde Organizácie spojených národov (OSN) a Rady Európy (RE), a ktorý presadzuje vnímanie menšinových práv ako súčasť ľudských práv. To znamená, že osobitné menšinové práva, majú zabezpečiť úplnú rovnosť menšín s väčšinovým obyvateľstvom, ich ochranu pred asimiláciou a plnú a efektívnu participáciu na správe vecí verejných. Podľa liberálnej teórie menšinových práv je udelenie osobitných práv pre menšiny otázkou spravodlivosti¹⁰⁷. Podľa Kymlicku, národnostné a etnické skupiny si môžu nárokovať i kolektívne práva, akými sú právo na samosprávu, polyetnické práva a osobitné práva na reprezentáciu.¹⁰⁸ Hlavný argument Kymlicku (1996) spočíva v tom, že si spravodlivosť medzi skupinami vyžaduje, aby členom rôznych skupín, boli uznané odlišné práva.

Pokiaľ ide o prijatie menšinového zákona na Slovensku, v článku „Potrebuje Slovensko zákon o národnostných menšinách? Ak áno, prečo a aký?“¹⁰⁹ som dospela k nasledovným záverom, ktoré tu zopakujem. Ústava SR upravuje práva príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín len vo veľmi všeobecnej rovine a v úzkom slova zmysle.¹¹⁰ Z ústavy však jednoznačne vyplýva povinnosť ustanoviť osobitným zákonom charakter a výkon týchto práv. V súčasnosti sú na Slovensku upravené len jazykové práva a financovanie kultúry národnostných menšín dvomi osobitnými špecifickými zákonmi. Ostatné zákony, aj keď sa dotýkajú niektorých z práv národnostných menšín, neustanovujú

¹⁰⁶ Malloy, T. H. (2013), *Minority issues in Europe: rights, concepts, policy*, Berlin, Frank and Timme.

¹⁰⁷ Kymlicka, W. (1996), *Multicultural Citizenship*, New York, Oxford University Press.; Kymlicka, W. (2009), *Multicultural odysseys: navigating the new international politics of diversity*, Oxford: Oxford University Press; Laden, A. S. – Owen, D. (2007), *Multiculturalism and political theory* / edited by Anthony Simon Laden and David Owen, Cambridge, University Press Cambridge.

¹⁰⁸ Surová, Svetluša. (2020), *Potrebuje Slovensko zákon o národnostných menšinách? Ak áno, prečo a aký? Menšinová politika na Slovensku, 1/2020*, dostupné na <https://bit.ly/3ePOTHF>

¹⁰⁹ Surová, Svetluša. (2020), *Potrebuje Slovensko zákon o národnostných menšinách? Ak áno, prečo a aký? Menšinová politika na Slovensku, 1/2020*, dostupné na <https://bit.ly/3ePOTHF>

¹¹⁰ Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Z. z.

menšinové práva ako také. Slovenská republika pristúpila k dvom medzinárodným dohovorom, z ktorých jej plynú záväzky v oblasti ochrany práv národnostných menšín a menšinových jazykov. Jedná sa o dokumenty Rady Európy čiže Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín a Európsku chartu regionálnych alebo menšinových jazykov. Na realizáciu ustanovení a princípov z týchto dohovorov je však potrebné prijať právne normy na národnej úrovni. Väčšina ustanovení ohľadne postavenia a práv národnostných menšín z týchto dokumentov si vyžaduje inkorporáciu do vnútroštátneho slovenského právneho systému. Za optimálnu implementáciu medzinárodného práva sa považuje práve legislatívna inkorporácia medzinárodných pravidiel. Existujúca legislatíva upravujúca menšinové práva je v súčasnosti nejednoznačná a nepostačujúca. Slovensko potrebuje legislatívu na úpravu postavenia a ochranu práv príslušníkov národnostných menšín a etnických skupín. Prijatie novej legislatívy je nevyhnutné na implementáciu konkrétnych práv garantovaných Ústavou SR, ako i na efektívne plnenie medzinárodnoprávných záväzkov Slovenskej republiky v oblasti menšinových práv. Nemusi ísť pritom o prijatie jedného zákona. Môže ísť o prijatie viacerých právnych noriem.

Okrem právnych argumentov existujú ďalšie dôvody na prijatie menšinovej legislatívy. Práva národnostných menšín predstavujú súčasť ľudských práv a umožňujú menšinám prežiť, zachovanie a rozvoj ich identity, plnú rovnosť, ochranu pred asimiláciou, plné využitie vlastného potenciálu, možnosť rozhodovať o veciach, ktoré sa ich týkajú a vlastných životoch, slobodne a šťastne žiť. Národnostnú, etnickú, kultúrnu, jazykovú a náboženskú diverzitu treba vnímať ako pozitívnu hodnotu v spoločnostiach. Pozrime sa teraz na srbský model ústavnoprávnej ochrany práv národných menšín a jeho súčasné výzvy.

Legislatívna úprava práv národných menšín v Srbsku

Otázka národných menšín bola v období studenej vojny výlučnou záležitosťou jednotlivých štátov a stala sa predmetom medzinárodných vzťahov až po páde železnej opony¹¹¹. Srbský model od deväťdesiatych rokov až po súčasnosť prešiel dramatickým vývojom. V deväťdesiatych rokoch boli medzietnické vzťahy v Srbsku veľmi napäté a s niektorými menšinami sa zaobchádzalo nespravodlivo a kruto¹¹². Po páde Miloševićovho režimu v roku 2000 prišlo k demokratickým procesom, a vtedajšia Federatívna republika Juhoslávia, ktorej členom bolo Srbsko, pristúpila k Rámcovému dohovoru na ochranu národných menšín. O rok na to sa schválil ústavný Zákon o ochrane práv a slobôd národných menšín. V období 2003 až 2006 bolo Srbsko členským štátom Únie Srbska a Čiernej Hory. Táto únia pristúpila k Európskej charte regionálnych alebo menšinových jazykov.¹¹³ Neskôr, keď únia zanikla, Srbsko schválilo svoju vlastnú ústavu a

¹¹¹ Jackson-Preece, J. (1998), *National minorities and the European nation-state System*, New York: Oxford University Press, 1998.

¹¹² Surová, Svetluša. 2018. National and Ethnic Identifications among the Slovak Diaspora in Serbia: Stranded Between State(s) and Ethnicity? *Nationalities Papers* 46 (6): 1081–1100. <https://doi.org/10.1080/00905992.2018.1488825>

¹¹³ Surová, Svetluša. (2007), *Model ústavnoprávnej ochrany práv národných menšín v Srbsku (po roku 2000)*, Bratislava, Univerzita Komenského, diplomová práca; Surová, S. (2008), *Politická participácia Slovenskej*

zákon o Národných radách národných menšín, ktorý bol niekoľkokrát novelizovaný v súlade s rozhodnutiami ústavného súdu, ktorý jednotlivé ustanovenia menšinových práv zrušil.

V súčasnosti sú menšinové práva v Srbsku regulované najmä ústavou¹¹⁴, Zákonom o ochrane práv a slobôd národných menšín¹¹⁵ a Zákonom o národných radách národných menšín¹¹⁶ a ďalšími sektorovými zákonmi. Zákon o ochrane práv a slobôd národných menšín zaviedol do vtedajšej legislatívy termín „národná menšina“ namiesto národnostnej. Všetky dovtedy používané označenia etnických skupín sa s týmto termínom zrovnoprávnili. Tým sa v praktickej rovine priznal rôznym etnickým skupinám, hlavne Rómom štatút národnej menšiny. Taktiež sa týmto zákonom zaviedla do právneho systému krajiny aj definícia národnej menšiny a spomenul sa inštitút kolektívnych práv. Príslušníci národných menšín získali možnosť mať dodatočné práva v autonómnych oblastiach a získali kultúrnu autonómiu, čiže právo samostatne rozhodovať alebo spolurozhodovať v oblastiach vzdelávania, kultúry, jazyka, písma a informovania.¹¹⁷

Nová srbská ústava z roku 2006 veľmi podrobne ustanovuje práva národných menšín. Podľa ústavy, srbský štát je založený aj na princípe ľudských a menšinových práv (čl.1) a garantuje sa rovnoprávnosť a zastúpenie pohlaví ako aj *zastúpenie predstaviteľov národných menšín* v parlamente (čl. 100, ods. 2). Ústava zaviedla inštitút priamej aplikovateľnosti menšinových práv, ktorý hovorí, že zaručené *ústavné práva národných menšín* ako i menšinové práva garantované medzinárodným právom, ratifikovanými medzinárodnými dohovormi a zákonmi sú priamo aplikovateľné (čl. 18). Nová ústava zachovala *inštitút zaručených práv* (čl. 20, ods. 2), ktorý bol zavedený do právneho poriadku krajiny Zákonom o ochrane práv a slobôd národných menšín. Taktiež ústava garantuje nasledovné práva: princíp rovnosti a zákaz diskriminácie (čl. 21); slobodu vyjadrovať sa o národnej príslušnosti ako i právo nevyjadrovať sa o nej (čl. 47); individuálne alebo kolektívne práva (čl. 75); rovnoprávnu účasť národných menšín na správe vecí verejných (čl. 77); právo na zachovanie osobitosti (čl. 79) ako i právo na spoluprácu s krajinami (čl. 80). Zakázané je vyvolávanie národnej nenávisťi (čl. 9); diskriminácia a násilná asimilácia národných menšín (čl. 76 a čl. 78). Okrem práva národných menšín na vnútroštátnu súdnu ochranu, majú občania právo obracať sa aj na medzinárodné inštitúcie kvôli ochrane svojich práv a slobôd garantovaných ústavou (čl. 22). Pokiaľ ide o vnútroštátnu súdnu ochranu, menšinové práva sú chránené Ústavným súdom Republiky Srbsko. Ústava garantuje právo ústavnej žaloby proti určitým predpisom alebo činnostiam štátnych orgánov alebo organizácií, ktorým boli zverené verejné právomoci, v tom prípade, ak sú predpismi alebo konaním porušené alebo obmedzené ľudské a menšinové práva a slobody zaručené ústavou,

národnej menšiny v Srbsku (po roku 2000), Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela, Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, Katedra politológie, dizertačná práca.

¹¹⁴ Ustav Republike Srbije. „Sl. glasnik RS“, br. 98/2006

¹¹⁵ Zákon o ochrane práv a slobôd národných menšín („Úr. vestník SRJ“, č. 11/2002, „Úr. vestník SČH“, č.1/2003- Ústavná listina a „Úr. vestník RS“, č. 72/2009-dr.zákon, 97/2013-rozhodnutie ÚS a 47/2018)

¹¹⁶ Zákon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. „Sl. glasnik RS“, br. 72/2009, 20/2014 – odluka US, 55/2014 i 47/2018

¹¹⁷Surová, Svetluša. 2007. Model ústavoprávnej ochrany práv národných menšín v Srbsku (po roku 2000), Bratislava: Diplomová práca, 2007.

a vtedy keď sú zároveň využité všetky alebo nie sú predpokladané iné právne prostriedky na ich ochranu (čl. 170). Kolektívne práva príslušníkov národných menšín sa chápu v novej ústave ako prostriedok participácie v procese rozhodovania alebo ako samostatné rozhodovanie o otázkach z oblasti kultúry, vzdelávania, informovania a používania jazyka a písma. Právo národných menšín na samosprávu podľa ústavy znamená, že príslušníci národných menšín môžu ustanovovať svoje národné rady. Srbská ústava garantuje dodatočné práva pre národné menšiny, ktoré iní občania nemajú.

Právne postavenie a pôsobnosť národných rád národných menšín (NRNM) v Srbsku, postup pri voľbe do týchto orgánov, ich financovanie a iné otázky týkajúce sa NRNM upravuje veľmi podrobne Zákon o národných radoch národných menšín (2009) v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o národných radoch“)¹¹⁸. V tomto zákone je národná rada definovaná ako „organizácia, ktorej sú zo zákona zverené niektoré verejné právomoci podieľať sa na rozhodovaní alebo samostatne rozhodovať o niektorých otázkach v oblasti kultúry, školstva, informovania a úradného používania jazykov a písma za účelom realizovania kolektívnych práv národných menšín v týchto oblastiach (čl. 1a zákona o národných radoch). V súčasnosti dvadsaťtri národných menšín založilo tieto svoje organizácie. Štruktúru NRNM tvorí predseda, výkonný výbor a jednotlivé výbory. Počet členov národných rád závisí od výsledkov cenzu. Základné kompetencie rád sú schvaľovanie dokumentov, zakladanie inštitúcií, nominovanie predstaviteľov do rôznych funkcií, predkladanie návrhov, iniciatív a stanovísk, ako i podáva sťažnosti ochrancom práv. Súčasný ústavnoprávny model Srbska je veľmi komplexný a dalo by sa povedať aj nadštandardný, ale samozrejme nie bezproblémový.

Súčasný výzvy srbskej menšinovej legislatívy

Spomením len tri výzvy v súvislosti so srbskou legislatívnou úpravou menšinových práv, ktoré by bolo treba zohľadniť pri tvorbe slovenského menšinového zákona. Prvý problém sa týka definovania srbského štátu na etnickom a nie občianskom princípe. Srbsko je dnes podľa ústavy štátom srbského národa a všetkých občanov, ktorí v Srbsku žijú. V predchádzajúcej ústave z roku 1990, i keď bola schválená jednostraníckym zhromaždením socialistickej republiky, bol štát postavený na občianskom a nie národnom princípe.¹¹⁹

Druhá výzva sa týka definície národnej menšiny. Definícia národnej menšiny v Srbsku ako i v slovenskom návrhu menšinového zákona sú si veľmi podobné a reflektujú tzv. Capotortioho definíciu. Capotortioho definícia je veľmi citovaná, na druhej strane čelí vážnej kritike zo strany vedcov a odborníkov na menšinové otázky práve kvôli definičnému znaku - občianstvu. Na pôde Rady Európy v súvislosti s aplikáciou ustanovení Rámcového dohovoru na ochranu národnostných menšín platí, že uznanie národnostnej menšiny má iba deklaratívny charakter a nie konštitučný, čo znamená, že prístup k menšinovým právam by

¹¹⁸ Zákon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. „Sl. glasnik RS“, br. 72/2009, 20/2014 – odluka US, 55/2014 i 47/2018.

¹¹⁹ Podľa článku 1 Ústavy Republiky Srbsko, Úradný vestník RS, č. 1/90 Srbsko bolo demokratickým štátom všetkých občanov, ktorí v ňom žijú.

nemal závisieť od ich formálneho uznania.¹²⁰ Na Slovensku sú menšinové práva rezervované iba pre občanov Slovenskej republiky (čl. 34 ústavy). Vychádzajúc z tohto princípu, pracovný návrh pri definovaní národnostnej menšiny zahŕňa občianstvo ako definičné kritérium. Podľa môjho názoru, menšinové práva vo všeobecnosti by mali zahŕňať aj cudzincov, ktorí patria k jednotlivým národným menšinám. Dôvod je ten, že menšinové práva majú chrániť a rozvíjať menšinové identity a umožniť vyjadrenie týchto identít. Preto by nemali byť zákonom limitované len pre občanov a mali by platiť pre všetkých príslušníkov danej národnej menšiny žijúcich na území Srbska alebo Slovenska.

Za tretie, za veľmi problematické považujem spôsob volieb do národných rád národných menšín resp. využívanie etnických dát na kreovanie menšinových politik a realizáciu menšinových práv, najmä participatívnych.¹²¹ Zriadenie a veľkosť národných rád v Srbsku priamo závisí od údajov zo sčítania ľudu o etnickej príslušnosti. Počet členov národných rád je podmienený týmito číslami a môže sa pohybovať od pätnástich do tridsiatich piatich. Etnická identita je rozhodujúca pre počet členov národných rád ale i z hľadiska volebného práva príslušníkov menšín. Príslušníci národných menšín majú právo voliť a kandidovať vo voľbách do národných rád. Na realizáciu volebného práva sa jednotlivci musia zapísať ako príslušníci etnickej menšiny do osobitných volebných zoznamov čiže do tzv. voličských zoznamov. Tieto zoznamy musí navrhnuť najmenej 5% dospelých príslušníkov národnej menšiny podľa posledného sčítania ľudu, pričom tento počet nemôže byť nižší ako tristo osôb. Návrh na zoznam sa musí predložiť na osobitnom formulári a podpisy sa musia overiť na príslušnom úrade. Schválenie alebo zamietnutie žiadosti o vytvorenie osobitného zoznamu voličov národných menšín je v kompetencii ministerstva. Ministerstvo môže odmietnuť schválenie zoznamu, ak predkladateľ zoznamu nie je považovaný za príslušníka národnej menšiny. Po schválení zoznamu voličov národných menšín môžu jednotlivci, ktorí sa identifikujú ako príslušníci konkrétnej národnej menšiny, požiadať o zápis do osobitného zoznamu voličov. Táto žiadosť sa musí podať v písomnej forme. Žiadosť o zápis je dobrovoľná a bezplatná, ale totožnosť príslušníka menšiny kontrolujú orgány verejnej správy. Ako presne sa to vykonáva, nie je v Súbore pravidiel o spôsobe vedenia osobitných volebných pravidiel pre národné menšiny uvedených. Osobitný zoznam voličov obsahuje meno a priezvisko voliča, meno jedného z rodičov, národnú príslušnosť, rodné číslo občana, dátum a miesto narodenia, pohlavie, trvalý pobyt a adresu, územný celok, v ktorom má volič trvalý pobyt. To všetko sú veľmi citlivé informácie. Voľby do národných rád môžu byť priame a nepriame.¹²² Prečo je toto problematické? Za prvé, čím viacej inštitucionálnych podmienok na volebnú participáciu, tak tým viacej je realizácia tohto práva sťažená. Príslušníci národných menšín sa na to aby

¹²⁰ Council of Europe. 2016. 'The Framework Convention: a key tool to managing diversity through minority rights. Thematic commentary No4. The scope of application of the Framework Convention for the Protection of National Minorities', Adopted on 27 May 2016, Council of Europe, str. 13, dostupné na: <https://rm.coe.int/16806a8fe8>

¹²¹ Surová, Svetluša. (2021), Politická participácia v pripravovanom zákone o národnostných menšinách. Menšinová politika na Slovensku, 1/2021, Centrum pre výskum etnicity a kultúry, dostupné na: <https://bit.ly/3cFt3ER>

¹²² Surová, S. (2019), 'Serbian model of national cultural autonomy and non-territorial autonomy and its contemporary challenges for collective identities/identification and political participation of national minorities (príspevok prezentovaný na konferencii ENTAN, Belehrad, 22.-23. 11. 2019)

zorganizovali voľby do národných rád musia zorganizovať, podať návrh, aby sa vytvoril osobitný zoznam, požiadať o zápis do osobitného voľčského zoznamu a až potom môžu ísť voliť alebo kandidovať vo voľbách. Za druhé, v súvislosti s takto nastaveným mechanizmom v praxi prichádza k takzvaným podvodom s identitou. Boli medializované prípady v Srbsku, kedy vládna politická strana podporila svojich prívržencov, aby sa na určitom území išli zapísať ako príslušníci určitej národnej menšiny a následne aby volili určitým spôsobom t.j. v prospech menšinovej kandidátky, ktorú podporovala práve vládna väčšinová politická strana. Tiež boli zaznamenané prípady, keď na menšinových zoznamoch boli, a dokonca i volili ľudia, ktorí nie sú medzi živými. Tieto nezákonné a nekalé praktiky spochybňujú zákonnosť a legitimitu menšinových volieb do národných rád. Nastofuje sa potom otázka, či takto nastavený systém menšinových volieb má opodstatnenie? S týmto súvisí ďalší problematický jav a to je politizácia národných rád národných menšín. Silná vládna väčšinová politická strana, ktorá je pri moci, pri podporovaní menšinových kandidátok, ovplyvňuje najprv menšinové voľby a potom v prípade, že by nimi podporovaní predstavitelia získali kreslá v národných radoch, môžu ovplyvňovať ich činnosť a presadzovať väčšinové záujmy a nie menšinové. Pri tvorbe slovenskej menšinovej legislatívy by bolo vhodné inšpirovať sa príkladmi dobrej praxe zo Srbska, ale taktiež vyhnúť sa kopírovaniu nielen nevhodných, ale najmä z hľadiska práva problematických inštitútov a mechanizmov.

Záver

Na záver, zopakujem to, čo som už predtým písala. Diskusia o novej slovenskej menšinovej legislatíve by mala byť otvorená, transparentná a inkluzívna. Do tejto debaty majú byť privolaní zástupcovia jednotlivých menšín, široká, ako i odborná verejnosť a predstavitelia štátnej a verejnej správy. Treba pritom zdôrazniť, že samotný spôsob implementácie menšinových práv môže mať veľký vplyv na ich realizáciu v praxi. Preto je potrebné, aby schválené legislatívne opatrenia boli konkrétne, jasné a jednoznačné. Nová legislatíva musí zodpovedať hlavne potrebám národných menšín a etnických skupín. Práva národných menšín sú dôležité ako pre zachovanie identity príslušníkov národných menšín, tak z hľadiska slobody, ktorú by mal mať každý jednotlivec pri rozhodovaní o svojej identite, ako i pri snahe o jej zachovanie a rozvíjanie. Na dosiahnutie tohto cieľa sa javí ako minimálna požiadavka adekvátna ústavnoprávna ochrana práv národných menšín. Ústavné a zákonné ustanovenia sú dôležité pre práva národných menšín, ale nie sú postačujúce. Veľmi dôležitý je aj vzájomný vzťah medzi väčšinovým a menšinovým obyvateľstvom. Spolunažívanie väčšinového a menšinového obyvateľstva sa musí niesť v duchu vzájomnej akceptácie, rešpektu a tolerancie.¹²³

¹²³ Surová, Svetluša. (2020), Potrebuje Slovensko zákon o národnostných menšinách? Ak áno, prečo a aký? Menšinová politika na Slovensku, 1/2020, dostupné na <https://bit.ly/3ePOTHF>

PRÍLOHY

Príloha č. 1.

Legislatívny zámer zákona o národnostných menšinách (január 2020)

LEGISLATÍVNY ZÁMER ZÁKONA O NÁRODNOSTNÝCH MENŠINÁCH

Zdôvodnenie vypracovania nového právneho predpisu:

Zákona o národnostných menšinách

- **Prijatie zákona predpokladá Ústava SR od roku 1992.** Zákon, ktorý doteraz absentuje (vyše 26 rokov), v súlade s Ústavou upraví právo občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny „spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie“.
- **Rozdrobenosť právnej úpravy práv** (existencia množstva právnych predpisov, ktoré parciálne upravujú práva príslušníkov národnostných menšín) **je bariérou ich uplatňovania aj vo vzťahu k nositeľom týchto práv**, ako aj k povinným subjektom zodpovedným za ich výkon.
- **Potreba vytvorenia komplexného, stručného, jednoznačného a pre užívateľa optimálneho legislatívneho predpisu pre výkon ich práv je odôvodnená:**
 - **absenciou jasných definícií základných pojmov** (národnostná menšina, proces uznávania národnostnej menšiny);
 - **potrebou vymedziť oblasti práv** (okrem alebo vrátane jazyka, kultúry a školstva, ktoré sú (budú v blízkej budúcnosti) upravené osobitnými zákonmi);
 - **potrebou vymedziť povinnosti a povinné subjekty;**
 - **potrebou vymedziť inštitucionálne zabezpečenie.**

Princípy tvorby nového právneho predpisu

- **Rešpekt k európskym hodnotám demokracie, otvorenej spoločnosti a rovných príležitostí;**
- **Súladiť s medzinárodnoprávnymi záväzkami SR;**
- **Participatívny – účasť národnostných menšín na tvorbe novej legislatívy;**
- **Uznanie pozitívnych hodnôt rozmanitosti;**
- **Najvyššia možná miera prekonania rozdrobenosti existujúcej legislatívy a jej zosúladenia s potrebami menšín.**
- **Jednoduchosť a prehľadnosť.**

Medzinárodnoprávne, legislatívne a nelegislatívne východiská k prijatiu zákona

- *Ústava SR*

- *čl. 34 ods. 1.*

Občanom tvoriacim v Slovenskej republike národnostné menšiny alebo etnické skupiny sa zaručuje všestranný rozvoj, najmä právo spoločne s inými príslušníkmi menšiny alebo skupiny rozvíjať vlastnú kultúru, právo rozširovať a prijímať informácie v ich materinskom jazyku, združovať sa v národnostných združeniach, zakladať a udržiavať vzdelávacie a kultúrne inštitúcie. **Podrobnosti ustanoví zákon;**

- *čl. 34 ods. 2*

Občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám sa za podmienok ustanoveným zákonom zaručuje okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj

- a) právo na vzdelanie v ich jazyku, b) právo používať ich jazyk v úradnom styku, c) právo zúčastňovať sa na riešení vecí týkajúcich sa národnostných menšín a etnických skupín.

- Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín (Oznámenie MZV SR č. 160/1998 Z. z.)

- Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov (Oznámenie MZV SR č. 588/2001 Z. z.)

- Odporúčanie vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny:

- Haagske odporúčania týkajúce sa vzdelávania príslušníkov národnostných menšín (1996)
- Odporúčania z Oslo týkajúce sa jazykových práv národnostných menšín (1998)
- Lundské odporúčania: Efektívna participácia národnostných menšín na verejnom živote (1999)
- Lubľanské usmernenia: Integrácia v rozmanitej spoločnosti (2012)
- Grazske odporúčania: Prístup k spravodlivosti a národnostné menšiny (2017)
- Talinské usmernenia: Národnostné menšiny a médiá v digitálnej dobe (2019)

- *Opatrenie 2 operačného cieľa 1 Akčného plánu na ochranu práv osôb patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám na roky 2016 – 2020, ktorý prijala vláda SR uznesením 492/2016*

Zabezpečenie prípravy komplexnej a ucelenej právnej úpravy práv národnostných menšín a etnických skupín, ak potreba takejto úprav vyplynie z vypracovanej analýzy;

- *Uznesenie vlády č. 252/2019 z 29. mája 2019 k Odporúčaniam adresovaným Slovenskej republike počas tretieho kola Univerzálneho periodického hodnotenia Rady OSN pre ľudské práva*

Vláda uvedeným uznesením v bode B.2 uložila ministrom zahraničných vecí a európskych záležitostí priebežne implementovať odporúčania adresované Slovenskej republike počas tretieho kola Univerzálneho periodického hodnotenia Rady OSN pre ľudské práva v Ženeve. V tejto súvislosti je potrebné uviesť odporúčania:

- UPR/161 v nasledovnom znení: **Prijat' komplexný a súhrnný národnostný zákon o zaručení rozvoja a zachovaní identity národnostných menšín, ktorý umožní praktické príležitosti uvedeným skupinám, ako napr. samosprávu**
- UPR/163 v nasledovnom znení: **Nad'alej zlepšovať legislatívu a inštitúcie na ochranu práv národnostných menšín;**

- *Uznesenie vlády č. 305/2019 z 19. júna 2019 k Správe o priebehu a výsledkoch XIV. zasadnutia Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre záležitosti menšín*
Vláda uvedeným uznesením v bode B. 1 uložila relevantným subjektom oboznámiť sa so závermi a odporúčaniami zo XIV. zasadnutia Zmiešanej slovensko-maďarskej komisie pre záležitosti menšín, posúdiť možnosť ich realizácie a následne priebežne vyhodnocovať ich plnenie. V tejto súvislosti je potrebné uviesť odporúčanie **XIV/SK/1/2019** v nasledovnom znení: **Slovenská strana posúdi možnosti vytvorenia zákona o národnostných menšinách, ktorý pre národnosti žijúce na Slovensku zabezpečí ich ďalší rozvoj a zachovanie.**
- **Programové vyhlásenie vlády SR na roky 2016 -2020:** vláda sa zaviazala chrániť národnostné menšiny ... a bude vytvárať podmienky pre rozvoj národnostných menšín v oblasti uchovávania a rozvíjania ich identity, jazyka, kultúry a tradícií. Vláda sa taktiež zaviazala, že vytvorí podmienky pre zosúladenie praxe s platným zákonom o používaní jazykov národnostných menšín, čo znamená, že zákon upravujúci používanie jazykov národnostných menšín sa v praxi nedostatočne uplatňuje, pričom dôvodom je aj nejednoznačnosť tejto právnej úpravy, nezohľadnenie vývoja v oblasti inštitucionálnych rámcov.
- **Odporúčania medzinárodných organizácií, predovšetkým poradného výboru Rámcového dohovoru na ochranu práv národnostných menšín a Výboru expertov Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov:**
 - podpora prijatia konkrétnejších legislatívnych záruk v tejto oblasti,
 - podpora úsilia o vytvorenie legislatívneho rámca pre národnostné menšiny,
 - zvýšiť prehľadnosť a právnu istotu týkajúcu sa menšinových práv zaručených v SR,
 - pri príprave novej legislatívy týkajúcej sa národnostných menšín zaujať flexibilnejší prístup k požiadavke štátneho občianstva,
 - legislatívny rámec týkajúci sa ochrany národnostných menšín ešte nie je dopracovaný. Ustanovenia týkajúce sa národnostných menšín sú v súčasnosti „roztrúsené“ v rozličných právnych predpisoch. Zdá sa, že navrhovaný ucelený zákon o národnostných menšinách by mohol zvýšiť prehľadnosť a právnu istotu vo vzťahu k právam zaručeným príslušníkom národnostných menšín na Slovensku,
 - legislatívne a politické opatrenia v tejto oblasti možno prijať len na základe dôkladných a otvorených konzultácií s predstaviteľmi národnostných menšín,
 - zdokonaľiť a doplniť legislatívny rámec z hľadiska povinností, ktoré SR prijala ratifikáciou charty,
 - zabezpečiť efektívnu koordináciu medzi inštitúciami vo všetkých otázkach týkajúcich sa ochrany ľudských práv a práv menšín v úzkej spolupráci s predstaviteľmi národnostných menšín a zástupcami občianskej spoločnosti.

Platná právna úprava

Právne predpisy upravujúce postavenie a práva národnostných menšín v SR:

- Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín v znení neskorších predpisov,

- Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon),
- Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o slobode informácií),
- Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky,
- Zákon č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku,
- Zákon č. 154/1994 Z. z. o matrikách,
- Zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 126/2015 Z. z. o knižniciach a o zmene a doplnení zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z.,
- Zákon č. 167/2008 Z. z. o periodickej tlači a agentúrnom spravodajstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (tlačový zákon),
- Zákon č. 385/2008 Z. z. o Tlačovej agentúre Slovenskej republiky a o zmene niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 532/2010 Z. z. o Rozhlase a televízii Slovenska a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Zákon č. 220/2007 Z. z. o digitálnom vysielaní programových služieb a poskytovaní iných obsahových služieb prostredníctvom digitálneho prenosu a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o digitálnom vysielaní),
- Zákon č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva,
- Zákon č. 564/2001 Z. z. o verejnom ochrancovi práv,
- Zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov,
- Zákon č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, konaní pred ním a o postavení jeho sudcov,
- Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok,
- Zákon č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok,
- Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov,
- Zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon,
- Zákon 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok),
- Zákon č. 180/2014 Z. z. o podmienkach výkonu volebného práva a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
- Zákon č. 138/2017 Z. z. o Fonde na podporu kultúry národnostných menšín v znení neskorších predpisov,

- a ďalšie.

Každá oblasť týkajúca sa práv národnostných menšín je upravená inou právnou normou, pričom niektoré oblasti sú upravované súčasne aj viacerými, čo spôsobuje neprehľadnosť, vedie v niektorých prípadoch aj k nejednoznačnosti jeho výkladu a aplikácii v praxi.

Uvedené zákony neobsahujú/neupravujú:

- **participáciu príslušníkov národnostných menšín na veciach, ktoré sa ich týkajú, t. j. úpravu samosprávnych prvkov.**

Odporúčania k cieľovému stavu a oblastiam vyžadujúcim právnú úpravu

- zakotvenie rovných príležitostí pre príslušníkov národnostných menšín, zákaz diskriminácie a zákaz krokov vedúcich k asimilácii;
- definícia národnostnej menšiny;
- zoznam národnostných menšín priamo v zákone alebo podzákonnej norme;
- postup resp. procedúra, ako nadobudnúť status štátom uznanej národnostnej menšiny v súvislosti aktuálnymi spoločenskými trendmi;
- vzťah k štátnemu / úradnému jazyku, vymedzenie pojmu regionálny úradný jazyk;
- definícia kultúry národnostných menšín, vzťah k regionálnej a lokálnej kultúre;
- národnostné médiá;
- participácia príslušníkov národnostných menšín na veciach, ktoré sa ich týkajú na všetkých úrovniach vrátane samosprávnych prvkov;
- zakotvenie princípu subsidiarity;
- úprava inštitucionálneho zabezpečenia t. j. sieť inštitúcií zabezpečujúcich výkon zákona;
- definícia vzťahov k iným právnym predpisom súvisiacich s predmetom právnej úpravy a zakotviť oblasti, ktoré sa doposiaľ v legislatíve nevyskytujú;
- možnosť variabilnej úpravy pre málopočetné a mnohopočetné menšiny, prípadne vytvoriť rôzne členenie národnostných menšín podľa ich potrieb;
- dôraz na prepojenie práv a zabezpečenie predpokladov na ich výkon (možnosti využívať menšinový jazyk v úradnom styku má korešpondovať s povinnosťou ovládania menšinového jazyka úradníkmi).
- právna úprava má definovať všeobecné princípy aj pre osobitné zákony;
- zváženie návrhu novej úpravy jazykových práv vo vzťahu k zákonu o štátnom jazyku vrátane úpravy postavenia regionálnych úradných jazykoch;
- zváženie potreby prípravy ďalších podzákonných noriem popri tvorbe novej právnej úpravy;
- zohľadnenie podoby údajov vo vzťahu k príslušníkom národnostných menšín, ktorá bude k dispozícii po spracovaní údajov SODB 2021.

Štruktúra nového právneho predpisu: Zákon o národnostných menšinách

PREAMBULA

čl. 1 VŠEOBECNÉ USTANOVENIA

- predmet a pôsobnosť zákona
- vymedzenie základných pojmov (národnostná menšina)
- postup resp. procedúra uznávania národnostných menšín
- zoznam národnostných menšín
- základné práva národnostných menšín (právo na zachovanie jazyka, kultúry, identity, atď.)
- symboly a sviatky národnostných komunit (kto ich určí, ako sa registrujú, kedy sú oficiálne), ako sa používajú
- zákaz diskriminácie (vyvarovať sa duplicitu s Antidiskriminačným zákonom)
- rovné príležitosti a zákaz diskriminácie
- dočasné vyrovnávacie opatrenia
- zákaz násilnej asimilácie

čl. 2 INŠTITUCIONÁLNE A FINANČNÉ ZABEZPEČENIE

- vymedzenie inštitúcií zabezpečujúcich výkon práv na celoštátnej, regionálnej a lokálnej úrovni
- vymedzenie inštitúcií dohliadajúcich na dodržiavanie zákona a sankcií pri nedodržaní ustanovení zákona

čl. 3 PARTICIPÁCIA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

- zastúpenie národnostných komunit vo volených orgánoch (NR SR, poradné orgány samosprávnych krajov, obecné zastupiteľstvá)
- Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
- samosprávne orgány komunit, kto zastupuje jednotlivé komunity navonok, kto rozhoduje v ich vnútorných veciach
- celoštátne, regionálne, obecné samosprávne orgány, spôsoby ich kreovania
- kto môže voliť národnostné samosprávne orgány
- kto môže byť volený
- ako prebiehajú voľby
- kompetencie národnostných samosprávnych orgánov – všeobecné
- kompetencie v oblasti školstva
- kompetencie v oblasti kultúry
- kompetencie v oblasti podpory používania jazyka
- kompetencie v oblasti hospodárskeho a sociálneho života
- financovanie samosprávnych orgánov
- podporné opatrenia

čl. 4 KULTÚRA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

- definícia kultúry národnostných menšín
- regionálna, lokálna kultúra, vzťahy
- štruktúra podpory kultúry národnostných menšín

- národnostné kultúrne inštitúcie
 - podporné opatrenia
- čl. 5 JAZYK NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN
- definícia jazyka národnostných menšín
 - používanie jazykov národnostných menšín v úradnom styku a verejnom styku
 - komunikácia a informovanie v jazyku národnostných menšín
 - označenia v jazykoch národnostných menšín a geografické názvy
 - vzťah k zákonu o štátnom jazyku, prípadne k zákonu o používaní jazykov národnostných menšín
 - podporné opatrenia
- čl. 6 NÁRODNOSTNÉ MÉDIÁ
- verejnoprávne médiá
 - súkromné médiá
 - podporné opatrenia
- čl. 7 ŠKOLSTVO NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN
- definícia národnostného školstva
 - štruktúra národnostného školstva
 - inštitúcie národnostného školstva
 - podporné opatrenia
- čl. 8 MIMOVLÁDNE NEZISKOVÉ ORGANIZÁCIE
- postavenie národnostných mimovládnych neziskových organizácií
 - register mimovládnych neziskových organizácií, podskupina registra národnostných mimovládnych neziskových organizácií
 - podporné opatrenia
- čl. 9 PRECHODNÉ USTANOVENIA
- čl. 11 ZRUŠOVACIE USTANOVENIA

Príloha č. 2.

Pracovná verzia návrhu zákona o postavení národnostných menšín (január 2022)

ZÁKON

Z 2021

O POSTAVENÍ NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN A O ZMENE A DOPLNENÍ NIEKTORÝCH ZÁKONOV

Národná rada Slovenskej republiky sa uzniesla na tomto zákone:

Základné zásady

Čl. 1

Slovenská republika rešpektuje ľudské práva a identitu príslušníkov národnostných menšín a vytvára primerané podmienky pre jej vyjadrovanie, zachovanie a rozvíjanie.

Čl. 2

- (1) Osoby patriace k národnostným menšinám môžu uplatňovať práva a využívať slobody vyplývajúce zo zásad zakotvených v tomto zákone ako individuálne, tak aj spoločne s inými. Výkon práv príslušníkov národnostných menšín nesmie byť obmedzovaný alebo znemožňovaný.
- (2) Zakazujú sa všetky formy diskriminácie z dôvodu príslušnosti k národnostnej menšine.

Čl. 3

- (1) Národnostné menšiny sú štátotvornými činiteľmi. Ich jazyk, kultúra a tradície sú integrálnou súčasťou kultúry Slovenskej republiky.
- (2) Zakazuje sa prijímať opatrenia a používať prostriedky, ktoré vedú k násilnej, účelovej alebo neprirodzenej asimilácii, odnárodňovaniu alebo segregácii príslušníkov národnostných menšín. Orgány verejnej moci prijímajú v rámci výkonu svojej pôsobnosti podľa tohto zákona alebo osobitných predpisov opatrenia na zastavenie takéhoto konania.

Čl. 4

- (1) Príslušníci národnostných menšín sa zúčastňujú na kultúrnom, spoločenskom a hospodárskom živote a na rozhodovaní o verejných záležitostiach, vrátane tých, ktoré sa ich týkajú.
- (2) Práva upravené týmto zákonom alebo osobitnými predpismi vo vzťahu k príslušníkom národnostných menšín nie sú porušením zásady rovnakého zaobchádzania podľa predpisov o rovnakom zaobchádzaní a o ochrane pred diskrimináciou.
- (3) Práva upravené týmto zákonom alebo osobitnými predpismi vo vzťahu k príslušníkom

národnostných menšín umožňujú ich plnú participáciu, rovnosť v spoločnosti a ochranu pred asimiláciou.

PRVÁ ČASŤ **Základné ustanovenia**

§ 1

Predmet úpravy a pôsobnosť zákona

(1) Tento zákon upravuje:

- a) práva príslušníkov národnostných menšín v oblasti kultúry, školstva a používania jazykov národnostných menšín, spôsob ich účasti na správe verejných vecí vrátane práva podieľať sa na prijímaní rozhodnutí, ktoré sa ich týkajú;
- b) pôsobnosť orgánov verejnej moci vo vzťahu k príslušníkom národnostných menšín;
- c) zriadenie a pôsobnosť Úradu pre národnostné menšiny (ďalej len „úrad“);
- d) príslušnosť národnostných rád národnostných menšín (ďalej: národnostné rady) v oblasti kultúry, vzdelávania, informovania, používania jazykov, ich financovanie a ďalšie oblasti týkajúce sa ich činnosti.

(2) Tento zákon sa vzťahuje na ministerstvá a ostatné ústredné orgány štátnej správy, štátne orgány, ozbrojené zbory, ako aj právnické osoby, ku ktorým vykonávajú funkciu zakladateľa alebo zriaďovateľa ústredné orgány štátnej správy alebo iné štátne orgány, obce a vyššie územné celky, právnické osoby zriadené obcami, právnické osoby zriadené vyššími územnými celkami, právnické osoby s majetkovou účasťou obcí a právnické osoby s majetkovou účasťou vyšších územných celkov, štátne účelové fondy, verejnoprávne inštitúcie, právnické osoby zriadené zákonom, právnické osoby, v ktorých majú majetkovú účasť verejnoprávne inštitúcie, právnické osoby s majetkovou účasťou štátu (ďalej ako „orgány verejnej moci“), právnické osoby a fyzické osoby podnikateľov na území celej Slovenskej republiky, pokiaľ tento zákon neustanoví inak.

(3) Ustanovenia osobitných právnych predpisov, ktoré upravujú práva príslušníkov národnostných menšín, nie sú týmto zákonom dotknuté.

§ 2

Výklad pojmov

(1) Na účely tohto zákona:

- a) príslušník národnostnej menšiny je občan Slovenskej republiky, ktorý sa hlási k národnostnej menšine,
- b) národnostná menšina je spoločenstvo občanov Slovenskej republiky, ktorí sa odlišujú od ostatných občanov spravidla spoločnou identitou, jazykom, kultúrou a tradíciami, tvorí početnú menšinu obyvateľstva a zároveň prejavuje vôľu byť považované za národnostnú menšinu s cieľom spoločného úsilia o zachovanie a rozvoj vlastnej identity, jazyka a kultúry a zároveň s cieľom vyjadrenia a ochrany záujmov ich spoločenstva. a žijú tradične, najmenej však tri generácie, na území Slovenskej republiky,

- c) národnostná rada je samosprávnym orgánom národnostnej menšiny, prostredníctvom ktorej sa národnostná menšina zúčastňuje na rozhodovaní alebo samostatne rozhoduje o otázkach, ktoré sa jej týkajú,
- d) politická strana zastupujúca národnostné menšiny je politická strana, ktorá vo svojich stanovách má uvedené, ktorú národnostnú menšinu alebo národnostné menšiny zastupuje, a ktorej kandidáti na poslancov a poslankyne Národnej rady Slovenskej republiky s národnosťou daných národnostných menšín tvoria aspoň 80% jej všetkých kandidátov na poslancov a poslankyň Národnej rady Slovenskej republiky,
- e) národnostná kultúrna inštitúcia je taká kultúrna inštitúcia, ktorá má v stanovách zakotvený základný cieľ predstavovať, zastupovať, ochraňovať, rozvíjať, zhromažďovať, skúmať, alebo prezentovať kultúru národnostnej menšiny alebo venuje kultúre národnostnej menšiny minimálne 40 % svojej činnosti,
- f) jazyk menšiny je jazyk tradične používaný na území Slovenskej republiky jej občanmi patriacimi k národnostnej menšine, ktorý je odlišný od štátneho jazyka;
- g) médiá národnostnej menšiny sú tlačené, elektronické a digitálne médiá registrované na území Slovenskej republiky, ktoré používajú menšinový jazyk alebo cieľovou skupinou sú príslušníci danej národnostnej menšiny na území Slovenskej republiky,
- h) národnostnou školou a národnostným školským zariadením je výchovno-vzdelávacia inštitúcia, v ktorej sa výchovno-vzdelávací proces alebo časť výchovno-vzdelávacieho procesu uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny.
- i)

§ 3

Národnostné menšiny

- (1) Za národnostné menšiny žijúce na území Slovenskej republiky uznáva Slovenská republika bulharskú, českú, chorvátsku, maďarskú, moravskú, nemeckú, poľskú, rómsku, rusínsku, ruskú, srbskú, ukrajinskú a židovskú.
- (2) Zoznam uznaných národnostných menšín podľa odseku 1 je možné rozšíriť na základe
- a) žiadosti o registráciu národnostnej menšiny (ďalej len „žiadosť“) podľa odseku 3 a 4,
 - b) odborného stanoviska Slovenskej akadémie vied podľa odseku 5,
 - c) kvalifikovaného odôvodnenia návrhu príslušného orgánu štátnej správy, vrátane uvedenia dôvodov preukazujúcich, ako národnostná menšina spĺňa podmienky podľa § 2 ods. 1 písm. b).
- (3) Žiadosť podávajú na úrade najmenej piati príslušníci danej národnostnej menšiny, ktorí dovŕšili vek najmenej 18 rokov (ďalej len „registračný výbor“).
- (4) Žiadosť musí obsahovať:
- a) meno a priezvisko, dátum narodenia a adresu pobytu členov registračného výboru,
 - b) oznámenie o určení splnomocnenca oprávneného konať v mene registračného výboru,
 - c) odôvodnenie preukazujúce splnenie podmienok podľa § 2 ods. 1 písm. b),

- d) najmenej 500 podpisov príslušníkov danej národnostnej menšiny, ktorí dovŕšili vek najmenej 18 rokov a potvrdia svoj súhlas so žiadosťou.
- (5) Ak žiadosť nespĺňa požiadavky podľa odseku 3, Úrad pre národnostné menšiny požiada registračný výbor o doplnenie žiadosti. Príslušný orgán štátnej správy požiada najneskôr do troch mesiacov od doručenia žiadosti spĺňajúcej podmienky odseku 4 Slovenskú akadémiu vied o predloženie stanoviska k tomu, či národnostná menšina spĺňa podmienky podľa § 2 ods. 1 písm. b). Slovenská akadémia vied doručí príslušnému orgánu štátnej správy stanovisko najneskôr do šiestich mesiacov.
- (6) Zo zoznamu uznaných národnostných menšín podľa odseku 1 sa vyradí tá národnostná menšina, ktorá v posledných dvoch po sebe idúcich sčítaniach nedosiahne počet 500 plnoletých príslušníkov národnostnej menšiny.

§ 4

Základné práva príslušníkov národnostných menšín

- (1) Každý má právo slobodne sa rozhodnúť o svojej príslušnosti k národnostnej menšine. Toto rozhodnutie alebo využívanie práv spojených s príslušnosťou k národnostnej menšine nesmie byť nikomu na ujmu.
- (2) Národnostné menšiny a ich príslušníci môžu slobodne zakladať a rozvíjať národnostné organizácie za účelom zachovania a rozvoja svojho jazyka, kultúry a identity za podmienok a spôsobom stanoveným týmto zákonom a osobitnými predpismi.
- (3) Príslušníci národnostných menšín majú právo na výchovu a vzdelávanie v jazyku národnostnej menšiny na všetkých stupňoch vzdelávania.
- (4) Každý má právo používať jazyk národnostnej menšiny (ďalej len „jazyk menšiny“) v súkromí a na verejnosti bez obmedzení. Okrem toho každý má právo používať jazyk menšiny aj v úradnom styku v súlade s ústavou, osobitnými zákonmi a medzinárodnými dohodami, ktorými je Slovenská republika viazaná.
- (5) Participáciu národnostných menšín zabezpečujú na celoštátnej úrovni národnostné rady národnostných menšín, na úrovni vyšších územných celkov a miest komisie národnostných menšín v zmysle tohto zákona.
- (6) Slovenská republika pri uzatváraní medzinárodných zmlúv v záujme podpory medzinárodnej spolupráce týkajúcej sa národnostných menšín zapája dotknuté národnostné menšiny do procesu uzatvárania i výkonu zmluvy.

§ 5

Symboly a sviatky národnostných menšín

- (1) Národnostné menšiny si môžu zvoliť svoje národnostné symboly, najmä znak, vlajku a hymnu.
- (2) Národnostné symboly registruje Úrad pre národnostné menšiny (ďalej: Úrad) na návrh národnostnej rady danej menšiny. Národnostná rada danej menšiny môže požiadať Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky o zápis národnostných symbolov do Heraldického registra, ak tieto spĺňajú podmienky pre taký zápis podľa osobitného predpisu.
- (3) Symboly národnostných menšín registrované úradom možno slobodne používať aj bez

štátnych symbolov na podujatiach a inštitúciách viažucich sa príslušnej národnostnej menšine. V obciach, v ktorých sa jazyk národnostnej menšiny používa v úradnom styku, sa štátne symboly podľa osobitného predpisu používajú spoločne s registrovanými symbolmi príslušnej národnostnej menšiny.

(4) Národnostná rada môže určiť sviatky svojej národnostnej menšiny.

(5) Sviatky národnostných menšín registruje úrad na návrh národnej rady danej menšiny.

(6) Oficiálnym celoštátnym pamätným dňom národnostných menšín je 14. júl.

DRUHÁ ČASŤ

INŠTITUCIONÁLNE A FINANČNÉ ZABEZPEČENIE PRÁV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

I. ÚRAD PRE NÁRODNOSTNÉ MENŠINY

§ 6

(1) Zriaďuje sa Úrad pre národnostné menšiny ako ústredný orgán štátnej správy v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín.

(2) Sídлом úradu je Bratislava.

(3) Úrad môže zriaďovať mimo svojho sídla stále pracoviská alebo dočasné pracoviská. Pracoviská podľa prvej vety nemajú právnu subjektivitu.

§ 7

(1) Na čele úradu je predseda, ktorého na návrh vlády volí a odvoláva Národná rada Slovenskej republiky.

(2) Predsedu v čase jeho neprítomnosti zastupuje v rozsahu jeho práv a povinností podpredseda. Predseda môže poveriť aj v iných prípadoch podpredsedu, aby ho zastupoval v rozsahu jeho práv a povinností. Podpredsedu vymenúva a odvoláva predseda.

(3) Funkčné obdobie predsedu a podpredsedu je päťročné. Tá istá osoba môže vykonávať funkciu predsedu alebo podpredsedu najviac dve po sebe nasledujúce funkčné obdobia. Predseda a podpredseda nesmú byť členmi politickej strany alebo politického hnutia, nesmú vystupovať v ich mene alebo pôsobiť v ich prospech.

(4) Funkcia predsedu je nezlučiteľná s funkciou

a) prezidenta Slovenskej republiky,

b) poslanca Národnej rady Slovenskej republiky,

c) člena vlády Slovenskej republiky,

d) štátneho tajomníka,

g) predsedu a podpredsedu Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky,

h) predsedu a podpredsedu samosprávneho kraja,

i) primátora a starostu,

j) prokurátora,

k) sudcu.

(5) Predseda úradu predsedá Rade vlády SR pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

§ 8

- (1) Výkon funkcie predsedu a podpredsedu končí:
 - a) uplynutím funkčného obdobia podľa § 7 ods. 3,
 - b) vzdaním sa funkcie,
 - c) odvolaním z funkcie,
 - d) smrťou alebo vyhlásením za mŕtveho.
- (2) Predsedu úradu odvolá Národná rada Slovenskej republiky, ak
 - a) bol právoplatne odsúdený za úmyselný trestný čin,
 - b) bol právoplatným rozhodnutím súdu pozbavený spôsobilosti na právne úkony alebo bola jeho spôsobilosť na právne úkony obmedzená,
 - c) vykonáva funkciu alebo činnosť nezlučiteľnú s funkciou predsedu alebo podpredsedu,
 - d) nevykonáva funkciu dlhšie ako šesť po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov.
- (3) Národná rada Slovenskej republiky môže pozastaviť výkon funkcie predsedovi, ak bolo proti nemu začaté trestné stíhanie v súvislosti s výkonom jeho funkcie.
- (4) V prípade zániku funkcie predsedu, jeho práva a povinnosti v čase do zvolenia nového predsedu vykonáva podpredseda.

§ 9

Vzťah k iným orgánom verejnej moci

- (1) Predseda úradu na požiadanie alebo z vlastného podnetu informuje predsedu vlády, podpredsedov vlády, príslušného ministra o riešení otázok vo svojej oblasti plnenia úloh.
- (2) Predseda úradu sa zúčastňuje rokovaní vlády, na ktorých sa prerokávajú otázky, ktoré patria do jeho pôsobnosti za podmienok ustanovených rokovacím poriadkom vlády.
- (3) Predseda úradu je oprávnený v medziach plnenia svojich úloh žiadať informácie a stanoviská od orgánov verejnej moci a spolupracovať s nimi v rámci plnenia svojich úloh.
- (4) Predseda úradu môže na základe podnetu národnostnej rady v zmysle § 13 ods. 1 písm. f) začať konanie pred všeobecným súdom.

§ 10

Pôsobnosť Úradu

- (1) Úrad plní úlohy v oblasti zachovania, rozvoja a podpory práv príslušníkov národnostných menšín a realizuje systémové opatrenia na zlepšenie postavenia národnostných menšín.
- (2) Úrad v rámci svojej činnosti spolupracuje s orgánmi verejnej moci.
- (3) Úrad pri svojej činnosti najmä:
 - a) vykonáva štátnu správu v oblasti práv národnostných menšín,
 - b) dbá na presadzovanie a dodržiavanie vnútroštátnych a medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín,

- c) podporuje participáciu príslušníkov národnostných menšín na riešení vecí verejných.
- (4) Návrhy, na ktorých realizáciu je potrebný súhlas vlády, predkladá predseda Úradu na rokovanie vlády.

§ 11 Hlavné úlohy Úradu

- (1) Úrad v rámci svojej pôsobnosti podľa § 10 ods. 3 písm. a) najmä:
- a) podporuje zachovanie, vyjadrenie, ochranu a rozvoj identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín,
 - b) tvorí koncepčné materiály súvisiace s postavením a právami príslušníkov národnostných menšín,
 - c) dbá na dodržiavanie jazykových práv príslušníkov národnostných menšín v zmysle šiestej časti tohto zákona,
 - d) prijíma a rozhoduje sťažnosti na porušenie zákona o používaní jazykov národnostných menšín,
 - e) poskytuje odbornú a metodickú pomoc orgánom verejnej správy a organizačným zložkám bezpečnostných a záchranných zborov pri používaní jazykov národnostných menšín,
 - f) vybavuje podania a rieši správne delikty,
 - g) dbá na skvalitnenie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín,
 - h) predkladá návrhy v rámci tvorby legislatívnych a nelegislatívnych opatrení súvisiacich s výchovou a vzdelávaním príslušníkov národnostných menšín,
 - i) predkladá návrhy v súvislosti so skvalitnením výučby slovenského jazyka pre príslušníkov národnostných menšín,
 - j) spolupracuje s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky pri skvalitňovaní výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín a pri tvorbe súvisiacich legislatívnych a nelegislatívnych opatrení.
- (2) Úrad v rámci svojej pôsobnosti podľa § 10 ods. 3 písm. b) najmä:
- a) monitoruje, analyzuje a vyhodnocuje dodržiavanie práv príslušníkov národnostných menšín orgánmi štátnej správy, orgánmi územnej samosprávy a inými príslušnými subjektmi a raz za dva roky predkladá vláde správu o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín najneskôr do 31. mája príslušného kalendárneho roka. Správa o postavení a právach príslušníkov národnostných menšín musí byť pred jej predložením vláde schválená Radou vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a etnické skupiny,
 - b) spolupodieľa sa na tvorbe správ o plnení medzinárodných zmlúv, ktorými je Slovenská republika viazaná v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín,
 - c) z vlastnej iniciatívy alebo na požiadanie pripravuje návrhy a stanoviská legislatívnych a nelegislatívnych opatrení súvisiacich s postavením a právami príslušníkov národnostných menšín,
 - d) poskytuje súčinnosť z vlastnej iniciatívy, alebo na požiadanie orgánom štátnej

- správy pri plnení verejných politík v súvislosti s postavením a právami príslušníkov národnostných menšín,
- e) poskytujú súčinnosť na požiadanie orgánom územnej samosprávy a iným príslušným subjektom pri plnení verejných politík v súvislosti s postavením a právami príslušníkov národnostných menšín,
 - f) spolupracujú s medzinárodnými organizáciami v oblasti práv príslušníkov národnostných menšín,
 - g) úrad predkladá vláde raz za dva roky správu o stave používania jazykov menšín na území Slovenskej republiky.
- (3) Úrad v rámci svojej pôsobnosti podľa § 10 ods. 3 písm. c) najmä:
- a) zabezpečuje participáciu národnostných menšín na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú,
 - b) presadzuje posilnenie účasti príslušníkov národnostných menšín na riešení vecí, ktoré sa ich týkajú na celoštátnej, regionálnej a miestnej úrovni,
 - c) vedie pravidelné konzultácie s príslušníkmi národnostných menšín, s celoštátnymi národnostnými radami národnostných menšín, a s organizáciami národnostných menšín,
 - d) predsedá rade,
 - e) plní úlohy sekretariátu Rady vlády Slovenskej republiky pre národnostné menšiny a etnické skupiny (ďalej len „rada“), pripravuje odborné stanoviská a návrhy dokumentov súvisiacich s radou.

II. NÁRODNOSTNÉ RADY NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

§ 12

Národnostné rady národnostných menšín

- (1) Za účelom výkonu práva na účasť na rozhodovaní o veciach týkajúcich sa práv národnostných menšín volia príslušníci národnostných menšín národnostné rady s celoštátnou pôsobnosťou najmä v oblasti kultúry, vzdelávania, informovania a používania jazykov menšín. (2) Voľby do národnostných rád upravuje osobitný predpis.
- (3) Národnostná rada je právnickou osobou, ktorá je svojimi príjmami a výdavkami zapojená na štátny rozpočet.
- (4) Národnostná rada zastupuje národnostnú menšinu v oblastiach podľa odseku 1, zúčastňuje sa na procese rozhodovania alebo rozhoduje o otázkach týkajúcich sa práv národnostnej menšiny a zakladá organizácie a hospodárske subjekty a kultúrne inštitúcie podľa § 2 ods. 1 písm. e) na zabezpečenie výkonu práv príslušníkov danej národnostnej menšiny.

§ 13

Všeobecné právomoci národnostných rád

- (1) V súlade s týmto zákonom a štatútom národnostnej rady národnostná rada prostredníctvom svojich orgánov samostatne:
- a) prijíma a mení štatút,

- b) schvaľuje svoj rozpočet a účtovnú závierku,
 - c) nakladá s vlastným majetkom,
 - d) schvaľuje názov, symbol, pečať, znak národnostnej rady a sviatky národnostnej menšiny
 - e) podieľa sa na legislatívnej činnosti v oblasti práv národnostných menšín,
 - f) podáva podnety týkajúce sa porušenia práv príslušníkov národnostných menšín úradu na účely konania v zmysle § 9 ods. 4,
 - g) prijíma stanoviská, iniciuje a podniká opatrenia súvisiace s otázkami, ktoré sa týkajú postavenia, identity, ochrany kultúrneho dedičstva a práv národnostnej menšiny a ktorých riešenie jej bolo zverené zákonom alebo aktom obecného zastupiteľstva alebo zastupiteľstva vyššieho územného celku.
- (2) Národnostná rada v zmysle tohto zákona spolupracuje s cirkvami a cirkevnými inštitúciami.

FINANCOVANIE ČINNOSTI NÁRODNOSTNEJ RADY

§ 14

Národnostná rada prijíma svoj rozpočet a schvaľuje účtovnú uzávierku v súlade s osobitným predpismi.

§ 15

- (1) Finančné prostriedky môže národnostná rada používať na:
- a) činnosť národnostnej rady v zmysle tohto zákona a štatútu príslušnej národnostnej rady,
 - b) vlastnú prevádzku.
- (2) Národnostná rada je povinná pri používaní finančných prostriedkov zachovávať hospodárnosť a efektívnosť ich použitia.

§ 16

Príjmy národnostnej rady

- (1) Príjmy národnostných rád tvoria:
- a) príspevok zo štátneho rozpočtu,
 - b) finančné dary, dobrovoľné príspevky,
 - c) iné príjmy.
- (2) Príspevok zo štátneho rozpočtu určený na financovanie národnostných rád sa určuje zákonom o štátnom rozpočte Slovenskej republiky.
- (3) Príspevok podľa odseku 2 sa rozdelí nasledovne:
- a) 20% príspevku sa poskytne národnostným radám v Slovenskej republike v rovnakej výške na pokrytie prevádzkových nákladov národnostných rád a
 - b) 80% sa prerozdelení národnostným radám podľa pomeru počtu príslušníkov národnostných menšín v zmysle posledného sčítania obyvateľov ako aj podľa rozsahu aktivít jednotlivých národnostných rád.

§ 17

- (1) Financovanie činnosti inštitúcií alebo iných organizácií, ktorých zriaďovateľská pôsobnosť sa čiastočne alebo úplne previedla na národnostné rady sa zabezpečuje z rovnakých zdrojov, z akých boli tieto inštitúcie alebo organizácie financované pred prevodom zriaďovateľskej pôsobnosti na národnostné rady.
- (2) V zmluve o prevode zriaďovateľskej pôsobnosti na národnostné rady sa upravujú finančné záväzky predchádzajúceho zriaďovateľa organizácii.

§ 18

Evidencia národnostných rád

- (1) Úrad vedie evidenciu národnostných rád.
- (2) Zápis do evidencie sa koná na podklade oznámenia o vzniku národnostnej rady, ktoré predseda národnostnej rady predloží úradu spolu so štatútom národnostnej rady do 30 dní po dni ustanovenia národnostnej rady.

§ 19

- (1) Národnostná rada prijíma štatút väčšinou hlasov všetkých svojich členov.
- (2) Štatút upravuje najmä:
 - a) činnosť národnostnej rady,
 - b) počet členov národnostnej rady,
 - c) práva a povinnosti členov národnostnej rady,
 - d) sídlo národnostnej rady,
 - e) názov, symbol a pečať národnostnej rady,
 - f) počet a spôsob voľby členov orgánov národnostnej rady,
 - g) iné orgány národnostnej rady, počet členov a postup voľby členov týchto orgánov.
- (3) Národnostná rada je povinná do 30 dní po prijatí zmeny štatútu o tom upovedomiť Úrad a doručiť mu úplné znenie štatútu, ako aj zápisnicu zo zasadnutia, na ktorom bola zmena prijatá.

§ 20

Orgány národnostnej rady

- (1) Národnostná rada si zvolí svojho predsedu a na návrh predsedu podpredsedu.
- (2) Štatútom sa môžu ustanoviť výkonný orgán, výbory pre vzdelávanie, kultúru, informovanie, a používanie jazykov a ďalšie výbory, poradné a iné orgány národnostnej rady.
- (3) Predseda národnostnej rady je štatutárnym orgánom národnostnej rady a zastupuje národnostnú radu navonok.
- (4) Predseda a podpredseda národnostnej rady sa volia spomedzi členov národnostnej rady nadpolovičnou väčšinou všetkých jej členov.
- (5) Funkčné obdobie predsedu a podpredsedu sa končí pred uplynutím doby, na ktorú boli

zvolení:

- a) ak zanikne jeho mandát člena národnostnej rady;
 - b) vzdaním sa funkcie;
 - c) odvolaním;
 - d) úmrtím alebo vyhlásením za mŕtveho.
- (6) Predseda a podpredseda národnostnej rady sa odvolávajú rovnakým spôsobom ako sa volili.

§ 21

Hlasovanie národnostnej rady

- (1) Národnostná rada je schopná uznášať sa, ak je na jej zasadnutí prítomná nadpolovičná väčšina jej členov.
- (2) Ak tento zákon alebo štatút národnostnej rady neustanovujú inak, národnostná rada rozhoduje väčšinou hlasov prítomných členov.

§ 22

Počet členov národnostnej rady

- (1) Národnostná rada pozostáva najmenej z 9 a najviac 35 členov.
- (2) V prípade národnostnej menšiny, ktorej počet je podľa výsledkov posledného sčítania obyvateľstva menší ako 10 000 osôb, národnostná rada pozostáva z 9 členov.
- (3) V prípade národnostnej menšiny, ktorej počet je podľa výsledkov posledného sčítania obyvateľstva väčší ako 10 000 osôb ale menší ako 50 000 osôb, národnostná rada pozostáva z 15 členov.
- (4) V prípade národnostnej menšiny, ktorej počet je podľa výsledkov posledného sčítania obyvateľstva 50 000 až 250 000 osôb, národnostná rada pozostáva z 29 členov.
- (5) V prípade národnostnej menšiny, ktorej počet je podľa výsledkov posledného sčítania obyvateľstva väčší ako 250 000 osôb, národnostná rada pozostáva z 35 členov.

§ 23

Mandát člena národnostnej rady

- (1) Mandát členov národnostnej rady trvá päť rokov, členovia môžu byť opätovne zvolení do funkcie.
- (2) Funkčné obdobie člena národnostnej rady začína plynúť dňom uskutočnenia ustanovujúceho zasadnutia národnostnej rady.
- (3) Členovi národnostnej rady zanikne členstvo v národnostnej rade pred uplynutím lehoty, do ktorej bol zvolený:
 - a) vzdaním sa funkcie,
 - b) výkonom funkcie nezlučiteľnej s členstvom v národnostnej rade,
 - c) zánikom jednej zo všeobecných podmienok na nadobudnutie aktívneho volebného práva,
 - d) ak sa počas jedného roka nezúčastní ani raz na zasadnutiach národnostnej rady,

- e) úmrtím,
 - f) právoplatným odsúdením za úmyselný trestný čin.
- (4) Ak členovi národnostnej rady zanikne mandát, na uprázdnené miesto nastupuje náhradník. Náhradníkom je zástupca tej istej národnostnej menšiny, ktorý sa vo voľbách umiestnil ako ďalší v poradí a nebol bezprostredne zvolený.

§ 24

Práva a povinnosti člena národnostnej rady

- (1) Člen národnostnej rady je povinný najmä:
- a) zúčastňovať sa zasadnutí národnostnej rady a jeho orgánov, do ktorých bol zvolený,
 - b) dodržiavať štatút národnostnej rady, rokovací poriadok národnostnej rady a zásady odmeňovania členov,
 - c) obhajovať záujmy národnostnej menšiny,
 - d) informovať na požiadanie voličov o svojej činnosti a činnosti národnostnej rady,
 - e) prehlbovať si vedomosti potrebné na výkon funkcie člena národnostnej rady.
- (2) Člen národnostnej rady je oprávnený najmä:
- a) predkladať národnostnej rade a jej orgánom svoje návrhy,
 - b) interpelovať predsedu, členov výkonného orgánu a ostatných orgánov národnostnej rady vo veciach týkajúcich sa výkonu ich práce,
 - c) požadovať od štatutárnych orgánov právnických osôb zriadených národnostnou radou vysvetlenie vo veciach týkajúcich sa ich činnosti.
- (3) Funkcia člena národnostnej rady sa zásadne vykonáva bez prerušenia pracovného alebo obdobného pomeru. Členovi patrí náhrada skutočných výdavkov, ktoré mu v súvislosti s výkonom funkcie člena vznikli, podľa osobitných predpisov platných pre zamestnancov v pracovnom pomere.
- (4) Člen nesmie byť pre výkon svojej funkcie ukrátený na právach ani právnych nárokoch vyplývajúcich z pracovného alebo obdobného pomeru. Zamestnávateľia umožňujú členom výkon funkcie podľa osobitných predpisov; to platí aj o iných orgánoch národnostnej rady, ktorí nie sú členmi národnostnej rady. Národnostná rada uhrádza zamestnávateľom na požiadanie náhradu za vyplatenú náhradu mzdy alebo inej odmeny za prácu. Poslancom, ktorí nie sú v pracovnom alebo obdobnom pomere, národnostnej rady poskytuje náhradu ušlého zárobku.

§ 25

Zvolanie prvého zasadnutia národnostnej rady

Ustanovujúce zasadnutie novozvolenej národnostnej rady zvolá doterajší predseda tak, aby sa konalo do 30 dní od vyhlásenia výsledkov volieb.

§ 26

Rozpustenie národnostnej rady a dočasný spravujúci orgán

- (1) Predseda Úradu rozpustí národnostnú radu:

- a) ak národnostná rada nezasadá dlhšie ako šesť mesiacov,
 - b) ak nezvolí predsedu národnostnej rady za 60 dní po jej ustanovení alebo po zániku funkcie predsedu,
 - c) ak neschváli štatút v lehote určenej týmto zákonom.
- (2) Rozhodnutie predsedu Úradu o rozpustení národnostnej rady je preskúmateľné v správnom a súdnom konaní.
- (3) V období od rozpustenia národnostnej rady do ustanovenia novej národnostnej rady neodkladné úkony vykonáva dočasný orgán národnostnej rady. Dočasný orgán zriadi predseda úradu rozhodnutím.
- (4) Dočasný orgán pozostáva z piatich členov, ktorých predseda úradu vymenuje spomedzi členov národnostnej rady, pričom prihliada na výsledky volieb; predseda úradu poverí jedného z týchto členov plnením funkcie predsedu dočasného orgánu.

TRETIA ČASŤ

PARTICIPÁCIA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

§ 27

Vo voľbách do Národnej rady Slovenskej republiky sa na politické strany zastupujúce národnostné menšiny nevzťahuje 5%-né volebné kvórum. Podrobnosti upravujú osobitné predpisy.

§ 28

Participáciu národnostných menšín na celoštátnej úrovni zabezpečujú národnostné rady národnostných menšín v zmysle tohto zákona.

I. PARTICIPÁCIA NA ROZHODOVANÍ NA MIESTNEJ ÚROVNI

§ 29

Komisia pre národnostné menšiny obecného zastupiteľstva

- (1) Komisia pre národnostné menšiny je stálym poradným, iniciatívnym a kontrolným orgánom obce pre otázky týkajúce sa práv národnostných menšín.
- (2) Komisia pre národnostné menšiny obecného zastupiteľstva má najmenej troch členov a najviac toľko členov, koľko má členov obecné zastupiteľstvo obce.
- (3) Obec, v ktorej tvoria osoby patriacich k jednej národnostnej menšine aspoň 10% obyvateľstva, alebo aspoň 1000 osôb, môže zriadiť komisiu pre národnostné menšiny, ak o to písomne požiada člen obecného zastupiteľstva alebo organizácia zastupujúca záujmy národnostnej menšiny ktorá má sídlo a pôsobí v obci najmenej 3 roky.
- (4) Komisiu tvoria poslanci obecného zastupiteľstva a zástupcovia menovaní organizáciami zastupujúcimi záujmy národnostných menšín. V prípade, ak je počet menovaných zástupcov menšín vyšší ako počet miest vyhradených pre zástupcov menšín, rozhodne o zložení komisie obecné zastupiteľstvo s prihliadnutým na pomerné zastúpenie národnostných menšín a rozsah aktivít jednotlivých organizácií.

(5) Nadpolovičnú väčšinu členov komisie tvoria zástupcovia národnostných menšín, okrem prípadu, ak túto podmienku nie je možné splniť pre nedostatok kandidátov z radov národnostných menšín.

§ 30

(1) Komisia podľa § 29 najmä:

- a) dáva obecnému zastupiteľstvu podnety na zvýšenie úrovne podpory, ochrany a dodržiavania práv národnostných menšín na území obce, osobitne v oblasti používania jazykov národnostných menšín v obci;
- b) prijíma stanoviská a uznesenia k návrhom všeobecne záväzných nariadení obce ako aj opatrení nelegislatívnej povahy, ktoré môžu mať dosah na ochranu alebo dodržiavanie práv národnostných menšín v obci;
- c) prijíma stanovisko k návrhu obecného rozpočtu s ohľadom na podporu kultúry danej menšiny v zmysle § 36 ods. 2 tohto zákona;
- d) navrhuje opatrenia za účelom rozvoja národnostnej kultúry na miestnej úrovni;
- e) vyjadruje sa k založeniu, zrušeniu a zlúčeniu národnostnej školy, národnostnej triedy a národnostného školského zariadenia v obci, ako aj k odvolaniu a vymenovaniu riaditeľa takéhoto školského zariadenia.

§ 31

V prípade ak v obci nie je zriadená komisia podľa § 29 na základe rozhodnutia obce môže právomoci podľa § 30 vykonávať národnostná rada národnostnej menšiny.

II. PARTICIPÁCIA NA ROZHODOVANÍ NA REGIONÁLNEJ ÚROVNI

§ 32

Komisia pre národnostné menšiny zastupiteľstva samosprávneho kraja

(1) Komisia pre národnostné menšiny zastupiteľstva samosprávneho kraja je poradným orgánom samosprávneho kraja pre otázky týkajúce sa národnostných menšín.

(2) Komisia pre národnostné menšiny zastupiteľstva samosprávneho kraja má najmenej troch členov, a najviac toľko členov koľko má členov zastupiteľstvo samosprávneho kraja.

(2) Samosprávny kraj, v ktorej tvoria osoby patriace k jednej národnostnej menšine aspoň 5% obyvateľstva, alebo ak sa v danom samosprávnom kraji nachádza aspoň 5 obcí podľa § 29 ods. 3, môže zriadiť komisiu pre národnostné menšiny, ak o to písomne požiada člen zastupiteľstva samosprávneho kraja alebo najmenej 3 organizácie zastupujúce záujmy národnostných menšín, ktoré majú sídlo a pôsobia najmenej 3 roky na území vyššieho územného celku.

(3) Členovia komisie sú poslanci samosprávneho kraja a zástupcovia menšín menovaní organizáciami zastupujúcimi záujmy národnostných menšín. V prípade, ak je počet menovaných zástupcov menšín vyšší ako počet členov komisie vyhradených pre zástupcov menšín, rozhodne o zložení komisie zastupiteľstvo samosprávneho kraja s prihliadnutým na pomerné zastúpenie národnostných menšín a rozsah aktivít jednotlivých organizácií.

(4) Nadpolovičnú väčšinu členov komisie tvoria zástupcovia národnostných menšín, okrem

prípadu, ak túto podmienku nie je možné splniť pre nedostatok kandidátov z radov národnostných menšín.

§ 33

(1) Komisia podľa § 32 najmä:

- a) dáva samosprávnemu kraju podnety na zvýšenie úrovne podpory, ochrany a dodržiavania práv národnostných menšín na území samosprávneho kraja, osobitne v oblasti používania jazykov národnostných menšín;
- b) prijíma stanoviská a uznesenia k návrhom všeobecne záväzných nariadení samosprávneho kraja ako aj opatrení nelegislatívnej povahy, ktoré môžu mať dosah na ochranu alebo dodržiavanie práv národnostných menšín v samosprávnom kraji;
- c) prijíma stanovisko k návrhu rozpočtu samosprávneho kraja s ohľadom na podporu práv príslušníkov národnostných menšín;
- d) navrhuje opatrenia za účelom rozvoja národnostnej kultúry na úrovni samosprávneho kraja,
- e) vyjadruje sa k založeniu, zrušeniu a zlúčeniu národnostnej školy, národnostnej triedy a národnostného školského zariadenia, ako aj k odvolaniu a vymenovaniu riaditeľa takéhoto školského zariadenia.

§ 34

V prípade ak v samosprávnom kraji nie je zriadená komisia podľa § 32 alebo v ňom nemá zastúpenie národnostná menšina, ktorej sa týka rozhodnutie samosprávneho kraja, na základe rozhodnutia samosprávneho kraja môže právomocí podľa § 33 vykonávať národnostná rada národnostnej menšiny.

ŠTVRTÁ ČASŤ KULTÚRA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

§ 35

Definícia kultúry národnostných menšín

Kultúra národnostnej menšiny je súbor črt charakterizujúcich určitú národnostnú menšinu, je súčasťou kultúrneho dedičstva Slovenskej republiky a Slovenská republika jej vytvára účinnú a primeranú podporu a ochranu.

§ 36

Národnostné kultúrne inštitúcie

- (1) Slovenská republika zabezpečuje ochranu, rozvoj a prezentáciu kultúr a kultúrneho dedičstva národnostných menšín prostredníctvom orgánov verejnej moci, vyšších územných celkov, miestnych samospráv, ako aj kultúrnych inštitúcií národnostných menšín.
- (2) Orgány verejnej moci v rámci svojej pôsobnosti zabezpečujú pre kultúru národnostných menšín finančnú podporu, a to v pomere, podľa posledného sčítania obyvateľov.

- (3) Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky zriaďuje a prevádzkuje kultúrne inštitúcie národnostných menšín a zabezpečuje umelecké, inštitucionálne a finančné zázemie pre potreby národnostných menšín v rámci svojho rozpočtu a činnosti, v pomere aký tvorí národnostná menšina v rámci obyvateľstva SR podľa posledného sčítania obyvateľov.
- (4) Pokiaľ si príslušníci národnostných menšín alebo národnostné rady zriadia a spravujú vlastnú kultúrnu inštitúciu národnostnej menšiny, Slovenská republika podporuje činnosť takejto inštitúcie.
- (5) Zriaďovateľská pôsobnosť k národnostným kultúrnym inštitúciám sa môže previesť na národnostnú radu.

§ 37

Regionálna, lokálna kultúra, vzťahy

- (1) Kultúra národnostnej menšiny je súčasťou regionálnej a lokálnej kultúry každého regiónu SR, na území ktorého sa prejavuje alebo bola v minulosti prítomná.
- (2) Miestne samosprávy a samosprávne kraje, v ktorých regionálnu kultúru tvorí aj kultúra národnostnej menšiny, zriaďujú a financujú kultúrne a špecifické kultúrne inštitúcie, ktoré vo svojej činnosti zabezpečujú obsah, opatrenia, činnosti alebo prejavy, ktoré chránia a podporujú kultúru tejto národnostnej menšiny, a to minimálne v takom pomere v rámci rozpočtu a činnosti kultúrnych inštitúcií, ktoré zriaďujú alebo podporujú, aký tvorí národnostná menšina v rámci ich obyvateľstva podľa výsledkov posledného sčítania obyvateľov.
- (3) Kultúrna inštitúcia zriadená miestnou samosprávou, na území ktorej sa podľa posledného sčítania obyvateľov prihlásilo k národnostnej menšine aspoň 10 % obyvateľov, musí vo svojej činnosti zabezpečovať obsah, opatrenia, činnosti alebo prejavy, ktoré chránia a podporujú kultúru tejto národnostnej menšiny.

§ 38

Štruktúra podpory kultúry národnostných menšín

Podpora kultúry národnostných menšín podľa § 36 ods. 1 je zabezpečená predovšetkým finančnou podporou, metodickou a odbornou pomocou a propagáciou a to najmä prostredníctvom orgánov verejnej moci, nimi zriaďovanými inštitúciami, ich príspevkovými organizáciami, verejnoprávnymi inštitúciami, samosprávnymi krajinami, územnými samosprávami, prostredníctvom Fondu na podporu kultúry národnostných menšín a prostredníctvom národnostnej rady danej národnostnej menšiny.

§ 39

Podporné opatrenia

- (1) Slovenská republika umožňuje štátom, s ktorými majú príslušníci národnostných menšín žijúcich na Slovensku blízky kultúrny vzťah, poskytovať podporu kultúrnym, náboženským alebo iným mimovládnym organizáciám.
- (2) Slovenská republika môže s cieľom koppenzácie rozdielu vyplývajúceho z odseku 1

poskytnúť zvýšenú podporu kultúry národnostných menšín, ktoré nemajú materskú krajinu. Toto opatrenie sa nebude považovať za diskriminačné.

PIATA ČASŤ JAZYKOVÉ PRÁVA NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN § 40

Jazykom menšiny je bulharský jazyk, český jazyk, chorvátsky jazyk, maďarský jazyk, nemecký jazyk, poľský jazyk, rómsky jazyk, rusínsky jazyk, ruský jazyk, srbský jazyk a ukrajinský jazyk.

§ 41 Používanie jazyka menšiny v úradnom styku

(1) Ak obyvatelia obce s trvalým pobytom, ktorí sú osobami patriacimi k rovnakej národnostnej menšine alebo ak ich materinský jazyk je jazyk tejto menšiny, tvoria v obci najmenej 10% z obyvateľov, ktorí pri sčítaní obyvateľov uviedli niektorú národnosť alebo materinský jazyk, alebo ak ich počet presahuje 1000, v tejto obci jazyk danej menšiny sa používa v úradnom styku. Jazyk danej menšiny sa používa v úradnom styku aj pred orgánom verejnej moci, ktorý je miestne príslušný v obci prvej vety.

(2) Zoznam obcí podľa odseku 1, ako aj zoznam označení obcí podľa odseku 1 v jazykoch menšín ustanoví nariadenie vlády Slovenskej republiky. Zo zoznamu obcí bude vyradená obec, ktorá podľa výsledkov dvoch po sebe nasledujúcich sčítaní nespĺňa podmienky podľa odseku 1. Obec môže požiadať vládu Slovenskej republiky, aby napriek nesplneniu podmienok podľa tohto odseku, bola uvedená na zozname obcí.

(3) V ústnom a písomnom styku majú osoby uvedené v odseku 1 právo komunikovať v obci podľa odseku 1 pred orgánom verejnej moci vrátane predkladania písomných listín a dôkazov aj v jazyku menšiny a orgán verejnej moci poskytne odpoveď na podanie napísané v jazyku menšiny okrem štátneho jazyka aj v jazyku menšiny s výnimkou vydávania verejných listín, pričom táto výnimka sa netýka verejných listín podľa odsekov 4 a 5. V pochybnostiach je rozhodujúce znenie odpovede orgánu verejnej moci v štátnom jazyku.

Orgán verejnej moci vytvorí podmienky na uplatnenie práva podľa prvej vety aj v online priestore. Orgán verejnej moci zabezpečí informáciu o možnostiach používania jazyka menšiny v priestoroch orgánu verejnej moci na viditeľnom mieste a na webovom sídle orgánu verejnej moci aj v jazyku menšiny.

(4) Hromadne vydávané rozhodnutia orgánu verejnej moci v rozsahu jeho pôsobnosti v obci podľa odseku 1 sa vydáva okrem štátneho jazyka v rovnopise aj v jazyku menšiny, podobne sa vydáva aj rozhodnutie orgánu verejnej moci v správnom konaní v prípade, ak sa konanie začalo podaním v jazyku menšiny alebo na požiadanie. V pochybnostiach je rozhodujúci text rozhodnutia v štátnom jazyku.

(5) Rodný list, sobášny list, úmrtný list, a najmä povolenia, oprávnenia, potvrdenia, vyjadrenia a vyhlásenia v obci podľa odseku 1 sa na požiadanie vydávajú dvojjazyčne v celom rozsahu, a to v štátnom jazyku a v jazyku menšiny. V pochybnostiach je rozhodujúci text verejnej listiny v štátnom jazyku.

- (6) Orgán verejnej moci v obci podľa odseku 1 zabezpečuje občanom úradné formuláre vydané v rozsahu jeho pôsobnosti dvojjazyčne, a to v štátnom jazyku a v jazyku menšiny.
- (7) Jazyk menšiny sa môže používať v úradnom styku aj v obci, ktorá nespĺňa podmienky podľa odseku 1., ak s tým zamestnanec orgánu verejnej moci súhlasí.
- (8) Používanie českého jazyka v úradnom styku upravuje osobitný zákon.
- (9) Ústredný portál verejnej moci zabezpečuje informácie a užívateľské rozhranie aj v jazykoch národnostných menšín, ak sa jazyk menšiny používa podľa odseku 1. Na vybavenie vecí sa vzťahujú predpisy podľa tohto ustanovenia.
- (10) V oblasti regionálneho, vysokého školstva, kultúry národnostných menšín a zdravotníctva sa primerane uplatňujú povinnosti podľa tohto zákona aj bez ohľadu na splnenie podmienok podľa odseku 1.

§ 42

- (1) Rokovanie orgánu verejnej moci v obci podľa § 41 ods. 1 sa môže uskutočňovať aj v jazyku menšiny, ak s tým súhlasí väčšina prítomných. Tlmočenie zabezpečí orgán verejnej moci.
- (2) Poslanec obecného zastupiteľstva a ostatní účastníci rokovania majú právo používať na rokovaní obecného zastupiteľstva a na rokovaní orgánu zriadeného obecným zastupiteľstvom v obci podľa § 41 ods. 1 jazyk menšiny. Tlmočenie zabezpečí obec.
- (3) Kronika obce v obciach kde podiel obyvateľov patriacich k národnostnej menšine je viac ako 50 %, sa vedie aj v jazyku menšiny.
- (4) Úradná agenda, najmä zápisnice, uznesenia, štatistiky, evidencie, bilancie, informácie určené pre verejnosť a agenda cirkví a náboženských spoločností určená pre verejnosť, sa v obci podľa § 41 ods. 1 môže viesť popri štátnom jazyku aj v jazyku menšiny. V obciach kde podiel obyvateľov patriacich k národnostnej menšine je viac ako 50 %, sa vedie aj v jazyku menšiny.
- (5) Pri voľbách podľa osobitného zákona v obci podľa § 41 ods. 1 informovanie voličov, označenie a vybavenie volebnej miestnosti, hlasovací preukaz a komunikácia s voličmi popri v štátnom jazyku sa zabezpečuje aj v jazyku príslušnej národnostnej menšiny.

§ 43

Označenia a názvy v jazyku menšiny

- (1) V obci podľa § 41 ods. 1 sa popri názve obce a názvoch častí obce v štátnom jazyku uvádzajú aj označenie názvu obce a názvov častí obce v jazyku menšiny, a to na dopravných značkách, budovách orgánov verejnej moci alebo rozhodnutiach a ďalších dokumentov vydaných v jazyku menšiny. Zoznam častí obcí, ako aj zoznam názvov častí obcí v jazykoch menšín ustanoví vyhláška Ministerstva vnútra Slovenskej republiky na návrh príslušných obcí.
- (2) Dopravné značky s názvom obce a časti obce a nápisy na dopravných značkách v obci podľa § 41 ods. 1 sa uvádzajú v štátnom jazyku a v jazyku národnostnej menšiny s rovnakým typom a s rovnakou veľkosťou písma.
- (3) Názov obce a názvy častí obce v jazyku menšiny sa v obci podľa § 41 ods. 1 uvádzajú

aj pri označení železničnej stanice, železničnej zastávky, autobusovej stanice, letiska a prístavu. Názov obce a názvy častí obce v jazyku menšiny sa zobrazuje pod názvom v štátnom jazyku s rovnakým typom a s rovnakou veľkosťou písma.

(4) V obci kde podiel obyvateľov patriacich k národnostnej menšine je viac ako 50 %, sa označenia ulíc a iných miestnych geografických značení uvádzajú popri štátnom jazyku aj v jazyku menšiny.

(5) V úradnej činnosti orgánov verejnej moci, ak sa v nich používa jazyk menšiny, sa uvádzajú aj názvy geografických objektov, ktoré sú vžitú a zaužívané v jazyku menšiny, aj v jazyku menšiny.

(6) V odborných publikáciách, v kartografických dielach v tlači a iných prostriedkoch masovej komunikácie v jazyku menšiny názvy geografických objektov, ktoré sú vžitú a zaužívané v jazyku menšiny, sa používajú bez obmedzenia.

§ 44

Miestne referendum o zmene názvu obce alebo názvu časti obce v jazyku menšiny

Obec podľa § 41 ods. 1 môže formou hlasovania svojich obyvateľov patriacich k národnostným menšinám rozhodnúť o zmene označenia názvu obce v jazyku menšiny uvedenej v nariadení vlády Slovenskej republiky. Toto ustanovenie sa primerane použije aj na zmenu označenia názvu časti obce v jazyku menšiny uvedeného v osobitnom predpise.

§ 45

(1) Každý občan Slovenskej republiky má právo na bezplatnú úpravu svojho mena a priezviska do pravopisnej podoby v jazyku národnostnej menšiny. Občania, ktorí sú osobami patriacimi k národnostnej menšine, používajú svoje meno a priezvisko v úradnom styku za podmienok ustanovených osobitným predpisom.

(2) Každý má právo konať v jazyku národnostnej menšiny v konaní pred súdom. Trovy spojené s tým, že osoba koná v jazyku národnostnej menšiny znáša štát. Podrobnosti upravujú osobitné zákony.

(3) Pri komunikácii s personálom zdravotníckych zariadení, do ktorých spádového územia patrí obec podľa § 41 ods. 1 sa používa aj jazyk menšiny. Zdravotnícke zariadenie podľa predchádzajúcej vety zabezpečí používanie jazyka menšiny podľa tohto zákona a osobitných zákonov, najmä poskytnutie poučenia pre informovaný súhlas, nápisy, informácie, oznamy zdravotníckeho charakteru.¹

(4) Ak sa k poskytovaniu zdravotnej starostlivosti vyžaduje informovaný súhlas, zdravotnícke zariadenie aj bez splnenia podmienky odseku 3, na požiadanie je povinné poskytnúť poučenie v jazyku národnostnej menšiny.

(5) Pri komunikácii s personálom sociálnych služieb alebo zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, do ktorých spádového územia¹ patrí obec podľa § 41 ods. 1 sa používa aj jazyk menšiny. Zariadenie sociálnych služieb alebo zariadenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa predchádzajúcej vety zabezpečí používanie jazyka menšiny podľa tohto zákona a osobitných zákonov.

§ 46

Informovanie verejnosti v jazyku menšiny

- (1) Úradné oznamy orgánov verejnej moci určené na informovanie verejnosti najmä prostredníctvom miestneho rozhlasu, internetu, periodickej tlač elektronických médií prostredníctvom iných technických zariadení sa v obci podľa § 41 ods. 1 zverejňujú popri štátnom jazyku aj v jazyku menšiny. Poradie jazykov sa neurčuje.
- (2) V obciach podľa § 41 ods. 1 orgán verejnej moci zverejní povinne zverejňované informácie aj v jazyku národnostných menšín. Podrobnosti upravujú osobitné zákony.
- (3) V obci podľa § 41 ods. 1 sa informácie týkajúce sa ohrozenia života, zdravia, bezpečnosti alebo majetku uvádzajú na miestach prístupných pre verejnosť popri štátnom jazyku aj v jazyku menšiny. Všetky nápisy, reklamy a oznamy určené na informovanie verejnosti, najmä v predajniach, na športoviskách, v reštauračných zariadeniach, na uliciach, pri cestách a nad nimi, na letiskách, autobusových staniaciach a železničných staniaciach a zastávkach, sa môžu uvádzať aj v jazyku menšiny. Poradie jazykov sa neurčuje. Reklamy a oznamy určené pre príslušníkov národnostnej menšiny sa môžu uvádzať bez prekladu do štátneho jazyka.
- (4) Orgán verejnej moci v rámci svojej pôsobnosti v obci podľa § 41 ods. 1 zabezpečuje na požiadanie informácie o všeobecne záväzných právnych predpisoch popri štátnom jazyku aj v jazyku menšiny. Preklad potrebných zákonov, nariadení, vyhlášok zabezpečuje úrad. Obec podľa § 41 ods. 1 vydáva všeobecne záväzné nariadenia v rámci svojej pôsobnosti popri znení v štátnom jazyku aj v jazyku menšiny; v pochybnostiach je rozhodujúce znenie v štátnom jazyku.

§ 47

- (1) Orgán verejnej moci a jeho zamestnanci v úradnom styku za podmienok ustanovených týmto zákonom a osobitnými zákonmi používajú aj jazyk menšiny.
- (2) Orgán verejnej moci je v obci podľa § 41 ods. 1 povinný vytvárať podmienky na používanie jazyka menšiny podľa tohto zákona a osobitných zákonov.
- (3) Príslušníci ozbrojených síl Slovenskej republiky, ozbrojených bezpečnostných zborov, iných ozbrojených zborov, Hasičského a záchranného zboru a obecnej polície používajú pri komunikácii s občanmi v obci podľa § 41 ods. 1 jazyk menšiny.

§ 48

Správne delikty

Ak úrad zistí porušenie povinností a ani po písomnom upozornení nedôjde k odstráneniu protiprávneho stavu v určenej lehote alebo k vykonaniu nápravy zistených nedostatkov v určenej lehote, úrad môže uložiť pokutu od 50 do 2 500 eur v zmysle § 11 ods. 1 písm. f).

ŠIESTA ČASŤ

§ 49

Národnostné médiá

- (1) Príslušníci národnostných menšín majú právo v tlačенých, elektronických a digitálnych médiách na ochranu, podporu, zachovanie a rozvoj svojho jazyka, kultúry, tradícií, ktoré vytvárajú ich spoločnú identitu, a ich rešpektovanie u väčšinového obyvateľstva.
- (2) Príslušníci národnostných menšín môžu zriaďovať a prevádzkovať vlastné médiá.
- (3) Príslušníci patriaci k národnostným menšinám majú právo prijímať a oznamovať informácie v jazyku menšiny bez zasahovania orgánov verejnej moci a bez ohľadu na štátne hranice.
- (4) Príslušníci národnostných menšín majú právo na slobodný príjem tlačенých elektronických a digitálnych médií zo zahraničia v jazyku národnostnej menšiny; brániť prenosu elektronických médií zo zahraničia v jazyku národnostnej menšiny je neprípustné.
- (5) Národnostné menšiny majú právo na zastúpenie v orgánoch verejnoprávných inštitúcií zriadených zákonom za účelom garancie slobody a plurality médií.

§ 50

Verejnoprávne médiá

- (1) Verejnoprávne vysielania v jazykoch národnostných menšín zabezpečuje vysielateľ na základe zákona.
- (2) Vysielateľ na základe zákona zabezpečí výrobu a vysielanie aspoň jednej 24 hodinovej rozhlasovej programovej služby v prípade že vysielá aspoň na 4 terestriálnych službách: a vysielanie minimálne 120 minút denného televízneho vysielania v jazykoch národnostných menšín v prípade že vysielá minimálne na dvoch programových službách. Časový rozsah sa pomerne zvyšuje vznikom ďalších programových služieb.
- (3) Vysielateľ na základe zákona založí a prevádzkuje plnohodnotný informačný web v jazykoch národnostných menšín, a to vytvorením samostatného priestoru a samostatnej organizačnej jednotky verejného vysielateľa na prevádzkovanie webu.
- (4) Vysielateľ na základe zákona prevádzkuje národnostné webové obsahy ako multimediálne a multižánrové vrátane audiovizuálneho obsahu na požiadanie.
- (5) Vysielateľ na základe zákona môže využiť na prevádzkovanie webových obsahov prostriedky z úhrad za verejnú službu a prostriedky plynúce z verejných zdrojov
- (6) Slovenská republika na výrobu a vysielanie programov v jazykoch národnostných menšín zabezpečí vyhradené finančné prostriedky z verejných zdrojov plynúcich do rozpočtu vysielateľa zo zákona.

§ 51

Súkromné médiá

- (1) Príslušníci národnostných menšín môžu slobodne a bez obmedzenia zakladať a

prevádzkovať tlačené, elektronické a digitálne médiá v jazykoch národnostných menšín.

- (2) Založenie a prevádzkovanie médií v jazykoch menšín nemôže byť nejakým spôsobom diskriminované a Slovenská republika umožní spolufinancovanie týchto médií z verejných zdrojov.
- (3) Pre rozhlasové vysielanie v jazyku národnostnej menšiny platia rovnaké výnimky ako v prípade vysielateľa na základe zákona.
- (4) Pre televízne vysielanie v jazykoch národnostných menšín štát zabezpečí úhradu mimoriadnych nákladov na plnenie povinnosti titulkovania v štátnom jazyku.
- (5) Slovenská republika podporuje prostredníctvom verejných zdrojov médiá národnostných menšín/národnostné médiá, ktoré vytvárajú obsah vo verejnom záujme.

SIEDMA ČASŤ NÁRODNOSTNÉ ŠKOLSTVO

§ 52

Národnostná škola a národnostné školské zariadenie

- (1) Medzi národnostné školy a národnostné školské zariadenia patria:
 - a) národnostné školy a triedy, kde výchovno-vzdelávacím jazykom je jazyk národnostnej menšiny podľa osobitného predpisu,
 - b) národnostné školy a triedy, v ktorých výchovno-vzdelávací proces prebieha aj v jazyku národnostnej menšiny; v týchto školách a triedach sa v jazyku národnostnej menšiny povinne vyučuje aspoň 1 špecifický predmet okrem predmetu slovenský jazyk a slovenská literatúra; v jazyku národnostnej menšiny sa môžu vyučovať aj iné výchovné predmety podľa výberu školy,
 - c) školské zariadenia, kde sa výchova, vzdelávanie a poradenstvo uskutočňuje v jazyku národnostnej menšiny.
- (2) Špecifickými oblasťami národnostného školstva sú:
 - a) zriadenie, zrušenie a spájanie škôl a školských zariadení, sieť národnostných škôl a školských zariadení
 - b) metodicko-odborné riadenie národnostného školstva
 - c) financovanie národnostného školstva
 - d) obsah vzdelávania, špecifické vzdelávacie oblasti, predmety a obsahy, vrátane učebníc, učebných textov a pracovných zošitov, klasických aj digitálnych
 - e) systém podporných inštitúcií a služieb pre národnostné školstvo
 - f) príprava pedagogických a odborných zamestnancov pre národnostné školy a národnostné školské zariadenia a ich kontinuálny profesijný rozvoj.

§ 53

- (1) Národnostná rada môže zriaďovať, spájať, zrušiť a žiadať o vyradenie so siete národnostnú školu a národnostné školské zariadenia a vykonávať zriaďovateľskú pôsobnosť.

- (2) Zriaďovatelia národnostných škôl a národnostných školských zariadení môžu previesť zriaďovateľskú pôsobnosť na národnostnú radu.
- (3) Národnostná rada je iniciatívnym, poradným a kontrolným orgánom v oblasti národnostného školstva, ktorý najmä:
- navrhuje všeobecné podklady predprimárneho vzdelávania, rámcové učebné plány a vzdelávacie štandardy základného a stredoškolského vzdelávania a osnovy výchovného programu pre predmety, ktoré vyjadrujú osobitosti národnostnej menšiny, najmä v oblasti dejepisu, vlastivedy a hudobnej výchovy,
 - navrhuje vzdelávacie štandardy základného a stredoškolského vzdelávania pre jazyk a literatúru národnostnej menšiny,
 - navrhuje vzdelávacie štandardy slovenského jazyka ako nematerinského jazyka,
 - navrhuje opatrenia a osnovy výchovnej práce ktoré prispievajú k vzájomnej národnostnej tolerancie,
 - sa vyjadruje k schvalovaniu učebníc, učebných textov a pracovných zošitov a učebných pomôcok,
 - navrhuje a vyjadruje sa k používaniu učebníc zo zahraničia v jazyku národnostnej menšiny vo výchovno-vzdelávacom procese,
 - môže zriadiť štipendijný fond z vlastných prostriedkov a rozhoduje o jeho prerozdelení,
 - môže prevádzkovať školské autobusy na zabezpečenie dochádzky do škôl v obci, kde je dostupná národnostná škola a školské zariadenie.

§ 54

Charakteristika a ciele národnostného školstva

- (1) Cieľom výchovy a vzdelávania na národnostnej škole okrem všeobecných cieľov výchovy a vzdelávania je umožniť:
- nadobudnutie vzdelania a kompetencií, a to najmä v oblasti komunikačných schopností, ústnych spôsobilostí a písomných spôsobilostí, využívania informačno-komunikačných technológií, komunikácie v jazyku národnostnej menšiny,
 - zachovanie identity občanov patriacich k národnostnej menšine, rozvíjanie jazyka národnostnej menšiny, poznanie kultúry, dejín, materiálnych a duchovných hodnôt príslušnej národnostnej menšiny a materskej krajiny.
- (2) Pri výchove a vzdelávaní žiakov patriacich k národnostným menšinám sa postupuje podľa osobitných vzdelávacích programov.
- (3) V národnostných školách a v národnostných školských zariadeniach sa školský vzdelávací program vypracuje v jazyku príslušnej národnostnej menšiny, vrátane výchovného programu pre školské zariadenia.
- (4) Špecifické predmety na národnostných školách sa vyučujú osobitným, doplneným obsahom, ku ktorým sa vypracujú osobitné vzdelávacie programy.
- (5) Na národnostných školách sa pri vyučovaní špecifických predmetov používajú učebnice, učebné texty, pracovné zošity a digitálne pomôcky, ktoré sú vypracované v súlade so štátnym vzdelávacím programom autormi zostavujúcimi učebnice, učebné

texty a pracovné zošity pre príslušnú národnostnú menšinu v znení, ktoré nie je prekladom do jazyka národnostnej menšiny.

- (6) Na národnostných školách sa pri vyučovaní ostatných vyučovacích predmetov používajú učebnice, učebné texty, pracovné zošity a digitálne pomôcky, ktoré sú vytvorené v jazyku národnostnej menšiny, alebo prekladmi z iného jazyka.
- (7) Na národnostných školách sa pri vyučovaní predmetov môžu používať aj učebnice, učebné texty, pracovné zošity a digitálne pomôcky vydané v jazyku národnostnej menšiny v cudzine.
- (8) Pre národnostné školy a národnostné školské zariadenia sa zabezpečia špecifické podporné služby, ako aj rozvoj v metodicko-poradenských inštitúciách podľa osobitných zákonov.

§ 55

Sieť a sústava národnostných škôl a národnostných školských zariadení

- (1) Sieť národnostných škôl a národnostných školských zariadení je zoznam škôl a školských zariadení, ktoré majú oprávnenie uskutočňovať výchovu a vzdelávanie alebo časť výchovy a vzdelávania v jazyku národnostnej menšiny podľa § 52.
- (2) Sieť národnostných škôl a národnostných školských zariadení je súčasťou siete škôl a školských zariadení podľa osobitného predpisu, ktorú spravuje Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky.
- (3) Ministerstvo podľa tohto zákona a podľa osobitného predpisu zabezpečuje podmienky na riadne fungovanie siete národnostných škôl a školských zariadení tak, aby bolo zachované právo na vzdelávanie v materinskom jazyku deťom a žiakom patriacim k národnostnej menšine.
- (4) Sústavu národnostných škôl tvoria tieto druhy škôl:
 - a) materská škola
 - b) základná škola,
 - c) gymnázium,
 - d) stredná odborná škola,
 - e) stredná športová škola,
 - f) škola umeleckého priemyslu,
 - g) konzervatórium,
 - h) školy pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami,
 - i) základná umelecká škola,
 - j) jazyková škola,
 - k) bilingválne školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny.
- (5) Sústavu národnostných školských zariadení tvoria:
 - a) Školské výchovno-vzdelávacie zariadenia,
 - b) Školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie.

§ 56

Participácia

- (1) Slovenská republika a orgány verejnej moci zabezpečia primerané a účinné

- mechanizmy účasti príslušníkov národnostných menšín na rozhodovaní vo veciach, ktoré sa týkajú špecifických oblastí národnostného školstva v zmysle § 52 ods. 2.
- (2) Participácia národnostných menšín v oblasti národnostného školstva v zmysle tohto zákona sa realizuje najmä prostredníctvom národnostných rád a komisií národnostných menšín na úrovni vyšších územných celkov a miest.
 - (3) V otázkach národnostného školstva je stanovisko národnostných rád rozhodujúce.

§ 57

Financovanie národnostného školstva

Slovenská republika v rámci financovania národnostného školstva berie zreteľ na jeho špecifiká, a to najmä na: personálnu a ekonomickú náročnosť výchovno-vzdelávacieho procesu, na regionálnu dostupnosť a na právo občanov patriacich k národnostným menšinám na prístup ku kvalitnému vzdelaniu vo svojom materinskom jazyku.

§ 58

Spoločné, prechodné a záverečné ustanovenia

- (1) Zánik úradu splnomocnenca – prechod štátnozamestnaneckých vzťahov
- (2)

§ 59

- (1) Prvé voľby do národnostných rád sa vyhlási predseda Národnej rady Slovenskej republiky najneskôr do dvoch rokov od nadobudnutia účinnosti tohto zákona.
- (2) Ustanovujúce zasadnutie národnostnej rady po prvých voľbách zvolá predseda úradu tak, aby sa uskutočnilo do 30 dní odo dňa vyhlásenia výsledkov volieb.

§ 60

Zrušuje sa zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín

§ 61

Účinnosť

Tento zákon nadobúda účinnosť 1. januára 2023.

Príloha č. 3.

Návrh zákona o národnostných menšinách, ich financovaní a samospráve (2015 – Okruhly stôl Rusínov)

<http://okruhly-stol.sk/wp-content/uploads/2015/05/Narodnostny-zakon.pdf>

ZÁKON O NÁRODNOSTNÝCH MENŠINÁCH, ICH FINANCOVANÍ A SAMOSPRÁVE A O ZMENE NIEKTORÝCH ZÁKONOV

PREAMBULA

Národná rada Slovenskej republiky, ako jediný ústavodarný a zákonodarný orgán demokratického a právneho štátu, majúc na zreteli právo občanov SR na slobodné prihlásenie sa k národnostnej a etnickej identite ako súčasť základných ľudských práv garantovaných Ústavou SR, rešpektujúc identitu príslušníkov národnostných menšín ako jednotlivcov i skupinové spoločenstvá, prejavujúce sa najmä vlastnou kultúrou, tradíciami či jazykom, majúc na zreteli vytváranie multikultúrnej spoločnosti a usilujúc sa o harmonické spolužitie národnostných menšín s väčšinovým obyvateľstvom, zaručujúc príslušníkom národnostných menšín právo na účinnú účasť v kultúrnom, spoločenskom a hospodárskom živote a vo verejných záležitostiach, najmä tých, ktoré sa týkajú národnostných menšín, chrániac práva príslušníkov národnostných menšín v súlade s medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách, ktorými je Slovenská republika viazaná Ústavou Slovenskej republiky a Chartou základných práv a slobôd, sa uzniesla na tomto zákone:

PRVÁ ČASŤ

O právach príslušníkov národnostných menšín

HLAVA I

ÚVODNÉ USTANOVENIA

§ 1

Predmet úpravy

(1) Tento zákon upravuje práva príslušníkov národnostných menšín, spôsob ich účasti na správe verejných vecí, vrátane práva podieľať sa na prijímaní rozhodnutí, ktoré sa ich týkajú a pôsobnosť ministerstiev, iných správnych úradov a orgánov územných samosprávnych celkov (ďalej len "Orgány verejnej správy") vo vzťahu k nim.

(2) Ustanovenia osobitných právnych predpisov, ktoré upravujú práva príslušníkov národnostných menšín, nie sú týmto zákonom dotknuté.

§ 2

Vymedzenie základných pojmov

(1) Národnostná menšina je spoločenstvo občanov Slovenskej republiky žijúcich na území súčasnej Slovenskej republiky, ktorí sa odlišujú od ostatných občanov spravidla spoločným etnickým pôvodom a tiež jazykom, kultúrou a tradíciami, o udržanie ktorých sa usilujú, tvoria početnú časť obyvateľstva a zároveň prejavujú vôľu byť považovaní za národnostnú

menšinu za účelom spoločného úsilia o zachovanie a rozvoj vlastnej svojbytnosti, jazyka a kultúry a zároveň za účelom vyjadrenia a ochrany záujmov ich spoločenstva, ktoré sa historicky utvorilo na území SR. Slovenská republika na svojom území registruje tieto národnostné menšiny : maďarskú, rómsku, rusínsku, českú, ukrajinskú, nemeckú, moravskú, poľskú, ruskú, bulharskú, chorvátsku, srbskú a židovskú.

(2) Príslušníkom národnostnej menšiny je občan Slovenskej republiky, ktorý sa hlási k inej ako slovenskej národnosti a prejavuje želanie byť považovaný za príslušníka národnostnej menšiny spolu s ďalšími, ktorí sa hlásia k rovnakej národnosti.

HLAVA II PRÁVA PRÍSLUŠNÍKOV NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

§ 3

Výkon práv príslušníkov národnostných menšín

(1) Príslušníkom národnostných menšín sa zaručuje jednotlivo alebo spoločne s inými príslušníkmi národnostnej menšiny výkon ich práv ustanovených týmto zákonom, osobitnými právnymi predpismi alebo medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách, ktorými je Slovenská republika viazaná.

(2) Výkon práv príslušníkov národnostných menšín nesmie byť obmedzovaný alebo znemožnený.

§ 4

Slobodná voľba príslušnosti k národnostnej menšine

(1) Každá osoba, patriaca do národnostnej menšiny má nárok slobodne sa rozhodovať o tom, či patrí alebo nepatrí k národnostnej menšine. Z tohto rozhodnutia alebo z využívania práv s týmto rozhodnutím spojených, nesmie nikomu vzniknúť žiadna ujma.

(2) Je neprípustné prijímať opatrenia a používať také prostriedky, ktorých účelom by bola asimilácia osôb patriacich k národnostnej menšine, resp. zmena národnosti, ak by sa tieto opatrenia prijali a prostriedky použili proti ich vôli.

(3) Je neprípustná akákoľvek diskriminácia osôb kvôli ich príslušnosti k národnostnej menšine.

(4) Orgány verejnej správy nevedú evidenciu príslušníkov národnostných menšín. Získavanie, spracovávanie a používanie osobných údajov ohľadom príslušnosti k národnostnej menšine sa riadi ustanoveniami osobitných právnych predpisov. Údaje o prihlásení sa občanov k národnosti získané týmito orgánmi pri sčítaní ľudu alebo podľa iného osobitného zákona, ktoré umožňujú určenie príslušnosti k národnostnej menšine, nesmú byť použité na iný účel, než pre ktorý boli zhromaždené a uložené a po štatistickom spracovaní musia byť zničené.

§ 5

Právo na združovanie príslušníkov národnostnej menšiny

Príslušníci národnostnej menšiny sa môžu združovať v národnostných združeniach i v politických stranách a v politických hnutiach za podmienok a spôsobom stanoveným osobitnými právnymi predpismi

§ 6

Právo účasti na riešení záležitostí týkajúcich sa národnostnej menšiny

(1) Príslušníci národnostných menšín majú právo na aktívnu účasť v kultúrnom, spoločenskom a hospodárskom živote a vo verejných záležitostiach, najmä tých, ktoré sa týkajú národnostných menšín, ktorých sú príslušníkmi, a to na úrovni obce, kraja i na celoštátnej úrovni.

(2) Orgány verejnej správy sú povinné prijať náležité opatrenia s cieľom :

- a) podporovať plnú a skutočnú rovnosť v oblasti ekonomického, spoločenského, politického a kultúrneho života medzi osobami patriacimi k národnostnej menšine a osobami slovenskej národnosti;
- b) chrániť osoby, ktoré sú objektmi diskriminácie, nepriateľstva alebo násilia, ktoré sú výsledkom príslušnosti týchto osôb k národnostnej menšine;
- c) posilňovať medzikultúrny dialóg medzi jednotlivými národnosťami

(3) Právo podľa odseku 1 vykonávajú príslušníci národnostných menšín najmä prostredníctvom zvolených zástupcov v obciach, samosprávnych krajoch, v národnostných radách a v Úrade pre národnostné menšiny (ďalej len "Úrad").

§ 7

Právo na používanie mena a priezviska v jazyku národnostnej menšiny

Príslušníci národnostných menšín majú právo na používanie svojho mena a priezviska v jazyku národnostnej menšiny za podmienok ustanovených osobitným predpisom.

§ 8

Právo na viacjazyčné názvy a označenie

(1) Príslušníci národnostných menšín, ktoré tradične a dlhodobo žijú na území Slovenskej republiky, majú právo, aby názov obce, v ktorej žijú, názvy jej častí, ulíc, iných verejných priestranstiev, označenie budov orgánov verejnej správy a volebných miestností boli uvedené tiež v jazyku národnostnej menšiny.

(2) Podmienky pre výkon práva podľa odseku 1 a spôsob uvádzania viacjazyčných názvov a označenie ustanovuje osobitný právny predpis.

§ 9

Právo na používanie jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku a pred súdmi

Príslušníci národnostných menšín, ktoré tradične a dlhodobo žijú na území Slovenskej republiky, majú právo na používanie jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku a pred súdmi. Podmienky pre výkon tohto práva upravujú osobitné právne predpisy.

§ 10

Právo na používanie jazyka národnostnej menšiny vo veciach volebných

Za podmienok ustanovených osobitnými právnymi predpismi majú príslušníci národnostných menšín, ktoré tradične a dlhodobo žijú na území Slovenskej republiky, právo na zverejnenie oznámenia o čase a mieste konania volieb a na ďalšie informácie pre voliča v jazyku národnostných menšín.

§ 11

Právo na vzdelávanie v jazyku národnostnej menšiny

(1) Príslušníci národnostných menšín, ktoré tradične a dlhodobo žijú na území Slovenskej republiky, majú právo na výchovu a vzdelávanie vo svojom materinskom jazyku v školách, predškolských zariadeniach a školských zariadeniach za podmienok, ktoré ustanovuje osobitný právny predpis. Za účelom zabránenia asimilácie sa na základných a stredných školách obcí a miest, kde sa k materinskému jazyku národnostnej menšiny prihlásilo viac ako 20 % obyvateľov, medzi povinné voliteľné predmety zaraďuje aj jazyk národnostnej menšiny.

(2) Príslušníci národnostných menšín podľa odseku 1 môžu za podmienok ustanovených osobitnými právnymi predpismi zriaďovať

- a) súkromné školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny ako vyučovacieho predmetu,
- b) súkromné predškolské zariadenia a súkromné školské zariadenia.

(3) Prostredníctvom svojich volených zástupcov v národnostných radách, resp. v samosprávnych krajoch majú národnostné menšiny právo spolupodieľať sa na rozhodnutiach ministerstva školstva, ktoré sa týkajú vzdelávania v jazyku menšín na materských a základných školách, resp. na rozhodnutiach vyšších územných celkov na stredných školách.

§ 12

Právo na rozvoj kultúry príslušníkov národnostných menšín

(1) Príslušníci národnostných menšín majú právo na zachovanie a rozvíjanie svojho jazyka, kultúry a tradícií a na ich rešpektovanie.

(2) Štát vytvára podmienky pre zachovanie a rozvoj kultúry, tradícií a jazykov príslušníkov národnostných menšín, ktoré tradične a dlhodobo žijú na území Slovenskej republiky; podporuje najmä programy zamerané na divadlá, múzeá, galérie, knižnice, dokumentačnú činnosť a ďalšie aktivity príslušníkov národnostných menšín. Za tým účelom poskytuje dotácie z Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

§ 13

Právo na rozširovanie a prijímanie informácií v jazyku národnostnej menšiny

(1) Príslušníci národnostných menšín majú právo na rozširovanie a prijímanie informácií v jazyku svojich národnostných menšín.

(2) Štát podporuje pre zachovanie a rozvoj kultúry, tradícií a jazykov vydávanie periodickej i neperiodickej tlače vydávaného v jazykoch národnostných menšín, ktoré tradične a dlhodobo žijú na území Slovenskej republiky, a rozhlasové a televízne vysielanie v jazykoch národnostných menšín, ktoré tradične a dlhodobo žijú na území Slovenskej republiky. Za týmto účelom poskytuje dotácie zo štátneho rozpočtu; podmienky a spôsob poskytovania dotácií stanovuje vláda nariadením.

(3) Vytváranie a šírenie rozhlasových a televíznych relácií vo vzťahu k príslušníkom národnostných menšín u prevádzkovateľov zo zákona stanovujú osobitné právne predpisy.

§ 14

Pôsobnosti stanovené krajskému úradu alebo obecnému úradu obce s rozšírenou pôsobnosťou podľa tohto zákona sú výkonom prenesenej pôsobnosti.

§ 15

Úrad pre národnostné menšiny

(1) Vláda SR zriaďuje Úrad pre národnostné menšiny, ako svoj poradný a iniciatívny orgán pre otázky týkajúce sa národnostných menšín a ich príslušníkov. V jeho čele stojí vedúci úradu, ktorý je menovaný a odvolávaný vládou.

(2) Okrem vedúceho a sekretariátu Úradu, po jednom členovi za každú národnostnú menšinu do Úradu menujú jednotlivé národnostné rady. Zloženie sekretariátu je v kompetencii vedúceho Úradu.

(3) Do pôsobnosti Úradu patrí

- a) dbať o presadzovanie a dodržiavanie vnútroštátnych a medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky v oblasti postavenia a práv príslušníkov národnostných menšín,
- b) pripravovať, navrhovať a realizovať v spolupráci s Úradom vlády Slovenskej republiky (ďalej len „úrad vlády“), ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy strednodobé a dlhodobé opatrenia v oblasti zachovania, rozvoja a podpory práv príslušníkov národnostných menšín a za tým účelom vyjadrovať sa k návrhom zákonov, k návrhom nariadenia vlády a opatreniam, týkajúcim sa práv príslušníkov národnostných menšín, pred ich predložením vláde,
- c) podporovať zachovanie, vyjadrenie, ochranu a rozvoj identity a kultúrnych hodnôt národnostných menšín,
- d) podporovať participáciu príslušníkov národnostných menšín na riešení vecí verejných, ktoré sa ich týkajú na centrálnej, regionálnej i miestnej úrovni,
- e) dbať o skvalitnenie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín,
- f) pripravovať pre vládu súhrnné správy o situácii národnostných menšín na území Slovenskej republiky,
- g) pripravovať pre vládu alebo pre ministerstvá či iné správne úrady odporúčania k zabezpečeniu potrieb príslušníkov národnostných menšín, najmä v oblasti školstva, kultúry a médií, používania materinského jazyka, spoločenského a kultúrneho života,

- h) spolupracovať s orgánmi územných samosprávnych celkov pri praktickom zabezpečovaní národnostnej politiky štátu,
- i) vyjadrovať sa k žiadostiam národnostných menšín o poskytnutie prostriedkov fondu na podporu kultúry, školstva, médií a používania jazyka národnostných menšín.

(4) Podrobnosti o činnosti Úradu stanovuje štatút Úradu, ktorý schvaľuje vláda.

HLAVA III FINANCOVANIE NÁRODNOSTNÝCH MENŠÍN

§ 16

Úvodné ustanovenie

(1) Pre národnostné menšiny v Slovenskej republike tento zákon upravuje zriadenie, postavenie a pôsobnosť Fondu na podporu rozvoja národnostných menšín, ako aj podmienky a spôsob financovania kultúry, školstva, médií a používania jazykov národnostných menšín.

(2) Obce a vyššie územné celky financujú činnosti inštitúcií národnostných menšín, ktoré pôsobia na území obce alebo vyššieho územného celku a v prípade ktorých obce alebo vyššie územné celky sú zriaďovateľmi týchto inštitúcií. Obce a vyššie územné celky finančne podporujú kultúrne a vzdelávacie aktivity národnostných menšín, ktoré sa realizujú na území obce, resp. vyššieho územného celku, úmerne podľa národnostného zloženia obce, resp. vyššieho územného celku.

(3) Týmto zákonom nie sú dotknuté povinnosti iných inštitúcií Slovenskej republiky na financovanie činností pre národnostné menšiny.

§ 17

Fond na podporu rozvoja národnostných menšín

(1) Zriaďuje sa štátny Fond na podporu rozvoja národnostných menšín (ďalej len „fond“), ktorý sústreďuje a poskytuje finančné prostriedky na podporu kultúry, školstva, médií a používania jazykov národnostných menšín.

(2) Fond je právnická osoba so sídlom v Bratislave.

§ 18

Správa a orgány fondu

(1) Správu fondu vykonáva Úrad pre národnostné menšiny. Na jeho čele je riaditeľ, ktorého vymenúva a odvoláva Úrad na návrh Rady fondu.

- (2) Orgány fondu sú
- a) rada fondu
 - b) riaditeľ fondu
 - c) dozorná rada fondu

(3) Podrobnosti o organizácii a činnosti fondu upraví štatút fondu, ktorý schvaľuje Úrad.

§ 19
Rada fondu

- (1) Najvyšší orgán fondu je rada fondu.
- (2) Rada fondu má 25 členov. Funkčné obdobie členov rady fondu je 5 rokov. Členov rady delegujú jednotlivé národnostné rady takto : 5 zástupcov za maďarskú menšinu, 4 zástupcovia za rómsku menšinu, 3 zástupcovia za rusínsku menšinu, 3 zástupcovia za českú menšinu, 2 zástupcovia za ukrajinskú menšinu, a po 1 zástupcovi za menšiny nemeckú, poľskú, moravskú, ruskú, bulharskú, chorvátsku, srbskú a židovskú.
- (3) Predsedom rady fondu je vedúci Úradu pre národnostné menšiny.

§ 20
Pôsobnosť rady

- (1) Do pôsobnosti rady patrí najmä
 - a) vypracúvať koncepciu podpory kultúry, školstva, médií a používania jazykov národnostných menšín,
 - b) o finančnej podpore podľa písm. a) rozhodovať na základe odporúčania odborných komisií podľa odseku 4,
 - c) podieľať sa na prezentácii kultúry národnostných menšín na území Slovenskej republiky a v zahraničí,
 - d) spoluúčastať na tvorbe koncepcie národnostnej politiky Slovenskej republiky,
 - e) zúčastňovať sa na príprave a plnení medzinárodných dohôd, ktoré uzaviera Slovenská republika v oblasti ochrany a rozvoja národnostných menšín,
 - f) Úradu pre národnostné menšiny navrhovať menovanie a odvolanie riaditeľa fondu,
 - g) schvaľovať rokovací poriadok rady,
 - h) schvaľovať ročnú účtovnú závierku fondu a výročnú správu o činnosti fondu,
 - i) schvaľovať plán činnosti fondu na nasledujúci rok,
 - j) plniť ďalšie úlohy ustanovené zákonom.
- (2) Rada fondu je schopná uznášať sa, ak je prítomná nadpolovičná väčšina jej členov. Na platné rozhodnutie je potrebná nadpolovičná väčšina hlasov prítomných členov.
- (3) Člen rady fondu má nárok na náhradu cestovných výdavkov spojených s výkonom funkcie podľa osobitného predpisu.
- (4) Rada fondu zriadi odborné komisie na posudzovanie projektov na podporu kultúry národnostných menšín ako svoje poradné orgány. Projekty pre každú menšinu v zmysle § 25 ods. 2 tohto zákona posudzujú odborníci danej národnostnej menšiny. Člen odbornej komisie má nárok na náhradu cestovných výdavkov spojených s výkonom funkcie podľa osobitného predpisu.

§ 21
Riaditeľ fondu

- (1) Riaditeľ fondu je štatutárnym orgánom fondu a za svoju činnosť zodpovedá Úradu pre národnostné menšiny. Funkčné obdobie riaditeľa fondu je 5 rokov.

(2) Riaditeľ fondu zabezpečuje rozhodnutia rady. Prostredníctvom svojho sekretariátu plní najmä tieto úlohy:

- a) posudzuje úplnosť podkladov v žiadostiach o poskytnutie podpory a uzatvára zmluvy o poskytnutí podpory z fondu,
- b) vypracováva návrh rozpočtu fondu, prípadné jeho zmeny a doplnky,
- c) vypracováva výročnú správu o činnosti fondu a ročnú účtovnú závierku fondu,
- d) vedie centrálnu evidenciu žiadostí o poskytnutie podpory z fondu,
- e) vedie evidenciu čerpania finančných prostriedkov,
- f) vykonáva kontroly u žiadateľov o plnení podmienok, za ktorých im bola poskytnutá podpora,
- g) sleduje stav finančných prostriedkov na účtoch fondu v Štátnej pokladnici a vo vybranej banke,
- h) poskytuje informácie o činnosti fondu, ktoré nepodliehajú ochrane osobných údajov.

Na odmeňovanie riaditeľa fondu a ostatných zamestnancov fondu sa vzťahuje osobitný predpis.

(3) Riaditeľa fondu je možno odvolať ak

- a) bol právoplatne odsúdený pre úmyselný trestný čin
- b) vykonáva funkciu alebo činnosť nezlučiteľnú s funkciou riaditeľa
- c) nevykonáva svoju funkciu po dobu dlhšie ako 6 mesiacov.

(4) Riaditeľovi fondu možno pozastaviť výkon funkcie ak bolo proti nemu začaté trestné stíhanie v súvislosti s výkonom jeho funkcie.

§ 22

Dozorná rada fondu

(1) Dozorná rada fondu je kontrolným orgánom fondu. Skladá sa z piatich členov, z ktorých dvoch volí a odvoláva rada fondu z kandidátov menšinových organizácií. Predsedu dozornej rady menuje minister financií Slovenskej republiky (ďalej len „minister financií“) a ďalších dvoch členov dozornej rady menuje minister kultúry Slovenskej republiky a vedúci úradu vlády. Funkčné obdobie členov dozornej rady je 5 rokov. Členstvo v dozornej rade je čestná funkcia.

(2) Dozorná rada kontroluje hospodárenie s prostriedkami fondu. O výsledku vykonaných kontrol informuje radu fondu, ministra financií, vedúceho úradu vlády a ministra kultúry.

(3) Dozorná rada prerokúva účtovnú závierku fondu a výročnú správu o činnosti fondu za predchádzajúci rok.

§ 23

Kontrola činnosti fondu

Predseda rady fondu každoročne predkladá výročnú správu o činnosti fondu vláde a Národnej rade Slovenskej republiky.

§ 24

Tvorba prostriedkov fondu

Zdrojmi fondu sú

- a) dotácie zo štátneho rozpočtu vo výške minimálne 15 % výdavkov rozpočtovej kapitoly ministerstva kultúry Slovenskej republiky za rok, určenej na kultúrne služby,
- b) dotácie ministerstva školstva, určené pre národnostné školy a pre školy s vyučováním jazykov národnostných menšín,
- c) dotácie ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí určené pre podporu a rozvoj národnostných menšín,
- d) dotácie ostatných inštitúcií, ktoré podporujú rozvoj národnostných menšín,
- e) dary a príspevky od tuzemských a zahraničných právnických osôb alebo fyzických osôb,
- f) vlastné zdroje
- g) úroky z prostriedkov fondu,
- h) zmluvne dohodnuté sankcie za neoprávnene použité alebo zadržané prostriedky fondu,
- i) ďalšie zdroje, ak tak ustanoví osobitný všeobecne záväzný právny predpis.

§ 25

Použitie prostriedkov fondu

(1) Prostriedky fondu možno použiť len na účel podpory kultúry, školstva, médií a používania jazykov národnostných menšín v zmysle tohto zákona.

(2) Podporu možno poskytnúť na tieto účely:

- a) financovanie kultúrnych aktivít národnostných menšín a ich prezentáciu,
- b) financovanie aktivít inštitúcií a organizácií národnostných menšín,
- c) podporu vzdelávania v jazykoch národnostných menšín,
- d) podporu súčasnej umeleckej tvorby,
- e) podporu vydávania publikácií, periodickej a neperiodickej tlače,
- f) podporu rozhlasových a televíznych relácií vo vzťahu k príslušníkom národnostných menšín,
- g) podporu vytvárania objektívnych podmienok používania jazykov národnostných menšín,
- h) podporu vybraných projektov výstavby, obnovy a zachovania materiálo-technickej základne,
- i) financovanie režijných nákladov súvisiacich s činnosťou kultúrnych inštitúcií a organizácií národnostných menšín, najviac 10 % z poskytnutej podpory
- j) financovanie kapitálových výdavkov,
- k) financovanie audiovizuálnej tvorby,
- l) financovanie vedecko-výskumných aktivít v oblasti kultúry národnostných menšín.

(3) Prostriedky fondu je možné použiť na podporu kultúry bulharskej, českej, chorvátskej, maďarskej, moravskej, nemeckej, poľskej, rómskej, ruskej, rusínskej, srbskej, ukrajinskej a židovskej menšiny. Pri rozdeľovaní prostriedkov fondu na kultúru národnostných menšín sa prihliada na početnosť danej menšiny, na základe posledného sčítania obyvateľov, domov a bytov, berúc do úvahy, že okrem národnosti rómskej a rusínskej ostatné národnosti

dostávajú finančnú podporu aj od svojich materských štátov, pričom Rómovia sú preferovaní značnými finančnými prostriedkami z Európskej únie. Na základe týchto zásad prostriedky fondu rozdeliť medzi jednotlivé národnosti na zdôvodnené aktivity takto:

- maďarská - 50 %
- rómska - 12 %
- rusínska - 15 %
- česká - 8 %
- ukrajinská - 3 %
- nemecká - 2 %
- moravská - 2 %
- poľská - 2 %
- ruská - 1 %
- bulharská - 1 %
- chorvátska - 1 %
- srbská - 1 %
- židovská - 1 %

(4) Prostriedky určené pre národnostnú menšinu sa rozdelia na fixnú a variabilnú časť. Fixná časť slúži na podporu tých aktivít, ktoré sú pre národnostnú menšinu nevyhnutné. O pomere rozdelenia prostriedkov medzi fixnú a variabilnú časť a o zaradení podporovaných oblastí do oboch častí rozpočtu rozhoduje národnostná rada príslušnej národnostnej menšiny.

§ 26

Poskytovanie podpory

- (1) Podpora poskytovaná podľa tohto zákona má formu účelovej dotácie. Dotácia sa poskytuje na podporu jednoročných a viacročných projektov;
- (2) Na poskytnutie podpory z prostriedkov fondu nie je právny nárok. Na rozhodovanie podľa tohto zákona sa nevzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní;
- (3) Finančnú podporu z prostriedkov fondu možno poskytnúť právnickej osobe, ktorá má sídlo na území Slovenskej republiky alebo fyzickej osobe, ktorá má štátne občianstvo Slovenskej republiky a trvalý pobyt na jej území (ďalej len „žadateľ“), na základe písomnej žiadosti.
- (4) Žiadosť o poskytnutie podpory z prostriedkov fondu obsahuje najmä
 - a) identifikačné údaje o žiadateľovi,
 - b) účel použitia požadovanej podpory,
 - c) názov a popis projektu, na ktorý sa podpora žiada,
 - d) výšku požadovanej podpory z prostriedkov fondu a spôsob jej využitia,
 - e) celkový položkový rozpočet projektu a návrh jeho finančného zabezpečenia.
- (5) Zmluva obsahuje najmä:
 - a) údaje o zmluvných stranách,
 - b) účel a výšku poskytnutej podpory z prostriedkov fondu,
 - c) formu poskytnutej podpory,
 - d) podmienky použitia podpory,

- e) spôsob kontroly použitia podpory a plnenia zmluvných podmienok,
- f) sankcie za porušenie zmluvných podmienok.

(6) Podporu z prostriedkov fondu možno použiť len na účel, na ktorý bola poskytnutá. Nepoužitú podporu fondu je žiadateľ povinný vrátiť fondu.

§ 27

- (1) Žiadateľ, ktorému sa poskytnú prostriedky z fondu, je povinný podávať fondu písomné informácie o spôsobe ich použitia.
- (2) Ten, kto neoprávnené použil alebo zadržal prostriedky fondu, je povinný neoprávnené použité alebo zadržané prostriedky vrátiť fondu a zaplatiť zmluvne dohodnuté sankcie.

§ 28

Hospodárenie fondu

- (1) Hospodárenie fondu sa riadi rozpočtom fondu na príslušný kalendárny rok. Na hospodárenie s prostriedkami fondu, ktoré sa poskytnú zo štátneho rozpočtu, sa vzťahuje osobitný predpis.
- (2) Za hospodárenie s prostriedkami fondu zodpovedá Úrad pre národnostné menšiny.
- (3) Štátna pokladnica uskutočňuje prevody prostriedkov fondu na základe príkazu riaditeľa fondu.
- (4) Fond je povinný viesť účtovníctvo podľa osobitného predpisu.
- (5) Zostatok prostriedkov fondu prechádza do nasledujúceho roka.

HLAVA IV

NÁRODNOSTNÉ SAMOSPRÁVY

§ 29

- (1) Na účely uskutočňovania práva na samosprávu v kultúre, vzdelávaní, v používaní jazykov národnostných menšín a v poskytovaní informácií, si príslušníci národnostných menšín v Slovenskej republike volia svoje národnostné rady a na úrovni samosprávnych krajov, miest a obcí si volia samosprávnych zástupcov národnostnej menšiny.
- (2) Národnostná rada je volený orgán verejnej správy s celoštátnou pôsobnosťou za oblasť pre príslušnú národnostnú menšinu, ktorý je bez priamej podriadenosti voči ústredným orgánom štátnej správy
- (3) Národnostná rada pre národnostnú menšinu riadi rozdeľovanie pridelených financií podľa hlavy III. tohto zákona, monitoruje a venuje pozornosť situácii v oblasti školstva a vzdelávania, kultúry, používania jazyka národnostnej menšiny a poskytovania informácií. Pri vypracovaní právnych noriem za tieto oblasti spolupracuje s ústrednými orgánmi štátnej správy. Zo svojich radov volí zástupcov do Úradu pre národnostné menšiny.
- (4) Národnostná rada je štátnou rozpočtovou organizáciou v zmysle osobitného predpisu.

(5) Činnosť národnostnej rady a samosprávnych zástupcov upravuje štatút, ktorý vydáva ministerstvo vnútra v súčinnosti s Úradom pre národnostné menšiny.

§ 30

(1) Ministerstvo vnútra vedie register národnostných rád. Zápis do registra sa koná na podklade žiadosti o zápis, ktorú predseda národnostnej rady odovzdá do 30 dní po dni ustanovenia rady. Zápisom do registra národnostná rada nadobudne status právnickej osoby.

(2) Národnostnú radu na celoštátnej úrovni tvoria zvolení poslanci podľa počtov jednotlivých národností z posledného sčítania obyvateľov takto:

- do 10 000 prihlásených - 5 členov
- od 10 000 do 50 000 prihlásených - 7 členov
- od 50 000 do 200 000 prihlásených - 9 členov
- nad 200 000 prihlásených - 11 členov

(3) Po jednom samosprávnom zástupcovi národnostnej menšiny sa volia v obciach, kde sa k národnostnej menšine pri poslednom sčítaní obyvateľov prihlásilo aspoň 1 % z celkového počtu obyvateľov a v samosprávnych krajoch, kde sa prihlásilo aspoň 0,1 % z celkového počtu obyvateľov. Funkcia samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny zvoleného na úrovni obce a na úrovni samosprávneho kraja je nezlučiteľná s funkciou poslanca národnostnej rady.

§ 31

Pôsobnosť národnostných rád

(1) Pôsobnosť národnostných rád v oblasti školstva:

- a) v súčinnosti s ministerstvom školstva spolurozhodujú pri financovaní národnostného školstva
- b) na základných a stredných školách iniciujú vyučovanie v jazyku národnostnej menšiny, resp. vyučovanie jazyka národnostnej menšiny
- c) spolupodieľajú sa na metodickom dozore nad školami s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, resp. s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny, ako aj na úprave učebných osnov
- d) podieľajú sa na schvaľovaní učebníc používaných v školách s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny, resp. s vyučovaním jazyka národnostnej menšiny
- e) schvaľujú riaditeľov národnostných škôl pred ich vymenovaním

(2) Pôsobnosť národnostných rád v oblasti kultúry:

- a) iniciujú zakladanie a prevádzkovanie kultúrnych inštitúcií národnostnej menšiny
- b) z pridelených finančných fondov zo štátneho rozpočtu sa podieľajú na rozdeľovaní finančných prostriedkov na kultúrnu činnosť národnostnej menšiny
- c) popularizujú kultúru národnostnej menšiny

(3) Pôsobnosť národnostných rád v oblasti používania jazykov národnostných menšín a poskytovania informácií:

- a) poskytujú metodickú pomoc a podporu pri používaní jazyka národnostnej menšiny v úradnom styku, v konaní pred súdmi a pri viacjazyčnom označovaní obcí, ulíc,

verejných priestranstiev, budov verejnej správy a volebných miestností,

- b) podieľajú sa na kontrole používania zákona o jazykoch národnostných menšín,
- c) podieľajú sa na rozvoji verejnej informovanosti v jazyku národnostnej menšiny,
- d) zakladajú a prevádzkujú tlač a masovokomunikačné prostriedky v jazyku národnostnej menšiny,
- e) Rade pre vysielanie a retransmisiu predkladajú návrhy k obsahu programov a časom vysielania menšinových relácií Rozhlasu a televízie Slovenska.

§ 32

Pôsobnosť samosprávnych zástupcov v mestách a obciach a v samosprávnych krajoch

(1) Samosprávní zástupcovia národnostných menšín v mestách, obciach a v samosprávnych krajoch majú osobitné právomoci, ktoré im umožňujú zastupovať a presadzovať záujmy menšiny :

- byť prítomnými na rokovaníach obecného(mestského) zastupiteľstva, resp. zastupiteľstva samosprávneho kraja;

- mať právo predniesť a zdôvodniť požiadavky menšiny na zastupiteľstvách obce (mesta), resp. zastupiteľstva samosprávneho kraja alebo priamo starostovi (primátorovi), resp. predsedovi samosprávneho kraja;

- odsúhlasujú rozhodnutia zastupiteľstva, ktoré majú dosah na život menšiny a pri ich nesúhlase také rozhodnutie musí byť vrátené na nové prehodnotenie a schválené dvojtretinovou väčšinou;

- rozhodnutia starostu (primátora), resp. predsedu samosprávneho kraja, ktoré majú dosah na život menšiny a s ktorými nesúhlasia, majú právo vetovať'.

(2) Samosprávny zástupca národnostnej menšiny v samosprávnom kraji sa stáva zároveň jedným zo zástupcov vedúceho odboru zastupiteľstva samosprávneho kraja pre národnostné menšiny.

Voľby do národnostných rád a voľby samosprávnych zástupcov na úrovni miest, obcí a samosprávnych krajov

§ 33

Spoločné ustanovenia

(1) Voľby sa konajú v deň volieb do orgánov samosprávy obcí v zmysle osobitného predpisu¹, s rozdielnosťami upravenými týmto zákonom.

(2) Volieb sa môže zúčastniť každý volič, ktorý splní podmienky byť voličom do orgánov samosprávy obcí a zároveň je zapísaný do osobitného zoznamu voličov danej národnostnej menšiny vo svojej obci.

(3) Voľby zástupcov menšinových samospráv v obciach a mestách riadia volebné komisie, ktoré sú na všetkých úrovniach totožné s komisiami v zmysle § 11 zák. č. 346/1990 Zb., v znení neskorších predpisov. Kandidáti do menšinových samospráv nesmú byť členmi volebnej komisie. Výsledky volieb do národnostných rád a samosprávnych zástupcov národnostných menšín za obce a samosprávne kraje sumarizuje a vyhlasuje Ústredná volebná komisia.

(4) Voľby národnostných rád a samosprávnych zástupcov národnostnej menšiny v samosprávnych krajoch sú priame.

§ 34

Mandát a zánik mandátu členov národnostnej rady a samosprávnych zástupcov národnostných menšín v obci a samosprávnom kraji.

Členovia národnostnej rady a samosprávni zástupcovia národnostných menšín sú volení na obdobie štyroch rokov a môžu byť opätovne zvolení do tej istej funkcie. Členovi národnostnej rady a samosprávnemu zástupcovi národnostnej menšiny v obci a samosprávnom kraji zanikne mandát pred vypršaním lehoty:

- 1) podaním demisie,
- 2) nástupom do funkcie nezlučiteľnej s členstvom v národnostnej rade,
- 3) zánikom jednej zo všeobecných podmienok na nadobudnutie aktívneho volebného práva,
- 4) ak vyše roka nevykonáva svoju funkciu,
- 5) úmrtím,
- 6) nadobudnutím právoplatnosti odsudzujúceho rozsudku za úmyselný trestný čin.

Zánik mandátu poslancu národnostnej rady alebo samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny v obci a samosprávnom kraji konštatuje národnostná rada na svojom prvom zasadnutí nasledujúcom po prijatí oznámenia o vzniku príčiny zániku mandátu. Ak členovi národnostnej rady alebo samosprávnemu zástupcovi národnostnej menšiny zanikne mandát, jeho miesto obsadí v poradí ďalší kandidát z volebnej listiny, ktorý nebol zvolený.

§ 35

Vedenie osobitného zoznamu voličov národnostných menšín

(1) Osobitný zoznam voličov je verejný, a vedie sa v ňom evidencia príslušníkov národnostných menšín, ktorí majú volebné právo. Príslušníci národnostných menšín sa do osobitného zoznamu voličov zapisujú dobrovoľne. Pre každú národnostnú menšinu sa vedie osobitný jednotný zoznam voličov. Občan SR hlásiaci sa k národnostnej menšine môže byť zapísaný len do jedného osobitného zoznamu voličov.

(2) Osobitný zoznam voličov vedú obce písomne aj v elektronickej podobe. Osobitný zoznam voličov sa pravidelne aktualizuje, a zvlášť sa aktualizuje po vynesení uznesenia o vypísaní volieb do obecných samospráv.

(3) Údaje z osobitného zoznamu voličov požívajú osobitnú ochranu v zmysle osobitného predpisu.

(4) Osobitný zoznam voličov obsahuje: poradové číslo, meno a priezvisko, rodné číslo, pohlavie, rok narodenia, adresa trvalého pobytu a poznámku. Zverejniť je možné len upravený osobitný zoznam obsahujúci poradové číslo, meno a priezvisko a obec trvalého pobytu.

(5) Príslušníci národnostnej menšiny sa zapisujú do osobitného zoznamu voličov, ak spĺňajú všeobecné podmienky pre nadobudnutie volebného práva. Každý občan s volebným právom, ktorý je príslušníkom národnostnej menšiny, môže písomne alebo elektronicky požiadať o zápis do osobitného zoznamu voličov danej národnostnej menšiny. Žiadosť o zápis do osobitného zoznamu voličov podáva volič obecnému alebo mestskému úradu

podľa miesta trvalého bydliska. Do osobitného zoznamu voličov sa nemôžu zapísať osoby, ktoré boli právoplatným súdnym rozhodnutím pozbavené spôsobilosti na právne úkony. Každú opravu a zmenu v osobitnom zozname voličov možno vykonať len na podklade osobnej žiadosti voliča.

(6) Žiadosť o vyčiarknutie z osobitného zoznamu voličov podáva volič tomu úradu, u ktorého žiadal o zápis.

(7) Osobitný zoznam voličov a údaje, ktoré sa zapisujú do tohto zoznamu sa môžu viesť súčasne v slovenskom jazyku a v jazyku národnostnej menšiny, pre ktorú sa vedie zoznam voličov. O tvorbe dvojazyčných zoznamov rozhodnú národnostné rady jednotlivých národnostných menšín, o čom písomne informujú ministerstvo vnútra.

(8) Zmeny údajov v osobitnom zozname sa môžu vykonávať aj na základe rozhodnutia súdu.

(9) Zoznamy voličov príslušnej národnostnej menšiny, oprávnených hlasovať v jednotlivých volebných okrskoch vyhotovia obec, a tieto v dvoch rovnopisoch odovzdajú okrskovým volebným komisiám najneskôr dve hodiny pred začatím hlasovania.

§ 36

Kandidačné listiny

(1) Kandidátov na poslancov národnostnej rady v počte podľa § ods. 2 a po jednom samosprávnom zástupcovi samosprávnych krajov môže navrhnúť právnická osoba s národnostným zameraním na príslušnú národnostnú menšinu, ktorá je zaregistrovaná v Slovenskej republike. Kandidáta na samosprávneho zástupcu v obci zapíše na kandidátnu listinu príslušná obec, ak predloží petíciu z takým počtom podpisov, aký je potrebný pre nezávislého kandidáta na poslanca mestského alebo obecného zastupiteľstva v danom meste alebo obci. Súčasťou kandidačnej listiny je meno, priezvisko, vek, povolanie a mesto alebo obec trvalého bydliska

(2) Ústredná volebná komisia zaregistruje kandidátov do národnostnej rady a do samosprávnych krajov najneskôr 45 dní pred dňom volieb a registráciu kandidátov vyznačí na kandidátnej listine, ktorej kópiu predloží ministerstvu vnútra. Registrácia kandidátov je podmienkou vytlačenia hlasovacích lístkov, ktoré zabezpečí ministerstvo vnútra. Obdobnú registráciu kandidátov na samosprávnych zástupcov národnostných menšín obcí a miest urobia aj obce, ktoré prostredníctvom obvodných úradov zabezpečia tlač hlasovacích lístkov.

§ 37

Spôsob hlasovania

(1) Volič dostane jeden hlasovací lístok, na ktorom sú všetci kandidáti na samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny za danú obec a jeden hlasovací lístok s kandidátmi za samosprávny kraj a na poslancov do národnostnej rady.

(2) Volič môže hlasovať len za jedného kandidáta na samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny v obci, len za jedného kandidáta na samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny v samosprávnom kraji, a za taký počet kandidátov do národnostnej rady, koľko je poslancových mandátov v príslušnej národnostnej rade. Hlasuje sa zakrúžkovaním poradového čísla pred menom kandidáta.

(3) Hlasovací lístok sa vkladá do volebnej schránky spolu s lístkami pre voľbu orgánov samosprávy obcí.

§ 38

Zisťovanie výsledkov volieb

Po ukončení hlasovania okrsková komisia zráta hlasovacie lístky a vyhotoví samostatnú zápisnicu o zistených výsledkoch, do ktorej zapíše počet zapísaných voličov v osobitnom zozname voličov národnostnej menšiny, počet odovzdaných hlasovacích lístkov, počet prijatých hlasovacích lístkov, počet neplatných hlasovacích lístkov a počet hlasov pre každého kandidáta. Ďalej postupuje podľa zákona o voľbách do samospráv obcí.

§ 39

Výsledky volieb

(1) Za samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny v obci je zvolený kandidát, ktorý získal najväčší počet hlasov v danej obci. Pri rovnosti hlasov rozhoduje volebná komisia losom. Osvedčenie o zvolení vydáva a podpisuje predseda miestnej volebnej komisie. Miestna volebná komisia uverejní výsledky volieb na samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny v obci (meste) spôsobom v mieste obvyklým a to bezodkladne po podpísaní zápisnice o výsledku volieb v obci.

(2) Ústredná volebná komisia zisťuje výsledky volieb na samosprávnych zástupcov národnostnej menšiny v samosprávnych krajoch a poslancov do národnostnej rady.

(3) Na základe zápisníc miestnych volebných komisií Ústredná volebná komisia vyhotoví zápisnicu o výsledku volieb v ktorej sa uvedie

- a) počet osôb zapísaných v osobitných zoznamoch voličov národnostnej menšiny
- b) celkový počet voličov národnostnej menšiny, ktorým boli vydané obálky,
- c) celkový počet a zoznam samosprávnych zástupcov národnostnej menšiny zvolených v obciach a mestách,
- d) zoznam zvolených samosprávnych zástupcov národnostnej menšiny v samosprávnych krajoch s výsledným počtom získaných hlasov,
- e) zoznam zvolených poslancov do národnostnej rady s výslednými počtami získaných hlasov.

(4) Ústredná volebná komisia uverejní celkové výsledky volieb bezodkladne po podpísaní zápisnice elektronickou formou a v miestnej a príslušnej národnostnej tlačí.

(5) Za samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny v samosprávnom kraji je zvolený ten kandidát, ktorý získal najväčší počet hlasov v danom samosprávnom kraji.

(6) Do národnostnej rady sú zvolení tí kandidáti, ktorí získali najväčší počet hlasov v rámci celej Slovenskej republiky.

(7) Pri rovnosti hlasov za samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny v samosprávnom kraji a do národnostnej rady, rozhoduje ústredná národnostná volebná komisia žrebovom.

§ 40

Náhradníci

(1) Ak sa uvoľní mandát samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny v obci alebo samosprávnom kraji, alebo mandát poslanca v národnostnej rade, nastupuje ako náhradník kandidát, ktorý získal najväčší počet hlasov, ale nebol v riadnej voľbe zvolený.

(2) Nastúpenie náhradníka na samosprávneho zástupcu národnostnej menšiny v obci (meste) vyhlási obecné (mestské) zastupiteľstvo do 15 dní po tom, čo sa uprázdni mandát. Nastúpenie náhradníka do národnostnej rady vyhlási samotná príslušná národnostná rada.

Názov: Menšinové práva a ich legislatívna úprava

Editor: László Bukovszky

Vydal: Úrad vlády SR – Úrad splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny

Grafická úprava a tlač: Centrum polygrafických služieb, p. o. MV SR

Náklad: 250

Vydanie: prvé

ISBN 978-80-8259-006-0

EAN 9788082590060